

İKTİSAT DERGİSİ

Aylık Dergi
Mart - Nisan
Sayı 220 - 221
150 LİRA

ATÇILAR HAFTASI

YILINDA YARINI

Her yeni yıl Akbank'ta yeni bir

Yatırım yılıdır

Bugün Akbank, çimentodan lastiğe, tekstilden gıda sanayine kadar dünya çapında 64 büyük sınai kuruluşun ortağı ve kurucusudur.

Bu kuruluşların yeni yatırım projeleri toplamı 26 milyar lira ve 1982 yılı ihracatı 257 milyon dolardır.

Bu kuruluşlar ülke ekonomisinin temel dayanakları ve Akbank'a duyulan güvenin güçlü kanıtlarıdır.

Türkiye'de kendi dalında endüstriyel doküman üretimi yapan tek kuruluş KORDSA'nın ilave tesisleri de 4 Şubat 1983 tarihinde hizmete girdi.

Siz de milyonlarca
tasarruf sahibi gibi Akbank'a gelin...
Akbank güvencesinde
yasal en yüksek faizi alın.

FAİZ ORANLARI TABLOSU

1 yıl vadeli	% 45
6 ay vadeli	% 40
1 yıl vadeli aylık ödeme	% 38
6 ay vadeli aylık ödeme	% 34
Tasarruf mevduatı vadesiz	% 20

AKBANK
"Güveninizin eseri"

I.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayın Organıdır

Sahibi
I.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı
Şeref Özgencil

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Toktamış Ateş

ABONE KOŞULLARI
6 aylık 900 TL. 1 yıllık 1800 TL.

REKLAM TARİFESİ
Arka Kapak 50 bin TL.
Kapak içleri 40 bin TL.
İç sayfalar (tam) 25 bin TL.

YÖNETİM YERİ
Cumhuriyet Cad. No: 27/6
Taksim - İstanbul
Tel: 50 50 34 - 50 16 42

Dergideki yazılar kaynak
gösterilerek yayınlanabilir.

Basıldığı Yer
Alaş 27 72 50

İÇİNDEKİLER

- Sayfa 4 - 32 8. İktisatçılar Haftası

- Sayfa 34 - 45 Tüketicinin Korunması Kanunu Üzerine Görüşler

- Sayfa 46 - 47 İhracat Politikası Üzerine **Mehmet BATALLI**'nın Görüşleri

- Sayfa 48 - 56 Serbest Bölgeler Konusu Üzerine **Prof. Dr. İsmail ÖZASLAN, Mustafa ÖZEL, Üzeyir Garih**'in Görüşleri, Serbest Bölge ve Limanların Listesi.

- Sayfa 58 - 60 1982 ve Sektörel Gelişmeler **Erdoğan ÖZÖTÜN**.

- Sayfa 62 - 63 **Bir Oyun** "Hayvanat Bahçesi"

8. İKTİSATÇILAR HAFTASI

8. İktisatçılar Haftası'nda

"Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Ekonomisi ve Yarını"
tartışıldı.

16-19 Şubat tarihleri arasında İstanbul Sheraton Oteli'nde düzenlenen 8. İktisatçılar Haftası'nın seminerinde "Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Ekonomisi ve Yarını" tartışıldı.

Cumhuriyetin 60. yılında; Temel Ekonomik Göstergeler, Sanayi-Tarım İlişkileri, Yatırım-İstihdam-Gelir Bölüşümü, Dış Ekonomik İlişkiler, KİT'ler ve Kamu Yönetimi, Mali Aracı Kuruluşlar, Ekonomi ve Mali Politikalar ile Türk Basını konuları, 4 gün süreli bu seminerler dizisinde ele alındı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti'nin 40. kuruluş yıl dönümünde düzenlenen 8. İktisatçılar Haftasına, Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu'da katıldı.

Seminere bildiri sunanların ve konuşmacıların isimleri tartışma konularına göre şöyle;

"Cumhuriyetin 60. Yılında Temel Ekonomik Göstergeler"

8. İktisatçılar Haftası Tertip Komitesi Başkanı Prof. Dr. Yüksel Ülken, İ. Ü. İktisat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nusret Ekin, Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Genel Başkanı Şeref Özgencil, ISO Yönetim Kurulu Başkanı Nurullah Gezgün, A.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Bilsay Kuruç.

"Cumhuriyetin 60. Yılında Sanayi-Tarım İlişkileri"

Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erdinç Tokgöz, İSO Meclis Başkanı Vekili Murteza Çelikel, A.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Uğur Korum, İTO Yönetim Kurulu Başkan Vekili Dündar Uçar.

"Cumhuriyetin 60. Yılında Yatırım-İstihdam-Gelir Bölüşümü"

Çalışma Bakanı Prof. Dr. Turhan Esener, İ.Ü. İktisat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nusret Ekin, Danışma Meclisi Üyesi İmren Aykut A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Korkut Boratav Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Demir Demirgil, İ.Ü. İşletme Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kemal Kurtuluş.

"Cumhuriyetin 60. Yılında Dış Ekonomik İlişkiler"

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Tevfik Can, Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Taner Berksoy, İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erol Manisalı, Enka Holding Yönetim Kurulu Başkanı Şarık Tara.

"Cumhuriyetin 60. Yılında KİT'ler ve Kamu Yönetimi"

Ulaştırma Bakanı Prof. Dr. Mustafa Aysan, T.C. Merkez Bankası Müşaviri Aykut Ekzen, Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu, Profilo Holding Genel Koordinatörü Erhan Işıl, Petkim Eski Genel Müdürü Gündüz Pamuk.

"Cumhuriyetin 60. Yılında Mali Aracı Kuruluşlar"

İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Feridun Ergin, İ.Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Öztin Akgüç, Meban Genel Müdürü Mehmet Gün Çalika, İ.Ü. Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Akın İlkin, EYA Yönetim Kurulu Başkanı Yılmaz Karakoyunlu.

"Cumhuriyetin 60. Yılında Ekonomi ve Mali Politikalar"

İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Memduh Yaşa, İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erdoğan Alkin, İşadamı Ali Zafer Taciroğlu, Danışma Meclisi Bütçe-Plan Komisyonu Başkanı Dr. Tandoğan Toksöz, Aksigorta Yönetim Kurulu Başkanı Dr. T. Güngör Uras,

"Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Basını"

Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Hasan Cemal, Anka Haber Ajansı Genel Müdürü Uluç Gürkan, Tercüman Gazetesi Genel Yayın Müdürü Hakkı Öcal, Milliyet Gazetesi Yazarı Altan Öymen. Seminerde Dünya Gazetesi Sahibi ve Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent'in bildirisi, Dünya Gazetesi Genel Yayın Müdürü Alp Orçun tarafından sunuldu.

1. GÜN

Cumhuriyetin 60. Yılında Temel Ekonomik Göstergeler

Adnan BAŞER KAFAOĞLU (Maliye Bakanı)

"Fakültenizin 47'inci, Fakülte mezunlarının 40. yılına tesadüf eden 8. İktisat Kongresinde, bu fakülte mezunlarının gerek özel, gerekse kamu sektöründe ülkeye yararlı hizmetler verdiğini belirtmek isterim.

Toplantının sonuna kadar çalışmalarım dolayısıyla iştirak edemeyeceğimin üzüntüsü içerisindeyim. Zira bu toplantıda ortaya konacak fikirler, yapılacak eleştiriler, muhakkak ki sorumlu bir insan için yol gösterici ve faaliyetlerine ışık tutucu olacaktır.

Toplantının açış konuşmasında Türk ekonomisinin geçmiş ve kısa vadeli geleceğine ilişkin düşüncelerimizi huzurunuzda ifade etmek istiyorum. Dünya ve Türkiye ekonomisinin içerisinde bulunduğu durum bu konuşmanın odak noktasını teşkil edecek. Türk ekonomisi 1982 yılı ile birlikte istikrar programı uygulamasının 3. yılını doldurmuş bulunmaktadır. 1983 yılına ilişkin ekonomik hedeflerimizin belirlendiği program ve bütçe çalışmaları bitirilmiştir. 1983 yılında izlenecek ekonomi ve maliye politikaları, istikrarla birlikte gelişmelerin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla. Bu durum göz önünde tutulduğunda 1983 yılında sağlıklı bir alt yapı ve ekonomik ortamın oluşturulması daha da önem kazanmaktadır. 1983 yılı içinde ekonomide ön gördüğümüz hedefleri açıklamadan 1982 yılında iç ve dış ekonomik konjontürde görülen değişiklikleri genel hatları ile değerlendirmek istiyorum. Dünya ekonomisinde 1979 petrol şokunun yarattığı enflasyonist gelişmelerle birlikte ortaya çıkan durgunluk, 1981 yılından başlayarak resesyona dönüşmüş ve 1982 yılı içinde etkisini sürdürmüştür. Gelişmiş piyasa ekonomilerinde olduğu kadar, merkezi planlı ekonomilerde de durgunluğun olumsuz etkileri yaşanmaktadır. Dünya ekonomisinde büyüme hızlarının önemli ölçüde düşmesinden, dünya ticaret hacminin net olarak daralmasına kadar uzanan bir dizi olumsuz gelişme özellikle, istihdam sorunlarını büyümüş ve uluslararası ekonomilerde yeni korumacılık eğilimleri yaratmıştır. Piyasa ekonomisine bağlı sanayileşmiş ülkeler, 1979 petrol şoku sonrasında enflasyonun yeniden hız kazanması nedeniyle ekonomi ve maliye politikalarını enflasyonla mücadeleye yöneltmişlerdir. Enflasyonla mücadele, talep hacmini daraltırken aynı zamanda yatırım harcamalarını da

sınırlandırmıştır. Enflasyonla mücadele emacına yönelik olarak, 2 yıldan beri ısrarla yürütülen bu ekonomi ve maliye politikaları özellikle maliye politikaları reel talebin yavaş büyümesine ve ekonomik kaynakların, bu arada iş gücünün kapasite altında kullanılmasına, dolayısıyla işsizliğin büyümesine yol açmıştır. Bu politikalara bağlı olarak gerileyen talep, uluslararası ekonomik ilişkilerde ticaret hacminde daralmalara ve korumacılık eğilimlerinin, ülke ekonomisini yönetenlerin belli başlı sanatları haline gelmesine neden olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerin enflasyonla mücadeleye yönelik ekonomi politikaları başarıya ulaşmıştır. Ancak, bu ülkelerde ve dünya ekonomisinde resesyon da ciddi boyutlara varmıştır.

Geçen hafta iştirak etmiş olduğum IMF toplantısında konuşmacıların bilhassa üzerinde durdukları ve vurguladıkları husus, enflasyonla mücadelede genellikle başarılı bir sonuç alındığı üzerine oldu. 1983 yılının birikmiş olan istihdam sorununa, çare bulmak için geniş tedbirler alınacak bir yıl olduğunda toplantıda işaret edildi. Bilhassa, gelişmiş ve yeni gelişmekte olan ülkelere yeni yatırımların açılması için bu ülkelerde yeni kaynaklar yaratılması yolunda büyük faaliyet olduğu, IMF

Geçici Komisyon toplantısında ifade edildi. Bildiğiniz gibi kaynak yaratma konusunda kararlı davranıldı ve 60,3 milyar SDR olan para fonu kaynakları 90 milyar SDR'a yani 99 milyar dolara yükseltildi. Genel borç verme anlaşmasına uygun olarak da, İsviçre ve Suudi Arabistan'dan yeni kaynaklar temin edilmek suretiyle ekonomileri kurtarılmaya çalışılan Venezuela, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi ülkelere yardım kararı alındı. Böylece ortaya çıkmış ekonomik krizin önlenmesi yolunda, istihdam sorunları ağırlık kazanmış gelişme aşamasındaki ülkelerde yeni yatırımlara kredi açmak suretiyle, endüstri ülkelerinin sıkışmış pazarlarına yeni mahreçler bulmak gayesine yönelmiş, 1983 ekonomik politikasının esasları dizayn edilmiş oldu. Bununla şu hususu bilhassa belirtmek istiyorum ki, dünya ekonomisinin geçmiş 3 yıl içerisinde giderek artan bir ekonomik daralma içerisinde bulunduğu sırada Türk ekonomisi, uygulamaya konulan istikrar politikası ile, dünya ekonomisinin bu menfi etkilerine rağmen gelişmesini devam ettirmiştir. Genellikle de istikrar programını başarılı bir şekilde yürütmüş ülkelerin başlarında Türkiye gelmektedir.

Gelişmiş ülkelerde enflasyonla mücadele tedbirleri, gelişme yolundaki ülkeler üzerinde olumsuz etkiler yaratmış bulunmaktaydı. Gelişmiş ülkelerin para-kredi ve maliye politikalarına bağlı olarak yürüttükleri bilinçli daraltıcı ekonomi politikalarını, büyüme üzerinde yarattığı yavaşlatıcı etki, gelişmekte olan ülkelerin ihracat artış hızlarını yavaşlatmış ve hatta önemli ölçüde geriye götürmüştür. Dış ticaret hadleri, gelişmekte olan ülkeler aleyhine giderek kötüleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin 1981 yılında 100 milyar dolar olan cari işlemler dengesi açığı, 1982 yılı içerisinde de büyüme eğilimini sürdürmüştü. Bu ülkeler açıklarını kapatabilmek için, mal ve hizmet ithalatı talebini sınırlandırma mecburiyeti içerisinde kalmışlardı. Bu sınırlamaları yurt içi üretimi ve büyüme oranlarını olumsuz yönde etkilemiş, cari işlemler dengesi açıklarının giderek büyümesine neden olmuştur. Son bir yıllık dönemde yüksek faiz oranlarına bağlı olarak ABD Dolarının hızla değer kazanması karşısında, gelişmekte olan ülkelerin dış borç yükleri ve özellikle dış borç faiz ödemeleri de büyük bir artış göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomilerinde yaşanmakta olan resesyona bağlı olarak büyüme hızlarının düşmesi, ihracat ve ithalatlarının gerilemesi, işsizliğin ve dış borç yüklerinin artması karşısında kullanabilecekleri dış kaynak imkanları da hızla daralmıştır. Yüksek faiz oranlarına bağlı olarak da uluslararası kaynakların güçlenen para alanlarına kaydığı, bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin bu kaynaklardan yararlanma imkanlarının azaldığı müşahade edilir olmuştur. Dünya ekonomisini yöneten uluslararası kuruluşlar gelişmenin artık zaruri bir hale gelmediğine karar vermişlerdir. 1983 yılının ikinci yarısında gelişme hızlarında kısırdamada, istihdam seviyelerinin artması küçük de olsa beklenmektedir.

Türk ekonomisinde uygulanan istikrar programının 1982 yılı sonuçlarını ve 1983 yılı için ön görülen ekonomik hedefleri değerlendirirken, dünya ekono-

misinin içerisinde bulunduğu genel durumun göz önünde bulundurulması gerekir. Dış dünyada arz ettiğim bu gelişmeler vuku bulurken, Türk ekonomisinde 1983 program ve bütçesinde hedef alınan büyüklükleri gerçekleştirme yolunda önemli adımlar atıldı. Burada bilhassa şu noktalar üzerinde durmaktayım;

İstikrarlı bir gelişme sağlamak Türk ekonomisinin belli başlı hedefidir. İstikrar programları uygulanırken de 1981 yılında GSMH'de yüzde 4.3, 1982 yılında da 4.4'lük bir gelişme sağlanabilmiştir. Bu gelişme, ülkedeki enflasyon oranının giderek azaltıldığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. 1980 yılında yüzde 100'ün üzerinde bir enflasyonla seyreden Türk ekonomisi 1981 yılında yüzde 37 ve 1982 yılında da yüzde 25.2 civarında bir fiyat artışı ile ekonomik

İstikrarlı bir gelişme sağlamak, Türk ekonomisinin belli başlı hedefidir.

büyüme hedefine ulaşmıştır. 1982 yılında sağlanan bu gelişmelerle birlikte ekonomimizin dış dengesi açısından önem taşıyan, ihracat programı hedefine ulaşmıştır. Dünya ekonomilerinde korumacılık eğilimlerinin arttığı ve dünya ticaret hacminin daraldığı bir ortamda Türkiye, son 2 yıl içerisinde ihracatını cari dolar değerine göre, yüzde 100'ün üzerinde arttırarak, toplam ihracatını 2.9 milyar dolardan, 5.7 milyar dolara çıkarma imkanını bulabilmiştir.

İhracatta sağlanan bu gelişme ile birlikte ithalatı programının ön gördüğü sınırlar içerisinde yürütülmüş olması sonucu, dış ödemeler dengesi açığı son yılların en düşük düzeyine indirilebilmiştir. Bu arada ödemeler dengesi açısından uzun dönemde yeni imkanlar yaratabilecek olan yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde, 1982 yılı sonu itibarıyla; toplam 14 milyar doları aşan bir iş hacmine ulaşılmıştır.

Ekonominin genel dengesi açısından, 1982 yılında programlanan hedefleri gerçekleştirmede iç finansman dengesindeki kısmi zorluklar dışında önemli darboğazlarla karşılaşmamıştır. Yıl içinde talep yönünden gelen enflasyonun etkisi para-kredi ve maliye politikaları ile kontrol altında tutulmuştur. Ancak, maliyetler yönünden gelen enflasyonist baskılar önemini sürdürmektedir.

1983 yılının makro ekonomik hedefleri ve dengeleri belirlenirken, mevcut dış ve iç ekonomik şartlar ile uygulanmakta olan istikrar programının gerekleri göz önünde tutulmaktadır. 1983 yılında GSMH'nin 4.8 oranında büyümesi hedef alınmıştır. Böylece GSMH cari fiyatlarla 10.9 trilyona ulaşacaktır. Ekonomimizdeki toplam kaynakların 1982 yılına oranla cari fiyatlarla, yüzde 25.2 oranında bir artış ile 11 trilyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Toplam yatırım hacmi yüzde 25.8. lik bir artış ile 1983 yılında 2.3 trilyon olarak programlanmıştır. 1983 yılı programında toplam tasarruf hacminin arttırılması hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle mevcut tasarruf sistemimiz tümüyle bir denge çizmekte olup, ekonominin kaynak ihtiyacını karşılayabilecek

bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, para piyasasında ve sermaye piyasasında yapılan düzenlemeleri bir bütün olarak ele alıp değerlendirmek ve tasarruf sistemimize bu kuruluşları oturtmak kararındayız. 1983 yılında ekonomide sektörel olarak; sanayide yüzde 5.5, tarım da yüzde 3.4, hizmetler 4.9 oranında reel büyüme hızları hedeflenmiştir. Bu gelişme hızları, enflasyon oranı yüzde 20 düzeyinde tutularak gerçekleştirilecektir. Geçtiğimiz son iki yıl içinde, cari dolar değeri ile yüzde 100'e varan bir artış gösteren ihracatımızda 1983 yılında yüzde 19.2 oranının da bir artışın sağlanması hedeflenmiştir.

Maliyetler yönünden gelen enflasyonist baskılar halen önemini sürdürmektedir.

Böylece ihracatımız 7 milyar dolar dolaylarına ulaşmış olacaktır. İthalat ise, 1983 yılında 9.5 milyar dolar olarak ön görülmüştür. İşçi dövizleri ve diğer döviz kazandırıcı işlemlerin etkisi ile 1983 yılında ödemeler dengemizde önemli bir sorunla karşılaşıl-mayacağı tahmin edilmektedir.

Son olarak Merkez Bankamızın yaptığı 1983-1984 yılına ait projeksiyonlar, bu yıllarda herhangi bir darboğazla karşılaşılmayacağı yolunda. Fakat, 1983-1984 yıllarında yeni borçlanma imkanları aramamızın ödemeler dengesinin güvenilirlik seviyesi için zorunlu tutulmaktadır. 1983 ve 1984 yıllarında, 1985'in tahmin edilen geleceğinin gerçekleşmesi ümidiyle, yeni kaynaklar temin etmek ve 1985'e rezervlerimizi daha da artırarak girmek mecburiyetinde olduğumuzu kabul etmiş bulunuyoruz. Bütün, kaynak arama faaliyetlerimizi bu istikamete iten başlıca amil de 1983'ün acil ihtiyaçları değil, 1984 de Türkiye'nin istikrar içerisinde büyümesini sağlayacak bir tedbirlik le 1985 yılına ulaşma gayretinden ibarettir.

1983 yılı programı ve mali yılı bütçesi ile kısaca arz ettiğim enflasyonla mücadeleyi, devam ettirmek, ihracat artışında devamlılık sağlamak, ekonomimizde gelişmenin önündeki engelleri kaldırmak, hedeflerimizdir. Ekonomik hayatta 1983 yılı için ön görülen hedefleri bu çerçevede içinde değerlendirdikten sonra bu hedeflere ulaşmada ekonomik açıdan kaynak yaratmak ve mevcut kaynakları süratle harekete geçirmek zorunda olduğumuza işaret etmek gerekmektedir. Ülkenin ve dünya ekonomisinin içerisinde bulunduğu şartları göz önünde tutarak, kamu kaynaklarının kullanımında ekonomik etkinliğin sağlanmasına toplam tasarrufların artırılmasına, işsizliğin azaltılmasına, yatırım ve ihracatın artırılmasına önem vermek mecburiyetinde olduğumuzu bir defa daha vurgulamak durumundayım.

1983 yılından başlayarak ekonomik hayatta yeni imkanlar yaratabileceğimize inanıyorum. Bu imkanları yaratma yolunda izlenen politikaların giderek etkinliğini arttıracağını da kaydetmek istiyorum. Şimdiden vergi sistemimizde yapılan ve yapılmakta olan düzenlemelerle devlet gelirlerinin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, etkin ve adil bir vergi

uygulanmasına geçilmesi, ekonomiye canlılık getirilmesi amacıyla ele alınmış bulunmaktadır. Yine bu düzenlemelerde, yeni vergi ve yükümlülükler getirilmesi yerine mevcut vergilerde indirimler ve kolaylıklar sağlama yoluyla ekonominin itici gücünü tespit eden tüm teşebbüsün kaynak yetersizliğine çare bulunmak istenmektedir.

Bu vergileme gayretleri özetle şöyledir. Çok şikayete mucip olmuş olan peşin vergi diye vergi hukukumuzda girmiş olan aslında peşin tahsilat diye bütün dünyada uygulanan vergiye bir son verme kararı aldık.

Yine tasarruf bonusu sisteminin bir hatırası olarak maliye sistemimizde süren ve gelecek bir Türk mali sisteminden silinecek olan mali denge vergisinin de bir sene öne alınarak, bugünkü mevzuatımız arasından temizlendiğini de hepimiz çok yakından takip ettiniz, biliyorsunuz.

Türk ekonomisinin son yıllarda geçirdiği ağır enflasyon dolayısıyla götürü gider defter tutma hadleri ile sıkışık bir duruma gelmiş olan vergi mükelleflerinin, bu sıkışıklıklarını gidermek için de bu hadlerin büyük ölçüde arttırıldığı yine yüksek muallularınız.

Burada bilhassa büyük enflasyon geçirmiş ülkelerde, firmaların sağlıklandırılması için başvuru başlıca tedbirlerden biri olan yeniden değerlendirme olayı, 20 yıllık Türk ekonomisinin gündeminde bulunmaktaydı. Bunun nasıl uygulanacağına da

Merkez Bankası projeksiyonlarına göre, 1983-1984 yıllarında herhangi bir finans darboğazı ile karşılaşılmayacağı yolunda.

dair maliyecilerin gelişmiş bir fikri yoktu. Fakat, 20 yıllık münakaşa platformunda meselenin ele alınmış olması nihayet bugünkü ulaştığımız yeniden değerlendirme kanununa işlerlik kazandırmaya cesaret verdi.

Batılı ülkelerde yeniden değerlendirme hükümleri uygulamaya konduğu zaman, pekçok hadiselerle karşılaşıldı. Biz daha basitleştirilmiş bir yeniden değerlendirme formülü ile hadiseye yaklaştık. Fakat, buna rağmen Türkiye'de de kanunun çıktığından beri Gelirler Genel Müdürlüğüne ulaşan bilgiler, bir hayli karışık hadiselerle karşı karşıya geleceğimiz yolunda. Gelirler Genel Müdürlüğü bu hadiseleri göğüslemek için devamlı çalışma halindedir ve Üniversiteden, ticaret ve sanayi odalarından davet edilen eksér kişilerle birlikte hadiselerin çözümlenmesi hususunda Maliye Bakanlığı kararlıdır. Zannediyorum, 1983 yılının ilk altı ayı içerisinde yeniden değerlendirme uygulamasında karşılaşılabilecek problemler topluca halledilmiş olacaktır.

Bu sene aldığımız vergi tedbirlerinden bir kısmı da bazı istisnaların mükellefler lehine düzeltilmiş olmasıdır. Devlet kazançları, Gayri menkul sermaye iradlarının genişletilmesi, çalışan işçilerin verimlilik hadlerinin arttırılması bu meydana sayılabilir.

Bu arada yeni bir anlayışla, adı yazılı menkul sermaye iradlarındaki stopaj nispetleri yüzde 25 ten yüzde 20

ye indirilirken, hamiline yazılı menkul sermaye iradlarında ki nispet yüzde 25 ten yüzde 30'a çıkarılmak suretiyle-giderek vergiden kaçınma olayına karşı-bir vergi sistemi düzenlemesine gideceğimize ilk işareti vermiş bulunmaktayız.

Yine hızlı gelişen bir ekonomide ferdi işletmelerin kurumlaşması, topluma bir hayli rahatsızlık veren sıkışmalara neden olmuştur. Geçtiğimiz yıllarda bunun pek çok şikayetlerini aldık. Bu sebeple bu sene kabul edilen hükümlerle, ferdi işletmelerin kolektif ve adi komandit şirketlerin, sermaye şirketi haline dönüşmelerini saptamak amacıyla, ortaya çıkan değerleme farkından dolayı vergi alınmaması esasını getirdik.

Büyük bir değişiklik kanuni amortisman nispetleri üzerinde yapılmıştır. Maliye Bakanlığı bu konuda karar alırken, gelecekte tekrar yeniden değerlendirme zorunluğu ile karşı karşıya kalmamak için, amortismanı süratlendirme kararı almıştır. Bu hususta Türkiye'den daha cesaretli hareket etmiş ülkelerde vardır. Bilhassa Japonya, amortisman tükenmeden vergilememe gibi ileri derecede cesaretli hareket eden bir ülkedir. Ve Japon mallarının dünya piyasalarındaki aşırı derecede rekabet gücü de, bu tamamen amorte edilmiş yaptırım mallarının ürettiği pazar mallar ile kendisinden daha geniş ve güçlü ekonomilerin bile rekabet edememesinden kaynaklanmaktadır.

Bununla beraber diğer ülkelerde bizim yaptığımıza benzer ıslahatı vergi kanunları içerisine getirmişlerdir. ABD kanunlarında 3 yıldan aşağı olmamak üzere amortismanı müsaade edilmiştir. Avrupa genellikle 4-5 yıl amortisman süresi esas almıştır. Bizde ortalama olarak 4 yıllık bir amortisman sürecini kabul ettik. Fakat, biz bu amortisman metodunu da kanunumuzdan çıkarmadık. Türkiye'de yatırımlar ilk 2 yılda yüzde 70 oranında amorte edilmiş bir duruma gelecek. Bu sebeple fiyat artışlarından enflasyonist vergi ödeyen firmalar, daima geçmişte

Fakat, ödemeler dengesinin güvenilirliği açısından 1983-1984 yıllarında yeni borçlanma imkanları aramak zorundayız...

uğradıkları tükenmeye benzer bir hadise ile karşı karşıya gelmeyecekler diye ümit ediyorum. Yakın gelecekte Türkiye'de yeniden bir değerlendirme yapılması baskısı da bu suretle doğmayacaktır diye düşünmekteyim.

Birde fon yaratma gayretimize esas olacak prosedür, halen yasama organında bulunan özel uzlaşma kanunudur. 1983 yılında bilhassa 1984 yılına vergi idaresinde birikmiş dosya kalmamasına çalışılacaktır. Böylece vergi dairesi temiz bir zeminde faaliyetini sürdürme imkanı bulacaktır. Özel uzlaşma kanunu da bunu sağlayacaktır.

Şimdi ilk hamlede hükümetin elinde top yekün devlet idaresinin reorganizasyonu problemleri vardır. Reorganizasyonda ilk kanun olarak KİT'ler ele alınmıştır. Zannedirim kısa bir süre sonra KİT'lerin reorganizasyonuna ilişkin kanun hükmün-

deki kararname tamamlanmış olacaktır. Tabiki bu kanunun karılması ile KİT'ler hemen reorganize olmuş anlamına gelmeyecektir. Bütün kurumların kanunlarında değişiklikler yapılacaktır.

Bunu takiben, KİT'lerin personel düzeni gündemdedir. Müteakiben merkezi devlet idaresinin ve onun taşra teşkilatının düzenlenmesi için kanun hükmündeki kararname sıraya girmektedir. Bütün reformların ve yaptırımların dinamosunu teşkil edeceğine inandığımız Gelir idaresinin reformu kanunu, ilk olarak ele alınacaktır. Müteakiben diğer masraf idarelerinin kanunlarına el uzatılacaktır. İlk önceliğin gelir idaresine verilmesi, en önemli zarurettir.

Danışma Meclisinin gündeminde iki kanun vardır. Bunlardan birisi serbest hesap uzmanlığı yada serbest saymanlık veya serbest mali müşavirlik hükümleri ile ilgili çeşitli platformlarda müzakere edilen kanun tasarımızdır. Bunun için maliye komisyonunda bir alt komisyon kurduk. İlk ele alacağımız tasarı bu olacaktır. Yaz mevsimine ulaşmadan bu kanunu meclisten geçirme imkanı bulabiliriz.

Daha mühim olan bir kanun, Katma Değer Sistemi diye adlandırılan, yeni bir büyük vergi reformu anlamına gelen hareket için hazırlanmış bulunan kanun tasarısıdır. Gerçekten vergi idaresini 1983 yılında bir reforma kavuşturabilirsek, - ki bu başlıca hedeflerimizdendir. Katma Değer Vergisini de 1983 yılında meclisten geçirirsek, 1984 yılından itibaren Katma Değer vergisine dönmemiz Türk ekonomisinde yapılacak ıslahatın belli başlı mali dayanağını teşkil edecektir.

Bugün pekçok şikayetin üzerine çöken gider vergisi sistemimiz bazı düzeltme gayretleri ile biraz daha karışık ve bozulmuş bir hale gelmiş bulunmakta.

Gider Vergisi'nde el yordamı ile yapılan bir kaç küçük değişiklik, ithalat malına daha kolay rekabet edecek bir kaç malı rahatlatacaktır.

Üzerinde hassasiyetle çalıştığımız diğer konu, borsa faiz hadlerinde yaptığımız bazı küçük değişikliklerden sonra bankacılık sistemimize güç kazandıracak yeni bir bankalar kanunudur. Kanun hükmünde kararname olarak meclise sevk ettiğimiz Yetki Kanunu'nun Maliye Komisyonunda reddedilmiş olması hadisesi ile karşı karşıyayız. Bu bizi yıldırmayacak.

Bankalar Kanunu, Merkez Bankası Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu ile başarılı sonuca ulaştırılmayan banker hadisesine yeni boyutlar kazandırmak amacıyla Meclise sevk edilen Yetki Kanunu'nun, yasama organından geçirilmesi bizler için çok faydalı olacaktır.

Geçirdiğimiz ekonomik felaketleri bir daha tekrarlatmayacak temelleri atmak gayreti içerisindeyiz. Öyle zannediyorum ki 1983 yılı içerisinde geçireceğimiz genel seçimden sonra, iktidara gelecek siyasi güçlerde aynı dikkat, titizlik ve hassasiyetle istikrar içerisinde gelişme politikasını izlemek için yeterli tecrübeyi edinmişlerdir. Bu tecrübelerden istifade ederek geleceğin yöneticileri de aynı istikamette hareket edeceklerdir."

Nurullah GEZGİN

İstanbul Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı

"Siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ekonomik bunalımı besledi"

Cumhuriyet dönemi Türk ekonomisinin genel değerlendirmesini yaparken, ekonomiyi soyut bir kavram olarak değil etkilendiği ve etkilediği toplumla ilişki kurarak tetkik etmekte yarar olduğu kanısındayım.

1923 yıllarında 13 milyon nüfuslu Türk toplumunun yüzde 80'i tarımla uğraşmakta ve okur yazar oranı yüzde 10'lar civarında idi. Türk toplumu uzun yıllar bunalımlı bir yönetimin ve harplerin sıkıntılarını yaşamış, zor koşullar içinde özgürlüğünü kazanmış çağdaş bir devlet olmanın özlemini taşımaktaydı. Bu toplum, bir ülkenin bağımsızlığı ve özgürlüğü ile ekonomik güç arasındaki yakın ilişkiyi o güne kadar düşünmemiştir.

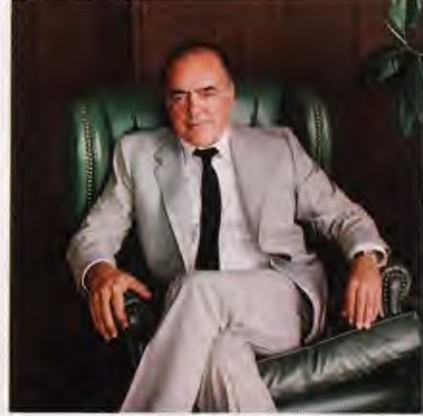
1923 yılının ekonomik göstergelerine baktığımızda GSMH'nın cari fiyatlarla 952 milyon 600 bin lira olduğunu ve kişi başına elektrik tüketiminin 5.8 kilovat saate sınırlandığını görüyoruz. 1982 sonu itibari ile alınan rakamlara göre, G.S.M.H. cari fiyatlarla 8 trilyon 656 milyar 853 milyon 600 bin lira düzeylerine ulaşırken, kişi başına yıllık elektrik tüketimide 585.5 kilovat saate yükseliyor...

1982 yılındaki Türk toplumunun nüfusu ise, 46 milyonu geçmiş, % 24 olan şehir oranı % 44'e dönüşmüş, demokratik parlamenter yönetim tarzını içine sindirmiş ve rejimin tüm özgürlüklerini tatmış, talepleri batıya yönelmiş, sanayileşmiş ülkelerle rekabet düzeyine gelmiş müteşebbisi, yöneticisi ve yetişmiş işgücü ile eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişmiştir.

1977'lerden itibaren yanlışların, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların eskisi ile 'ekonomik bunalımın' süratle büyüdüğünü izlemekteyiz.

YÖNETİMİN YANLIŞLARI:

- 1- Özellikle 1973 sonrası istikrarlı hükümetlerin kurulamaması ve hükümet olabilmekten tavizli duyarlı politikalarla mümkün olabilmesi,
- 2- İstikrarlı ve devamlı bir ekonomi politikasının olmayışı ve günlük politik görüşlerin ekonomik politikaları ve uygulamaları etkilemesi,
- 3- 1974 Petrol bunalımının dünya ekonomisine getirdiği sorunlar,
- 4- 1974 Petrol bunalımının oluşturduğu dış alım konjunktürüne uyum sağlayacak çok yönlü politikaların uygulanamaması ve doğan fırsatların değerlendirilememesi,
- 5- İthal ikamesine dayalı sanayileşme politikasında gereğinden fazla koruma önlemleri alınması,
- 6- İthal ikamesi stratejisinde yapılan yanlışların

teşvik edilmesiyle kaynakların yanlış kullanılması dışa bağımlılığın artmasına fırsat verilmesi,

- 7- İç ve dış borçlanmaların akıllıca yapılmayarak kısa dönemli tercihlere öncelik verilmesi,
- 8- Hızlı bir enflasyonun oluşumuna seyirci kalınması,
- 9- Ödemeler dengesine gerekli önemin verilmemesi,
- 10- Tüm enerji ve elektrik enerjisi yatırım ve üretiminin ülke ihtiyaçlarına cevap verecek ölçüye getirilememesi.

KİT'lerin yönetiminde politik yaklaşımların yoğunluk kazanmasıyla bu kuruluşların ekonomiye yük olması gibi nedenler, ekonominin bunalımlı döneme girmesinde yönetenlerin temel yanlışları olmuştur.

1980 öncesi bunalımında yönetilenler diyebileceğimiz bizlerin yanlışları;

Özel sektörün sanayileşme sürecinde ithal ikamesine dayalı bir model seçmesi doğal ve beklenen bir tercihtir.

Ancak,

- İthal ikamesine dayalı sanayi amacından saptırılarak, sağlanan koruma tedbirleriyle ödemeler dengesini bozacak bir yapıda geliştirmiş, bir başka ifade si ile ithal ikamesine dayalı sanayi ihracata yönelecek ödemeler dengesine katkıda bulunmayı ithal ikamesinden beklenen yapısal değişikliğe yönelmemiştir.

Yine sanayileşme sürecinin doğal bir sonucu olan özkaynak yetersizliğini kolay ve ucuz olan dış kay-

nak arayarak çözüm bulma alışkanlığını sürdürmüş olmasıdır.

- Dış kaynak bulmanın kolaylığı ve cazibesi sağlıklı bir öz kaynak arayışını önlemiş, işletmelerin mali yapısını zayıflatmıştır.
- Değişik boyutlarda olmakla beraber devamlı enflasyondan beslenen iç pazarın satış kolaylığı pazar arayışının kalite ve maliyet kavramlarının önemini unutturmuştur.
- Nihayet yapısı gereği sahip - yönetici ikileminin etkisiyle modern ve prodüktif yönetimi düşünmek fırsatı aranmamış olmasıdır.
- 1970'li yılların ikinci yarısından beri devam eden bu ve buna benzer nedenler, 1980 yılında ekonomiyi adeta bir anarşi ortamına getirmiştir.
- Bilindiği gibi, bu ortamı ve koşulları 24 Ocak kararları dediğimiz 12 Eylül sonrası uygulama şansı olan ekonomi politika takip etmiştir.
- 12 Eylül sonrası sağlanan huzur ve istikrar ortamında ekonominin toparlanma ve iyiye yönelme görüntüsü kanımca, tartışmasızdır.
- Enflasyonun aşağı çekilmesinde, ihracatın kompozisyonunda ve artış oranında görülen bu iyileşme, hükümetçe benimsenen ekonomik politikanın devamlılığı ilkesinden güçlenmektedir.
- Bu iyileşme döneminin kısa süreli yanlışlığı finans politikasının yönetiminde görülmüştür. 1981-1982 yıllarında banka ve banker uygulamalarında yapılan hizmet kusurları Türk ekonomisinin en önemli zaafı olan kaynak israfına neden olmuş, ekonomiye olumsuz maliyetler yüklemiştir.
- Dünya ekonomisinin içinde bulunduğu güç koşullara rağmen, Türk ekonomisinde enflasyonun aşağı çekilmesi, ihracat kompozisyonunun sınai ürün lehine değişerek artışa devam etmesi ve ihracatın ithalatı karşılama oranının % 64'e ulaşması, devletin

dış ülkelerde mali itibarını yeniden kazanması, güven ve gurur veren gelişmelerdir.

- Toplumun her kesiminin değişik boyutlardaki öz verisi ile sağlanan bu başarının belirli kişilerin beceri ve bilgi ve yeteneği ile ölçülmesi yanlış ve haksızır değerlendirmedir.
 - Varılan başarıyı teslim ve tescil ederken izlenen ekonomik politikadaki eksikleri yarın için bekleyişleri kısaca vurgulamak bu seminerin yapılış amacına hizmet etmektedir.
 - Bu düşünce ile, izlenen ekonomik modelin ve politikanın,
 - İktisadi gelişmenin temel amacı olan toplumun refahına fakirliğin azalmasına ne ölçüde hizmet edebildiği,
 - Yüz ölçümü, nüfusu ve bekleyişleriyle büyüme zoruunda olan ülkenin özlemlerine ne ölçüde cevap verebildiği,
 - Geçmişin yanlışlarından ders alarak ekonominin kesimler arası ve kesimler için dengeli büyümesini nasıl yönlendireceği,
 - Ülkenin yapısını ve bekleyişlerini göz ardı ederek, yalnız ihracata yönelik bir yatırım ve üretim politikasının ne derece gerçekçi olacağı,
 - 60 yılda reel fiatlarla G.S.M.H.'ın 18 kat, sanayi sektörünün 50 kat ve tarımın 10 kat büyümesine karşın kişi başına G.S.M.H. nın 4.5 kat büyümüş görünmesinde temel etken olan nüfuz artışı sorununun, ekonomik büyüme ile olan ilişkinin nasıl çözümleeneceği,
 - Türk parasının devamlı değer yitirmesinin sağlıklı ve başarılı ekonomi politikası ile ne ölçüde bağdaşacağı,
- gibi konular bu seminer disizinde ayrıntılı bir şekilde tartışılmalıdır.

Doç. Dr. Bilsay KURUÇ

(A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

"Devlet ve ekonomi yönetiminde muhafazakar bir akım oluşturulamadı."

"Cumhuriyet rejimi esasları, 1930'lu yıllarda çizilen büyüme politikaları üzerine kurulmuştur. Sonraki dönemlerde, bu politikalar dünya konjonktürünün de yardımı ile sürdürülmüştür. Ancak, devletin ve ekonominin yönetiminde ağırlığa sahip bir muhafazakar akımın oluşturulamayışı zamanla ciddi bir

boşluk yaratmıştır. Ekonominin bunalıma düştüğü hallerde, bu boşluğun büyüklüğü daha da net görülmektedir. Ekonomimizin geleceği için, yine büyüme politikalarını sürekli olarak uygulanabilme şansını değerlendirmemiz gerekmektedir."

Cumhuriyetin 60. Yılında Sanayi Tarım İlişkileri

Prof. Dr. Erdinç TOKGÖZ

(Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi)

"Brezilya ve Türk ekonomisi birbirine benzemektedir."

"Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Ekonomisi ve Yarını konulu bu seminerde uyguladığı dışa yönelik sanayi politikasının Türkiye'ye örnek olması açısından" Brezilya Modeli'ni açıklamaya çalışacağım.

Federal bir devlet olan Brezilya'nın 1980 yılındaki nüfusu, 118.6 milyondur. Gerek nüfusu gerekse yüzölçümü açısından Güney Amerika'nın en büyük ülkesi olduğu halde, kişi başına gelir açısından Venezuela, Uruguay, Arjantin, Şili ve Meksika'dan sonra altıncı sırada yer almaktadır. Ülkenin sanayisi Sao Paulo'da kurulan tekstil fabrikasıyla başlamış oldu. Ülkenin geleneksel ürünü olan kahve ihracatından sağlanan gelirle tesislerin ithal girdileri sağlanabilmiştir.

1930 yılına kadar hammadde ihracatıyla, ithalatını karşılamaya çalışan Brezilya, 1930-1960 arasında iç piyasaya dönük bir üretim politikasına uygun ithal ikamesi uyguladı. 1960-64 yılları arasında büyüme hızının düşmesi yanında, döviz kıtlığının büyük boyutlara ulaşması, ithal ikamesinin azaltılarak, ihracatın artırılmasını zorunlu kıldı. Brezilya'nın dışa açılması veya "Brezilya Modeli" olarak adlandırılan politikalar 1964-1968 yılları arasında tamamlandı.

Brezilya'ya "kapitalizmin mucize çocuğu" denilmesine neden olan % 10'luk büyüme hızının gerçekleştirilebilmesi için alınan önlemleri şu ana başlıklar altında toplayabiliriz:

- Enflasyonla mücadelede parasal önlemlere ağırlık veren, katı para politikası,
- Bütçe açıklarının kamu harcamalarından kısıntı yapılmak suretiyle kapatılması,
- Endeksleme mekanizmasıyla tasarrufların teşvik edilmesi,
- "Kaygan kur sistemi" benimsenerek, enflasyon oranına bağlı olarak mini devalüasyonlara gidilmesi. Artan oranda özel dış borçlanmaya gidilirken, ithalatın kısmen serbest bırakılması ve ihracatın teşvik edilmesi,
- Vergi ve tedbirleriyle, para ve sermaye piyasalarının işler hâle getirilmesi,
- Çok uluslu şirketlerin yatırımlarına açılarak, dünya ekonomisi ile bütünleşme yoluna gidilmesi,

Brezilya'da bütün bu önlemleri uygulamaya koyan askeri yönetimin, serbest piyasa ekonomisi kurallarını bütünüyle uyguladığı söylenemez. Halen,

özellikle ara mallar üreten kamu iktisadi kuruluşları, devlet tekelindedir. Ayrıca Petrol dağıtımı, deniz ve demir yolları taşımacılığı elektrik üretimi ve haberleşme alanında kamu kuruluşları hizmet görmektedir.

Brezilya, gümrük vergilerini indirmede. Kendi ihrac ürünleri için gelişmiş ülkelerden serbest ticaret kurallarına uyulmasını isterken, yerli sanayileri koruma yönünde "himayeci gümrük politikası"ndan vazgeçmedi. Halen ülkede, yatırım ve ara malları alanında ithal ikamesi politikası önemli ölçüde sürdürülmektedir. Açıklamaya çalıştığımız bu temel özelliklerden ötürü Brezilya modelini bazı marksist iktisatçıların "devlet kapitalizmi" olarak nitelemektedirler.

Brezilya 1967 yılından itibaren sınai ürünler ihracatını arttırırken hammadde ve özellikle çekirdek kahve ihracatında önemli ölçüde azalmalar görüldü.

Brezilya'da son yirmi yıl içinde bir yandan nüfus artarken, ortalama yaşam süresi de uzamıştır. Bu artış etkisini işgücü piyasasında göstermiş ve işgücü arzı hızla artmıştır.

Brezilya'da uygulanan dışa dönük sanayileşme ve büyüme modeli, ülkede zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yapmıştır.

Brezilya, dışa dönük sanayileşme politikasıyla birlikte, yeni ara ve yatırım malları ithal etmek zorunda kaldı. İhracatın artışı sınırlı kalırken, ithalatın hızla artması dış ticaretin giderek büyümesine yolaçtı. Bu durum da ülkenin dış borçlarının artmasına ve 1972 yılında doruğa tırmanmasına neden oldu.

Bu gelişmeler, şu değerlendirmeyi beraberinde getiriyor.: Brezilya ekonomik olarak büyüyor ve bu belki de devam edecek. Buna rağmen, kalkınması sınırlı kalacaktır. Ülkede uygulanan sanayi modeli, büyük kitlelerin yoksulluğuna iç tüketimin sürekli daraltılmasına dayanmaktadır. Kısacası, Brezilya, Güney Kore gibi yoksulluğu ihrac etmektedir. Brezilya'da 1960'lı yılların ortasından beri uygulanan modelin temelinde, döviz darboğazının yolaçtığı ekonomik durgunluğu giderecek nitelikte bir dış ticaret dengesi kurma amacı yatmaktadır.

Brezilya gibi kalkınmakta olan ülkeler, uzun vadeli

kalkınma planları içinde tüm ulusal kaynakları seferber eden ve gelir dağılımındaki dengesizliği en azından arttırmayan bir karma ekonomi modeli uygulamalıdır. Ülke insanların büyük kısmını sürekli yoksullaştıran, ekonomik uygulamaları ve modelleri özgürlükçü ve çoğulcu demokrasilerle bağdaştırmak mümkün değildir. Yaşanan gelişmele-

re göre, insanın refahını amaçlamayan, insanı ekonomik hedefler için yalnızca bir araç olarak gören ekonomik ve siyasal düzenler varlığını 2000'li yıllarda da koruyacağına benzer. Kısaca özetlemek gerekirse, Brezilya'nın uyguladığı ekonomik modelden Türkiye için çıkarılacak oldukça önemli dersler vardır."

Mürteza ÇELİKEL: (İSO Meclis Başkan Vekili)

"Türkiye'de toprak sabıkalıdır"

"Türk millet kendi kendine yeten beslenmeye erişmiş, zirai reformunu yapmış gibi bir imaj yaratılıyor.

Türkiye'de babadan oğula geçmiş hiç bir şey yoktur. Karasaban dahi babadan oğula geçme dayanıklılığı-nı gösterememiştir.

Bu dekor içerisinde, zirai yatırım yapmadan alt yapı oluşturmadan, 1929'dan itibaren toprak reformunun yapılmasından söz edilmiş, ama hiç kimse gerçekleştirilmeyi düşünmemiştir.

Yeniden değerlendirme, elbette çok faydalı bir şey. Holdinglerin güçlenmesini sağlayacak. Fakat, bunun milli ekonomiye katkısı ne olacaktır? Bu uygulama 5-10 aileye belirli bir potansiyel sağlayacaktır. Ama sadece o kadar.

Zirai yatırımların durduğu veya resmi hiç bir vatandaşın olmadığı bir ülkede, o ülke kendi kendine yetecektir. Niye? Çünkü o toprak enayidir. Yatırım yapmadan kendi kendine verir. Biz besleniriz. Yok öyle şey.

Türkiye'de toprak mahkemelidir.~ Bütün tarlalar mahkeme önünde bir sanık durumundadır. Ülke insanlarına babasından, dedesinden tapu kalmaz. Mahkeme dosyası kalır. Dolayısıyla teminat gösteremez. Teminat gösteremeyince de kredi kullanamaz. Kredi kullanmak veya yatırım yapmak bir imtiyaz işidir. Nedir o imtiyaz? Tapuya dayalı imtiyaz. Çünkü Türkiye'deki bankacılık sistemi taşta toprağa dayalı bir teminat sistemi getirmiştir. Projeye değildir, yeteneğe değildir, taşta toprağa veya arkanızda holdinginiz varsa ona dayalıdır.

Taban veya tavan fiyatları, siyasi partilerin ve siyasi ekiplerin elinde üretimcilerin aleyhine bir vanadır.

Ortak Pazara girdiğimiz zaman, Türk sanayinin kelimeyi Şehadet getirecek kadar ömrü kalacaktır. Çünkü bu sanayi ve tarım Ortak Pazarla rekabet edemez. Tarım dejenere olmuştur, arazi parçalanmışır, verim düşmüştür. Türk sanayi daha ambalaj yapabilecek seviyeye gelmemiştir. Hâlâ, ambalaj yatırımı yapma çabası içerisinde. Düne kadar özel sektör, "Ortak Pazara girelim" diye koro halinde türkü söylüyordu. Şimdi hiç kimsenin sesi çıkmıyor."

CUMHURİYETİN 60. YILINDA SANAYİ-TARIM İLİŞKİLERİ

Dündar UÇAR
(İTO Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı)

Tarımsal üretim, dış pazarlarda rekabet edecek düzeyde olmalıdır"

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu dönemlerde, ekonomimizin tarıma bağımlılık oranları oldukça yüksek olmasına rağmen, gerek iktisadi faaliyet olarak, gerekse eksantif usullerin uygulanması ile verim ve üretimin gerçekleşme seviyelerinde yetersizlik söz konusu idi. Bu nedenle de birçok (örnek: buğday) gıda maddesinin (tarım ürünü) ithali dahi gerekiyordu.

Ekilebilir alanların yıllar itibariyle durumuna bakıldığında, Cumhuriyet döneminde iktisadi faaliyet yönünden tarımın yetersiz olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tarımdan sağlanan ürünlerin işlenerek sınai mamul olarak ortaya çıkarılması yani sanayide tarım ürünlerinin girdi olarak kullanılması yanında, tarımda da girdi olarak kullanılan sanayi malları daha gelişmiş ve modern biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Üretim yönünden tarım-sanayi ilişkileri denilince iki tip sanayi daha söz konusu olmaktadır.

- Tarımdan girdi sağlayan sanayi kesimi
- Tarıma girdi sağlayan sanayi sektörü ki buna da

tarım sanayii denilebilmektedir.

Tarımda makineleşme istihdam sorunu yaratmayacak, aksine gerek makineleşme sonucu doğacak işsizler, gerekse tarımdaki mevcut gizli işsizlerin bir bölümü gelişen sınai kesim içinde massedilebilecektir. Çünkü tarıma dayalı sanayi yatırımlar diğer sanayi dallarına göre, daha emek-yoğun niteliktedirler.

Bunun neticesinde ise ekonomide toplam işgücünün veriminin yükselmesine ve gelir dağılımına olumlu katkısı görülecektir.

Ülkemizin tarım potansiyeli gözönüne alındığında, üretimde girdiler açısından en büyük sorunun sulama tesislerinde olduğu görülmektedir. Tarıma elverişli topraklarımızın ancak % 7'si sulanabilmektedir. Bu oran % 14 olan dünya ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Ancak, altyapı yatırımlarını müteakiben, tarla, bağ ve bahçelerin, tarımsal üretiminin ve altyapı yatırımlarının verimini artırıcı yönlendirmelerin gecikmesinin yapılması gerekmektedir.

Bu da devletin, kredi gibi teşvik edici mali düzenlemeler yanında, eğitici ve cezai tedbirler uygulaması ile mümkün olabilir.

İÇ VE DIŞ TİCARETİN GELİŞMESİ YÖNÜNDEN TARIM-SANAYİ İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ:

Tarım-Sanayi ilişkilerinin gelişmesi makro açıdan ekonomimize olumlu katkılarda bulunacaktır.

- Herşeyden önce, ülke içinde bir katma değer yaratılmış olacaktır. Bu Milli Gelire katkısıdır.
- İstihdamı artırıcı etkisi olacaktır.
- Katma değer ile birlikte ihracattan sağlanan dövizlerde de artış olacak.
- Bağlantılı diğer sanayi dallarının gelişmesini de teşvik edecektir.

Tarım üretimi ve üretim teknolojisinin zorlaması ile özellikle tarım sanayii diye adlandırılan, tarım üretiminde kullanılan sınai nitelikli girdi ve yatırım malları üretiminin yurt içinde gerçekleştirilmesi, dışa bağımlılık ve döviz kaybının önlenmesi bakımından fayda sağlayacaktır.

- Ayrıca, bu faaliyetlerin istihdam, gelir ve ihracattaki katkıları açıktır.
- Tarım ürünleri talebinin artması, verimin ve kalitenin artırılmasını ve entansif tarımı zorlayacak, tarımın geliştirilmesini teşvik edecektir.
- Nihayet, fiyat istikrarı sağlanarak, gelir dağılımına katkısı bulunabilecektir.

Eğer, tarım-sanayi ilişkileri belirli bir düzeyde ise, tarım kesiminde elde edilecek verim artışları sanayi için bir kaynak teşkil eder. Ancak üzerinde hassasiyetle durulması gereken nokta şudur ki, tarımsal ürün sanayii kaliteli ve bol tarım ürününe ihtiyaç duyar. Aslında ülkemizde ne kadar bol tarım ürünü üretilirse üretilsin, sanayinin işleyeceği evsafı tarımsal hammadde temin edilemediğinde, hammadde sorunu doğacak ve beraberinde zincirleme olarak, atıl kapasite, işsizlik, milli gelir, enflasyon, ihracat üzerinde menfi etkileri getirecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

1- Tarım-sanayi ilişkileri, birbirine girdi sağlayan sınai sektörlerin ve yan sektörlerin gelişmesine katkıda bulunacaktır. Gerek bunun etkisiyle, gerekse

çoğu kez emek yoğun teknoloji gerektiren bu tür yatırımların istihdama olumlu etkilerde bulunacağı açıktır.

2- Tarımda kalite ve verim artırılması için altyapı yatırımları tamamlanmalıdır. Gelecekteki nüfusla birlikte tüketimin de artacağı dikkate alınarak, sanayie gerekli olan potansiyel hiç değilse tam olarak karşılanacak şekilde böylece artırılabilir.

Eğitim ve organizasyon faaliyetleri, mali sistemde (vergi politikası, toprak reformu vb.) gerekli önlemlerin alınması da meselenin, sosyal ve yasal yönden altyapısı olarak nitelendirilebilir.

3- Ülkemizde, tarımda bazı ürünlerin dışında yoğun (entansif) tarım tam anlamıyla yapılamadığından, verim düşüklüğü dolayısıyla yüksek maliyetler oluşmaktadır.

Bu nedenle, tarımda iyi tohumluk, zirai mücadele ilaçları ve kimyevi gübre kullanımı yanında, toprağın iyi hazırlanması, ekim, dikim, bakım, hasat ve harman işlerinin en iyi şekilde yapılması için, gereken modern tarım alet ve makinelerinin daha çok ve rasyonel biçimde kullanılması yaygınlaştırılmalıdır.

4- Çabuk bozulabilir tarımsal ürünlerin özellikle sebze ve meyva çeşitlerinin, sınai işleme için daha iyi kalitede olması gerekmektedir.

Fabrikaların kapasitelerinin, hammadde yahut işleyecek ürün yetersizliğinden atıl kalmaması ve dolayısıyla maliyet artışına neden olunmaması ve nihayet iç ve dış pazarlamada fiyatın rekabet gücü açısından;

- Fabrikaların kuruluş yerlerinin, tarımsal üretim bölgelerine yakınlığı,
- Depolama imkânlarının geniş olması dışında
- Üreticinin büyük miktarlarda üretim yapabilmesine bağlıdır.

Aslında, sınai maliyeti önemli ölçüde etkileyecek bir faktör olarak, üreticinin mahsulünü piyasaya düşük fiyatlarla sürebilmesi de, üretimin büyüklüğüne, diğer deyimle verim artışına bağlıdır.

Ancak bu şartlar altında, sanayi tarafından işlenmiş mahsullerin müteşebbis tarafından dış pazarda uluslararası rekabet karşısında pazarlanabilmesi ve uygun fiyatlarla iç pazar tüketicisine arzı mümkün olur.

5- Üretim yapmak, üretimi cazip hale getirmek için pazar mevcudiyeti önem arz etmektedir.

Burada kalite, ambalaj, zamanında mal temini, depolama, soğutma ve ulaştırma, tanıtım gibi pazarlama halkalarını oluşturan faaliyetlerin gereği belirmektedir.

Bir kısım üretimde gerçekleştirilmesi gereken bu halkaların diğer önemli bir bölümü ise, ticaret sektörünün özellikle hizmetler kesiminin gelişmesine neden olacaktır.

Tarımda üretimin modernleştirilmesi sayesinde, taze sebze ve çiçekçilikte olduğu gibi, bazı ürünlerin her zaman tüketime hazır olduğu bilinmektedir.

Bir nevi sanayi üretimi olarak nitelenebilen seracılığın ülkemizde daha yaygın ve modern bir biçimde uygulanması yararlı görünmektedir.

Böylece, mevsiminde normal olarak üretilen ürünlerin, seracılık sayesinde her mevsim dış pazarda tüketiciye sunulması imkânı yaratılarak, rekabet gücü de artırılacaktır. Ayrıca fiyat dalgalanmalarından dolayı döviz kaybına uğramamız önlenmiş olacaktır.

- Türkiye seracılığı en ekonomik bölgelere kaydırılmalıdır
- Yatırım masrafları azaltılmalıdır.
- Plastik seracılık yaygınlaştırılmalıdır.
- Isıtma masrafları azaltılmalıdır.
- Teknik bilgi geliştirilmelidir.
- Bu konuda rakip ülkelerin seviyesine ulaşılmalıdır. (Fas, Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa)

Tarımda entegre üretme ve işleme tesislerinin geliştirilmesi, yoğun bir tanıtımla yabancıların zihinlerinde ülkemiz ürünlerinin yerleşmesi de sağlanmalıdır.

- Ambalaj sanayi dış ülkeler ile rekabet edecek bir seviyeye gelmelidir.
- İhracat yapılabilmesi için kooperatiflere işlerlik kazandırılmalıdır. Üretici ihtiyaçları zamanında karşılanmalıdır.
- Sebze ihracatında hava taşımasına devletin yardımı gerekmektedir.
- Dış ülkelerin sebze istihsal dönemleri incelenmelidir.

- Çiftçiler bilinçli olarak örgütlenmelidir.

Bu arada su ürünlerinin de dış tüketimin yapısına uygun şekilde daha fazla katma değer yaratılarak ihracı yolunda çalışmalar yapılmalı, teşvik edilmeli. 6- Tarımsal faaliyetlerin, toprağa dayalı bitkisel ürünler dışında, hayvancılık, orman ve hatta su ürünleri olduğu düşünülürse, bütün bunlara bağlı ülkemizde üretilen ham ürünlerin işlenerek katma değer yaratılması ve özellikle ihracatta daha iyi pazarlanabileceği dikkate alınarak, tarımsal işleme sanaiine gerekirse dışarıdan teknoloji getirilmesi uygun olacaktır.

Üretimin, iç pazara uygun fiyatlarla arzı dışında, dış pazarda uluslararası rekabetle mücadele edebilecek şekilde olması gereklidir.

Ancak geçmişte birçok örnekten ders almamız gereken bir husus olarak, dış pazarda malın zamanında pazarlanması ve düşük fiyatla arzından doğan döviz kaybına uğranmasını önleyici, hatta yabancıların mallarımız sayesinde sağladıkları gelirleri lehimize çevirici üretimi teknik yönden ilgilendiren hususları, ticari faaliyetleri düzenleyici tedbirlerle, meselenin mevzuat yönüne de eğilinmelidir. Aşlında ihracatta genelde ihracat mevzuatı ve teşvik tedbirlerinin uygulanmasında meydana gelen aksaklıklar ve çelişkiler ile bürokrasinin ağırlığından ileri gelen tıkanıklıklar, üzerinde titizlikle durulması gereken husustur.

- Gündemde yeralan serbest bölgelerde tesis edilecek sınai tesislerin tarım ürünlerinin değerlendirilmesini esas alması da yerinde olacaktır.
- Tarımsal sanayinin gelişmesi açısından da gerekli olan, tarım ürünlerinin iç piyasadaki ticari faaliyetlerde spekülasyonun önlenmesi gerekmektedir.
- Geçmişte taban fiyat politikası hataları üretimin yanlış yönlendirilmesine neden olmuştur. Taban fiyatlar üretim planlaması paralelinde önceden tespit edilmelidir.

8. İKTİSATÇILAR HAFTASI

2. GÜN

Cumhuriyetin 60. Yılında Yatırım- İstihdam-Gelir Bölüşümü

İmren AYKUT

Danışma Meclisi Üyesi

“Siyasal demokrasinin yerleşmesi sağlıklı bir endüstri ilişkisine bağlıdır”

Türkiye'nin toplu iş ilişkilerine geçişi, son 20 yılın bir olgusudur. 1961 Anayasasında toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt haklarının düzenlenmesi sonucunda 1963 yılında kabul edilen Sendikalar Yasası ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasaları ile toplu pazarlık düzenine girilmiştir. 1970'li yılların başlarına kadar ülke siyasi ve ekonomik yönden istikrarlı bir dönem yaşamış, bu dönem içinde toplu pazarlık sistemi de iyi ve sağlıklı işlemiştir. Ancak 1974 lerden itibaren siyasi, sosyal ve iktisadi yapıdaki hızla ilerleyen bozulma toplu pazarlık düzenini ve sendika hareketini de yoğun bir şekilde etkisi altına almıştır. Nihayet 12 Eylül 1980'ne geldiğimizde “Endüstri İlişkiler Sistemimiz” kendisini adeta bir iflâsla noktalamıştır.

Bu tarihe gelindiğinde son 1,5 yılın bilançosu 346 işyerinde grevdi. 106 bin işçi bu grevlere katılmış ve 9 milyon işgünü kaybedilmişti.

Endüstri İlişkiler sistemimizin bu hale gelmesinde, siyasi ve ekonomik sistemle bu derece yabancılaşmasında rol oynayan faktörler nelerdi? Siyasi ve ekonomik sistemdeki bozulmalar bu kadar derin olmasa idi acaba toplu pazarlık düzenindeki sapmalar, sistemi böyle bir kriz noktasına getirmeyebilir miydi? Yoksa toplu pazarlık düzenindeki yozlaşma mı siyasi ve iktisadi sistemi bozdu?

Bu soruya bence HAYIR demek doğru olacaktır.

Çünkü parçalanmış, yoğun ideolojik sapmalara uğramış bir sosyal ve siyasi yapı içinde üçlü rakamlara yükselmiş bir enflasyon, durgun hatta negatif büyüme hızına gerilemiş bir ekonomi, vergi adaletsizliği, milyonlara varan işsizliğin yarattığı olumsuz sonuçlar elbetteki toplu pazarlık masasına yansıyacak ve sistemi sarsacak derin bir şekilde zedeleyecektir.

Ancak ne varki; sistemin hukuki yapısını oluşturan yasalardaki hatalı düzenlemeler, eksiklikler ve aksaklıklar siyasi iktidarlarca zamanında düzeltilebilse idi veya yasal düzenlemelerde hatalar olmamış olsa idi toplu pazarlık düzenimiz bu bunalım dönemini daha az yara alarak atlatabilir, sistem iflâs noktasına gelmeyebilirdi.

Yasal düzenlemelerdeki bu aksaklıklar nelerdi? Yeni düzenlemelerde bunlar ne şekilde çözümlenebilmektedir.

Halen yürürlükte olan yasalardaki aksaklıkları 5 ana noktada toplayabileceğim:

1 ncisi Sendikalar Yasamız ve Toplu Sözleşme Yasamız, ülkemizin ekonomik ve sosyal ihtiyaçları, siyasi yapısı, iyi tesbit edilerek toplumumuzun geleneksel ve milli özellikleri gözönüne alınarak düzenlenmemiştir. Gelişmiş batı ülkelerinin kendi ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre düzenledikleri yasalardan ithal yoluyla EKLEKTİK bir sistem oluşturulmuştur. Sistemin hiçbir özelliği yoktur.

Biz, kuvvetli, merkezleşmiş bir sendikacılık mı istiyoruz, yoksa zayıf ve dağınık bir sendikacılık mı istiyoruz?

- İdeolojik-siyasi bir sendikacılık mı istiyoruz, yoksa pragmatik-ekonomik sendikacılık mı istiyoruz.

- İşyeri-lokal düzeyde bir sendikacılık mı istiyoruz yoksa merkezi-ulusal sendikacılık modelimi bizim ihtiyaçlarımıza daha iyi cevap verebilir?

274 Sayılı Sendikalar Kanunu böyle bir TEMEL TERCİH belirlenerek hazırlanmamıştı.

Her istediği işine geldiği türde sendika kurabilmesi, bizi dağınık ve zayıf bir sendikacılığa itmiş, sendika enflasyonu yaratan bozuk bir yapı oluşturmuştur. Bu gün Türkiye'de 900 den fazla sendika vardır. Yasanın 2 nci aksak noktasını işte bu sendika enflasyonunun teşvik edici olması teşkil etmektedir.

3 ncü aksaklık ise yasanın aynı anda birden çok sendikaya üye olmayı mümkün kılmasıdır.

Mevcut yasalardaki 4 ncü aksaklık bir işyerinde aynı anda birden fazla toplu iş sözleşmesinin yapılabilmesine imkân vermesidir. Aynı işyerinde iki ayrı sendikanın faaliyet göstermesi, iki ayrı sözleşmenin müzakere edilmesi ve uygulanması, iş barışını çok zedeleyen ciddi bir husus oldu.

Nihayet 5 nci nokta işkolu sayısının fazlalığıdır. Bizde halen 34 işkolu vardır. İşkolu sayısının çokluğu sendika enflasyonunu teşvik eden bir diğer unsur olmuştur.

5 Ana noktada topladığım bu aksaklıklardan ikisi 1982 anayasasının 51 ve 53 ncü maddelerinde çözümlenmiştir.

Yeni hazırlanmış olan bu taslakların en dikkat çeken özelliği sisteme bir ruh ve esprî verecek olan TEMEL TERCİHLERİN ve MODELİN belirlenmiş olmasıdır.

Sendika enflasyonunun önlenmesi için diğer bazı düzenlemelerinde taslakta yer aldığını görüyoruz. Şöyleki; sendikaların her ilçede bir şube açabilecekleri düzenlenmiştir. Bu kanaatimce iki endişeden kaynaklanmaktadır: 1- Bazı sendikaların işçiye hizmet nedeniyle değil de, iç muhalefete taviz olarak çok sayıda şube açarak sendika sayısını sun'î olarak artırmaları, 2- Çok şube açılarak sendika kaynaklarının işçinin parasının lüzumsuz israfını önlemek.

Sendika enflasyonunu önlemek için bir diğer önlemden check-off sistemindeki yeni düzenleme ile getirilmek istenmiştir. Yeni düzenlemede check-off sisteminin, ancak Toplu Sözleşme yapma yetkisi alan sendikaya uygulanacağı ilkesinin benimsendiği görülmüyor.

İşkollarının da 34 ten 24 de indirilmesinin plânlandığı yine taslakta gözümüze çarpmaktadır.

Yeni düzenlemelerde dikkati çeken diğer hususlarda şöyle özetlenebilir; bunların başında Sendikaların mali denitimi gelmektedir. Bugüne kadar Sendikalar hiçbir denetime tâbi olmamışlardır. Zaman zaman Sendikalarda suistimallerden, yapılan aşırı harcamalardan yoğun bir şekilde söz edilmiş, dürüst Sendikalar da kendilerini bu söylentilerden tam olarak koruyamamışlardır. 1982 Anayasa'

sının 52 nci maddesinde Devletin Sendikalar üzerinde mali ve idari denetimi olacağı kabul edilmiş bulunmaktadır. Taslakta Anayasa'nın bu hükmü gereğince bir düzenleme yapıldığı göze çarpmaktadır. Ancak bu konuda getirilecek esaslar düzenlenirken çok dikkatli olmak gereklidir. Suistimal olmasının işçinin parası çarçur edilmesinin diye aşırı endişeye dayanan bir düzenleme ve denetim, Sendikaları sıkıntıya sokabilir, hizmet aksamasına yol açabilir.

Bir diğer önemli yenilikte "topluların süresi ile greve başlama sürelerinin" belirlenmesidir.

Taslakta grev kararı alındıktan itibaren 60 gün içinde greve başlanması zorunluğu getirilmiş bulunmaktadır. Bunun yararı, şu olabilir; işçi aylarca meçhul bir süre toplu sözleşmeye kavuşmak için bekletilmeyip taraflar bir an önce anlaşmaya, kesinlikle anlaşmıyorlarsa bir an önce grev hakkını kullanarak işçiye bir şeyler sağlamaya itmesidir.

Şu ana kadar lokavttan söz etmedim. Çünkü 1982 Anayasa'sı lokavtı bir hak olarak kabul etmediğinden taslakta buna göre düzenlenmiş, lokavt kararı grev kararına bağlı kılınmıştır. Taslağa göre sendika grev kararı almadıkça işveren lokavt kararı alamıyacaktır. Yani buna göre "saldırı lokavtı" yasaklanmış sadece "savunma lokavtı" kabul edilmiş olmaktadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim ki; her iki taslakta da göze çarpan en önemli özellikler 4 noktada toplanabilir: 1- Az sayıda ve güçlü Sendikalar yaratma, 2- Sendika kaynaklarının kötüye kullanılmasını önleme, 3- Toplu Pazarlık süreçlerini belirleyerek Sendikanın veya işverenin bir takım sebeplerle işçiyi uzun süre Toplu Sözleşmeden mahrum bırakmalarına engel olma, 4- İş barışının tesisi için çeşitli önlemler ve mekanizmalar oluşturma.

Günümüzde bütün dünyada "Endüstri ilişkiler sistemleri" iş barışına hizmet eden, toplumla bütünleşme içinde, çıkar ve sorumlulukların bir bütün halinde dikkate alındığı işbirliği sistemlerine doğru gelişmektedir. Bu dinamik oluşum içinde Devlet fonksiyonlarında önemli artışlar olmaktadır. Bu artışlar özellikle düzenleyici ve işbirliği sağlayıcı niteliktedir.

Artık toplumun bütün kesimleri, sorunlarının tartışma boyutlarını kendi dar menfaatlerinin çerçevesinden çıkarıp, toplumun ekonomik ve sosyal çıkarlarıyla uyumlu yeni bir çerçeveye oturtmak zorundadırlar. Böylece zıtlıkla yerini ortak fedakârlık ve anlayışa dayanan yeni bir yaklaşıma terkecektir.

Siyasal demokrasinin yerleşmesinde, toplumda huzur ve sukûnun hakim kılınmasında, sağlıklı bir endüstri ilişkilerinin çok önemli rol oynadığı kuşkusuzdur.

Bu gün beklediğimiz, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandıran, dengeli gelir dağılımına yardımcı olan, siyasi sistemle uyum içinde işleyen bir endüstri ilişkiler sistemine Türk Toplumunun süratle kavuşmasıdır.

Cumhuriyetin 60. Yılında Dış Ekonomik İlişkiler

Şark TARA

(Enka Holding Yönetim Kurulu Başkanı)

“60 yılda döviz kıtlığından döviz bolluğuna geçildi”

Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana ekonomimizin en önemli problemlerinden birisini, döviz darboğazı oluşturmuştur. İşin ilginç yanı ise, döviz kıtlığının, uygulanan döviz tasarrufuna yönelik politikalara rağmen, ortaya çıkması ve devam etmesidir. Zira çok uzun yıllar boyu Türkiye, ithal ikamesi politikası ile kendisini büyük ölçüde dışa kapalı hale getirmiştir. Bunun en açık örneği 1981 yılına kadar ihracatımızın gayri safi hasılaya oranının % 5’ler civarında dolaşmasıdır.

Böyle bir politikanın ve çözülmemeyen döviz darboğazının sosyal ve ekonomik sonuçlarına Türkiye, uzun zaman katlanmak zorunda kalmıştır:

- Seyahat hürriyetinin kısıtlanması
- Normal ticari işlerin yasaklar dolayısıyla suç sayılması
- Yolsuzlukların ve kaçakçılığın yaygınlaşması, sürdürülen bu politikaların sosyal sonuçlarıdır.

Ekonomik açıdan ortaya çıkan sonuç ise:

- Pazarın dışa kapanarak rekabet ilkesinin zedelenmesi
- Pahalı ve yüksek maliyetli bir sanayi yapısının ortaya çıkmasıdır.

Döviz tasarrufuna yönelik ithal ikamesi politikası, aşırı himayeci bir politikayı da gerekli kılmaktadır. Biri diğerinin nedeni ya da sonucudur. Koruyucu politika, yarattığı yüksek maliyetli sanayi ve rantlar nedeniyle hem kaynak hem de gelir dağılımını kötüleştirmekte ve sonuçta, sanayi ihracatı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

İthal ikamesi sermaye - yoğun teknoloji ithalini gerektirmekte, enflasyonlara rağmen devalüasyonlardan kaçınarak, yerli para değeri aşırı yüksek tutulmaktadır. Yerli para değerinin yüksek tutulması ise ihracatın vergilendirilmesi ile eş anlamlıdır.

Ekonomi dışa kapanınca, geriye kalan tek alternatif, iç piyasanın canlı tutulmasıdır. Bu gaye ile enflasyonist politikalar izlenmiş, negatif reel faizlerle kaynak ve gelir dağılımı daha da bozulmuş, Türkiye bir rantlar ekonomisi haline dönüştürülmüştür.

Negatif reel faiz sebebiyle, tasarruflar yatırım

hacminden daha düşük kalınca, Türkiye gelişmesini büyük ölçüde dış borç ve yardımlara dayandırmak zorunda kalmıştır.

Türkiye’de sermaye birikiminin sağlanması, kaynak dağılımının düzeltilmesi ekonominin kendi kurallarına göre yönlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Son iki, üç senedir uygulanan politikalar bu alanda atılan en önemli adımdır. Bu sayededir ki Türkiye, tarihinde ilk kez 6 milyar Dolar dolayında bir ihracat hacmine ulaşabilmiştir. Artık çabalarımızı döviz tasarruf etmeye değil, döviz üretmeye teksif etmeliyiz.

İhracat önderliğinde gelişme olarak nitelendirebileceğimiz böyle bir politikanın, dikkatle uygulandığı takdirde bir çok avantajı vardır. Bu politikayı uygulayarak sanayileşen Güney Kore’nin sınai ürünler ihracatı 18 milyar Doları aşmıştır. İhracat önderliğinde gelişme politikası uygulayan ülkelerde hem milli gelir hızla artmış, hem de milli gelirin dağılımı daha düzgün hale gelmiştir. İhracat önderliğinde gelişme politikası sonucu gelişecek sanayi dalları, yarattıkları geriye bağ etkileriyle bir yandan kendilerine girdi üreten sanayi dallarının gelişmesine önderlik ederken, diğer taraftan kullandıkları teknolojinin de etkisiyle istihdama önemli katkıda bulunacaklardır. Böylelikle Türkiye, dış

ticaret ihtisaslaşması içinde kendisine daha uygun yeri alacaktır. Bu hali ile ihracat önderliğinde gelişme, sanayileşmeyi hızlandırması açısından ithal ikamesinden daha avantajlıdır. Amacımız, ihracatın gayri safi milli hasılaya oranını yüzde 20'lere çıkarmak olmalıdır.

Dışa açılma tam anlamıyla gerçekleştiğinde, yurt içinde meydana gelecek rekabet sayesinde, daha kaliteli mal ve hizmet üretebilecek ve iç piyasadaki tüketici de sömürülmeyecektir.

Türkiye'de ekonomik bağımsızlık şimdiye kadar kötü tarif edilmiştir ve bu yüzden Türk ekonomisi tek yönlü olarak dışa daha da bağımlı hale gelmiştir.

Dışa kapalı ekonomik model uygulayan Hindistan, Romanya ve Polonya bunun açık örnekleridir. Oysa artık gerçek bağımsızlık bütün dünyada karşılıklı bağımlılık olarak tarif edilebilir.

İhracat önderliğinde sanayileşme ve dışa açılma konusunda yapılacak çok şeyler vardır.

- Himaye oranlarının zamanla azaltılması
- İthalatın zaman içerisinde serbesleştirilmesi
- Gerçekçi döviz kuru ve
- Pozitif reel faiz uygulamasına devam edilmesi
- Enflasyonu arttırıcı para arzı satışlarından kaçınılması, dışa açılmadaki başarının sürdürülmesi için şarttır.

Tevfik CAN

(Devlet Planlama Teşkilatı Müşaviri)

"Olumlu bir ödemeler dengesi için ihracatın özendirilmesi gerekir"

1923 yılından bu yana 60 yıl geride kalmış bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerek ithalat, gerekse ihracat, genellikle 100 milyon doların altında gerçekleşirken 80'li yıllarda bu değerler, milyar dolarlara varmış; bu oluşum içerisinde gurur duyduğumuz bir sanayi olgusu meydana gelmiş; iç tüketim taleplerini karşıladıktan başka sanayi malı ihraç eden bir ülke durumuna gelmiş bulunmaktayız.

1. İHRACATTAKİ GELİŞMELER :

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yılda Türkiye'nin ihracatı, yalnız, 50,8 milyon dolar çevresinde bulunuyordu. 5,7 milyar dolara varacağı tahmin edilen 1982 yılı ihracat gerçekleşmesine göre ihracatımız, 60 yılda yaklaşık 112 kat artmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanayi malları ihracatımızın tarıma dayalı işlenmiş ürünler, ham bez ve bakır gibi maddelere inhisar ettiği, 1982 yılı içerisinde sanayi malı ihracatımızın otomotiv endüstrisi, makine-imalat, madeni eşya, demir-çelik, demirdışı metaller, kimya, petro-kimya, plastik ve lastik eşyayı da içermekte bulunduğu dikkate alınacak olursa, 60 yıl içerisinde katedilen mesafenin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2. İTHALATTAKİ GELİŞMELER :

1923 yılında 86,9 milyon dolarlık ithalat yapan Türkiye, 1982 yılında ithalatını 8,5 milyar dolara yükseltmiştir.

Bu suretle ülkemiz, iç tüketim için ihtiyacı bulunan bazı mallar yanında sanayileşmenin gerektirdiği tüm hammaddeleri ithal imkanını bulmuş; yatırımlarını gerçekleştirmiştir.

3. PLANLI DÖNEM'DEKİ GELİŞMELER :

Planlı Dönem uygulamasının 20. yılını geride bırakmış bulunmaktayız. 1984 yılından itibaren Beşinci 5 Yıllık Plan uygulamasına geçilecektir.

Bu dönem içerisinde Yıllık Programlar'da öngörülen ihracat hedefleri toplamı 32.188 milyon dolar olduğu halde, gerçekleşme 31.264 milyon dolar düzeyindedir. Gerçekleşmeler, bu hesaplamalara göre, programların ancak % 2,9 oranında, 924 milyon dolar gerisinde kalmıştır.

4. DIŞ TİCARET POLİTİKALARI :

a) İhracat Politikaları :

Cumhuriyet Dönem'inde ihracat, genellikle, özendirilmiştir.

Ancak, ihracatımızın gerçek anlamda ve etkin biçimde özendirilişi, Planlı Dönem'de, özellikle 80'li yıllarda gerçekleşmiştir.

b) İthalat Politikaları :

Bu dönemde ithalatımız, döviz kaynaklarının sınırlı olması ve yerli sanayiın korunması amaçlarıyla, genellikle kısıtlanmıştır. Kısıtlamalar, temel olarak, gümrük duvarları, ya da miktar kısıtlamalarıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu dönem içerisinde temel amaç, yerli sanayiın

korunması başta geldiği gibi, döviz kaynaklarının, amaçlara uygun olarak kullanılması da ağırlık taşımıştır.

5. KREDİLER VE BORÇLANMA :

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, açılara rağmen, dış kredilere ve borçlanmalara başvurmuştur, ya da bu konuda duyarlı olmuştur. İlk borçlanma, 1927 yılında olup 67,2 milyon dolardır. Zamanla yapılan borçlanmalar, Planlı Dönem'in başına kadar, toplam 802,2 milyon dolardır.

Ancak, daha sonraki kalkınma döneminde, milletlerarası konjonktür olaylarının da etkisiyle, ülkemiz, dış kredi ve borçlanma imkanlarını zorlamıştır.

30 Eylül 1982 tarihi itibarıyla ülkemizin faizleriyle birlikte 21,1 milyon dolarlık orta ve uzun süreli borcu bulunmaktadır. Buna yaklaşık olarak, kısa süreli 2,0 milyar dolar borcun eklenmesi de gereklidir.

6. SONUÇ :

Sağlıklı bir ekonominin başta gelen dengelerinden biri de, olumlu bir ödemeler dengesidir. Bu sağlığın temelinde, gerekli döviz harcamalarının kendi kaynaklarımızdan karşılanması yatmaktadır.

İthalatı kısıtlamakla sağlıklı bir dengeye ulaşılma-yacağına göre, döviz geliri sağlayan kalemlerde özendirici olmak gerekmektedir. Bunların başında da, ihracat gelirleri gelmektedir.

Bu konuda, 24 Ocak Kararları'nın önemini vurgula-makta yarar ve zorunluluk görülmektedir.

Bu kararların temelinde, ihracatın özendirilmesi, çeşitlendirilmesi ve yeni pazarlara girilmesi yanı-n-da, ithalatın rekabet edilebilecek alanlarda yavaş yavaş açılması vardır.

Bu politikanın 80'li yıllarda başarılı olduğu görülmektedir. Nitekim, 1980 yılında dış ticaret açığı 4,8 milyar dolar olduğu halde, bu açık, 1981 yılında 4,2 1982 yılında da 2,8 milyar dolara inmiş bulunmakta-dır. Bunun sonucu olarak da cari açık, 3,0 milyar

dolardan sırasıyla, 2,1 ve 1,0 milyar dolara gerilemiştir.

Bu gelişmelere göre, kişisel kanımıza göre 1982 ve 1983 yılları ödemeler dengesi gerçekleşme tahmin-leri aşağıda verilmektedir:

Görülmektedir ki, Cumhuriyet'in 60. yılında Ödeme-ler Dengesi daha belirgin bir sağlıklı yapıya kavuşmakta, cari açık, 1 milyar doların altına inmektedir.

9 milyar doların üzerindeki ithalat, ülkemizin gereksinmelerini karşılayacak düzeydedir.

İhracat konusundaki çabalarımızın, azimle ve bilinçli olarak sürdürülmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere, ihracat üretimden başlayan standardizasyon, kalite, ambalaj, fiyat, pazarlama sürecinden geçen bir düzenlemedir. Alt yapı, özellikle taşıma, haberleşme konuları ile yakın bir işbirliği içerisinde-dir. Teşvik unsurlarıyla destekleyen ihracat hamle-sinin, bu değerlere varmaması için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Diğer gelişmelerle birlikte, 1983 yılında Genel Denge'nin 250 milyon dolar açıkla kapanması beklenebilir. Bu açık ise, Türkiye gibi saygınlığını yine kazanmış bir ülke için önemsenecek değil, olumlu bir değerdir.

Görülmektedir ki, ödemeler dengemiz, son yıllarda giderek daha sağlıklı bir yapıya kavuşmaktadır. Zaman içerisinde, özellikle program kredilerinin uluslararası para piyasasından sağlanabilecek kredi-lere dönüşmesi ve kendi kaynaklarımızdan oluşan dövizlerle karşılanması, güç bulunmamaktadır.

Ancak, tüm bu gelişmeler, dış ekonomik politikanın gerçekçi ve uluslararası kurallara uygun olması, özel kesimin yaratıcı gücünden yararlanılması ve gerek-tiginde olaylara devlet tarafından süratle ve zamanında müdahale edilmesi koşuluna bağlıdır.

3. GÜN

Cumhuriyetin 60. Yılında KİT'ler ve Kamu Yönetimi

Prof. Dr. Mustafa AYSAN
(Ulaştırma Bakanı)

“KİT'lerin kalkınmadaki görevleri artarak devam etmektedir”

Her sahada hızla gelişmelerin olduğu bir çağda yaşıyoruz. Millet olarak bu hızlı gelişmeye, uyum ve daha çok iyileştirmeler sağlamaya mecburuz.

Buradan konumuza geçmek istiyorum. Ekonomik gelişmeler ve teknolojik sıçramalarda Dünyamızın birçok ülkesinde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin oluşumuna gidilmiştir.

Türkiye’de KİT’ler, belli bir doktrin ürünü değil. Yüce Atatürk’ün uygulayıcı dehasının bir eseri olarak kurulmuşlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kalkınmanın Devletçe alınacak destek ve teşvik tedbirleriyle özel sektöre gerçekleştirilmesi cihetine gidilmiş ise de, 1930’larda Türkiye’nin gerçeklerinden ve ihtiyaçlarından doğan plânlı, dengeli endüstrileşme ve kalkınma vasıtaları olarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri düşünülmüştür.

1933 Yılında Sümerbank’ın ve 1935 yılında Etibank’ın kurulması suretiyle bu sahadaki ilk adımlar atılmıştır.

Ayrıca, uzun yıllar Kamu İktisadi Teşebbüsleri, özel sektörü engellemeyecek bir şekilde geliştirilerek, ülkenin Sanayileşmesinde ve kalkınmasında öncülük yapmış ve başarılı olmuşlardır.

Bugün de KİT’ler Türkiye ekonomisinde önemli bir yer işgal etmekte ve bunların kalkınmadaki görevleri artarak devam etmektedir.

Bununla beraber, zaman zaman KİT’lerin başarısızlığı üzerinde durulmuş, ülkedeki enflasyonist gidişin nedeni olarak gösterilmiştir.

Ancak çok defa Kamu yararı, milli ihtiyaçları.. bünyede temini, Ulusal kalkınma hedefleri ile kârlılık ve verimlilik gibi her zaman bir biri ile bağdaşması kolay olmayan prensipleri birlikte gerçekleştirmek durumunda bulunan KİT’lerin, özel sektör işletmeleri ile aynı kriterler içinde karşılaştırılması çok defa yanıltıcı olmuştur.

Bilhassa, Kamu Hizmeti niteliği ağır basan ekonomik ve sosyal hayatın düzenlenmesinde önemi bulunan mal ve hizmetleri üreten kuruluşlarda bu yanıltıcılık daha da artmaktadır.

1981 yılı fiyatları ile 1978-1980 yılları zararları 300 Milyar TL. olan bu kuruluşlar, 1982 sonu itibarıyla 48 Milyar TL civarında kâra geçebilmiştir.

Kuruluşlarından itibaren, bilhassa ilk yıllarda büyük başarılar sağlamış, sanayileşme hamlemize ciddi katkılarda bulunmuş ve ekonomimizin ayrılmaz unsurları haline gelmiş olan KİT’lerin, zaman zaman mevzuatın zamanın ihtiyaçlarına karşı yeterli olamaması sayılabilir. Bunun yanında, tatbikattaki hatalı tutumlar da neden olarak gösterilebilir.

Bu itibarla, yeni hukuki düzenlemelerle birlikte uygulamada görülen noksanlıkların giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu cümleden olmak üzere;

- Sermayelerinin yeterli seviyeye çıkarılması,
 - Yatırım ve cari harcamalarla ilgili finansman ihtiyaçlarının zamanında karşılanması,
 - Özkaynak yaratmak için modern finansman kaynaklarının geliştirilmesi,
 - Kalifiye personel çalıştırılmasına imkân sağlanması,
 - Yönetim, denetim ve koordinasyonun daha etkili hale getirilmesi,
 - Meslek içi eğitime geniş yer verilmesi,
- gerekli görülmektedir.

“Tütün bu iyileştirici önlemlerin alınması için Hükümetimizce çalışmalar yapılmaktadır.

Kamu Yönetimi

Türk Kamu Yönetimi, Devlet Bütünlüğü içinde önemli bir yer almakta ve vatandaşın Devlete olan güvenini sağlamak durumunda bulunmaktadır.

Bu nedenlerle;

Hiyerarşik düzen, disiplinli ve adil bir çalışma içinde vatandaşlarımızın bürolarda yığılmalarına, gecikmelere, ilgisizliğe yer verilmeden işlerin kolaylık ve çabuklukla yapılması sağlanmalıdır.

Bu konuda da Hükümetimizce çalışmalar yapılmakta ve tedbirler alınmaktadır.

“KİT’lerin daha yararlı olmaları için yeni düzenlemeler zorunludur”

Günümüzde değişik biçim ve alanlarda iktisadi faaliyet içinde bulunan kamu ekonomik işletmelerinin yeniden düzenlenmesi konusu Türkiye’nin gündeminde bulunmaktadır. Kamunun ekonomik işletmelerinin, ileriye dönük olarak nasıl bir yaklaşım ile düzenleneceği ve yeniden düzenlemenin nasıl yapılacağı-alternatifleri ve her türlü görüşü içeren boyutları ile-kamuoyu önünde tartışılmış ve açıklanmıştır.

Ancak bugün için, 20 Tarım Satış Kooperatifi Birliği ile 1548 Döner sermaye kuruluşu hariç sayıları 256 dolayında bulunan - kamu payının yüzde 50’den fazla ya da az olduğu - kamu ekonomik işletmesi niteliğindeki teşebbüslerin tümünü kapsayan, sistematik, sağlıklı, devamlı ekonomik hesaplamalar tutulamamış ve periyodik bir düzene sokulamamıştır. Bu tür hesaplamalar yalnızca 440 ve 468 Sayılı Yasalar kapsamına giren İDT ve benzeri kuruluşlar ile iştirakleri için sınırlı bir düzeyde ele alınabilmektedir. Kamu ekonomik işletmeciliğinin bu kadar yoğun tartışılmasına ve ilgi alanı yaratmasına karşın tümünü kapsayan ekonomik hesapları elimizde bulunmamaktadır. Bir bütün olarak bunların ekonomimize katkıları ise belirli sayıdakilerini yetersiz ekonomik ölçümleri ile ifade edilmekte ya da bir kısım varsayımlarla katkının boyutları kestirilmeye çalışılmaktadır.

1964 yılında yürürlüğe giren 440 sayılı kanun ile son olarak düzenlenen devletin ekonomik işletmeciliği anlayışı, bu tarihten sonra giderek daha kısalan aralıklarla yeniden düzenleme tartışmasına açılmıştır. 1923 yılından 1964 yılına kadar geçen 40 yıllık sürede yapılan genel nitelikte 18 yasal kamu ekonomik işletmeciliği düzenlemelerine karşın, 1964 yılından bu yana geçen 20 yıllık süre içinde 10 defa komisyon çalışması ya da iktisadi planlama tercihleri aşamasında kalan “yeniden düzenleme” çalışmaları yapılmış olup, halen bu faaliyetler devam etmektedir.

Bugüne kadar yapılan kamu ekonomik işletmelerini düzenleme çalışmalarıyla bu kuruluşlara ülkenin kalkınması ve sanayileşmesi açısından daha etkin ve yaygın görevler verilmiştir. Özellikle 1960 yılından bu yana adı geçen kuruluşlara gerek üretim-yatırım faaliyetleri gerek fiyat politikaları, gerek istihdam-gedağılımı gerekse kalkınmanın yurt sathına yayılması açısından önceki dönemlere göre artan boyutlarda ekonomik görevler verilmiştir.

KİT’ler özellikle son 20 yıl içerisinde üretim faktörleri verimliliği açısından özel kesim girişimlerine göre daha hızlı bir artış göstermiştir. Ancak özel

kuruluşlara göre çok fazla olmamakla birlikte - daha yüksek maliyetle çalışmaktadırlar. Dünya Bankası tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre; Türkiye’de 1963-1967 yılları arasında imalat sanayiinde çalışan KİT’lerin üretim faktörlerinin toplam verimliliği ortalama yüzde 2.65, özel kesimde ise yüzde 1.84 artış göstermiştir. Araştırmacılar bu oranı diğer kalkınmakta olan ülkelere göre düşük bulmaktadırlar.

Bu yaygınlıkta ve etkinlikteki kamu ekonomik işletmeleri, Türk ekonomisi için önemli bir istikrar unsurur olarak kabul edilmekte ve 1950’li yıllardan bu yana karşılaşılan çok ciddi ekonomik darboğazlara rağmen, Türkiye’de büyük çöküntülerin ortaya çıkmaması ve “Kalkınma ve Sanayileşme” hamlesinin devamlı olarak canlı tutulabilmesi - büyük ölçüde - bu kuruluşların varlığı ile açıklanabilmektedir.

Yalnız bu kamu ekonomik işletmelerinin daha yararlı olabilmesi için bazı düzenlemelerin gerçekleştirilmesi zorunludur. Söz konusu düzenlemeler de bulunması gereken yaklaşımları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

Geçmiş dönemlerde zaman zaman yapıldığı gibi, kamu ekonomik işletmelerini yeniden düzenleme anlayışı daha önceki işleyiş düzenine reaksiyon olma yerine, ülkemizin geleceğe dönük çıkarları ile kalkınma ve çağdaş gelişme düzeyine erişme çabalarını gerçekleştirme doğrultusunda olmalıdır.

Bu girişimlerin fonksiyonları daha üst düzeyde etkin ve verimli hale getirilmelidir.

Söz konusu kuruluşların çağdaş işletmecilik anlayışına uygun, etkin bir organizasyon yapısı içerisinde, yatay ve dikey bütünleşmelerinin sağlanması yerinde olur.

Kamu ekonomik işletmelerinde asıl denetim, ekonomik denetim ve verimli çalışma ölçümleri olmalıdır.

Kamu ekonomi işletmelerinin büyük kısmını içerecek yeni tasnif ve düzenleme anlayışı içinde, bu kuruluşlarda çalışan personelin tümünün statülerinin tek düze bir hale getirilmesinde büyük yararlar vardır.

Kamu ekonomik işletmesi oldukları ilk değerlendirmede genellikle herkes tarafından benimsenen KİT’lerin de gözden geçirilerek, bunların bir kısım görevlerinin kamu işletmeciliği dışında tutulup tutulamayacağına karar verilmelidir.

Erhan İŞİL

(Profilo Holding Genel Koordinatörü)

“KİT’ler siyasi iktidarlar dışında kendilerini yönetebilmelidir”

“Türkiye’de devlet tutucu bir nitelik arz etmektedir. Osmanlı yapısı bir düzeni, zihniyet olarak sürdürmektedir. Bürokrasi içinde sınıf değiştirme özlemleri, önemli bir özellik olarak varlığını devam ettirmektedir. Rüşvetin bu çerçevede varlığını önemli boyutlarda sürdürmesi, idari yapının bozulmasında büyük rol oynamaktadır. Devlet makinesinin özelliği ise, eğitim düzeyinin düşüklüğüdür.

Sanayileşmiş ülkelerde idari yapıyı çok iyi incelemek gerekir. Örneğin İngiltere’de siyasi iktidar gelişmeleri, idari yapıda bir sarsıntıya neden olamaz. Üstelik, muhafazakârlar ve işçiler farklı yapıya sahip olmalarına rağmen birinden birinin yönetime gelmesi halinde, idari yapı bozulma noktasına gelmez.

KİT’ler yeniden kurulurken, çok iyi düşünmek gerekir. KİT’lerin özgür ve otonom, siyasi iktidarların siyasi etkileri dışında, ekonominin kuralları çerçevesinde yönetilmeleri gerekir.

KİT’lerin mallarının kamuya, özel kesime, halka satışına gelince;

Türkiye’de devletçilik yanlış bir biçimde Anayasa’ya girmiştir. Devletçiliğin devamlı olması, siyasi iktidarları bağlayıcı olmaktadır. 1930’lardan bu yana özel kesim, insan gücü ihtiyacını KİT’lerden sağlamıştır. KİT’ler özel kesim için gerekli insan gücünün eğitim yeridir. KİT’ler öz kaynak yetersizliğini 2. Dünya Savaşı’ndan bugüne kadar, açık finansmanla karşılamıştır. Bu durum önemli bir sorun yaratmış ve enflasyon artışında büyük rol oynamıştır.

KİT’lerde sevk ve idare sorunu çok önemlidir. Fakat, bir Fransa modelinde olduğu gibi, KİT’lerin sevk ve idaresini gerçekleştirmek mümkün değildir; KİT’lerin başka ihtiyaçları vardır. Esas olarak bu bir eğitim sorunudur.

KİT’ler seçim araçları olmaktan çıkarılmalı ve yine tekrar ediyorum, KİT’ler siyasi iktidarlar dışında kendi kendilerini yönetebilmelidirler..

Cumhuriyetin 60. Yılında Mali Aracı Kuruluşlar

Mehmet Gün ÇALIKA

(Meban A.Ş. Genel Müdürü)

“Sermaye piyasası psikolojik etkilerden arınmadı”

“Son aylarda sermaye piyasasında çok önemli gelişmeler oldu. Esasen Haziran 1982’de yaşadığımız sermaye piyasası bunalımları bir ölçüde halen yaşamakta olduğumuz para piyasası, sermaye piyasası bunalımlarının ölçülmesinde önemli kıstas oluşturmaktadır. Bu vesile ile belirtmek isterim ki, son aylarda hisse senedi piyasasında müthiş bir patlama vardır. Sermaye piyasası olayı aslında bir mali kesim olayı olduğu için, önemini rakamlarla ölçmemiz bir ölçüde doğru olmayabilir. Zira Sermaye piyasası olayı, Türkiye’de çok iyi bir şekilde sergilendiği gibi - sosyal bir olaydır. Bir fabrikanın, büyük bir tesisin kapanması elbette üzücü bir olaydır. Bunun neticesinde doğan işsizlik de bir o kadar üzücüdür. Fakat, binlerce kişinin tasarruflarını kaybetmeleri ya

da kaybetme endişesine sevk edilmeleri, belirli düzeyde belirli sürelerle eline gelir veya faiz geçmesine alışmış bir kitlenin birdenbire bu gelirden mahrum edilmesi çok daha üzücüdür. Hatta işsizlikten çok daha fazla sosyal ızdıraplar yaratmaktadır.

Bu piyasanın, henüz gelişmemiş olan potansiyelini değerlendirmemiz gerekir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin sermaye piyasası organlarına sahip olmaması, iyi bir şekilde işleyen sermaye piyasası teşkilatının bulunmaması ülkeye çok şeyler kaybettirir. Nitekim, Türkiye’ye halen kaybettirmeye devam etmektedir. Ancak 82 yılının ilk yarısında da gördüğümüz gibi, tasarruf sahibinin bilinç düzeyinde büyük bir patlama oldu. Gerçekten menkul değer

piyajasında çok önemli gelişmelere doğru gidilmek-
teydi. Belki, yeniden değerdendirmeyle birlikte hisse
senedi piyasasında bazı gelişmeler görebileceğiz.
Fakat, her durumda sermaye piyasasının 200 milyar-
lık bir potansiyelinden söz etmemiz mümkün. Son
ayların üzücü gelişmelerine rağmen ben, hala bu
ölçüde bir potansiyelin mevcut olduğuna inanıyo-
rum. Çünkü, tasarruf sahibi artık öğrenmiştir.
Türkiye'de daha önce de defalarca yaşandığı gibi
sanayinin ve ticaretin tamamen bankacılık kesimine
muhtaç kalmasında hiçbir yarar yoktur.

Şu anda, sermaye piyasasında tedavül etmekte olan
başlıca araç, tahvildir. Geçtiğimiz dönemlerde de bu
böyle olmuştur. Bundan dolayı, bizdeki sermaye
piyasasını tek araçlı bir piyasa olarak nitelendirebili-
riz. Bilindiği gibi aracı kurumlar tahvilleri geri alma
taahhüdü ile satmaktaydılar. Şimdi bu yasaklanmış-
tır. Daha batılı bir uygulamaya gitmek üzere, Ser-
maye Piyasası Kurulu bazı düzenlemeler yapmaktadı-
r. Bir müessese bir tahvili geri alacağım diye
taahhüt verdiği takdirde, bu müessese kendisi için
mevduat yaratamaz.

Çoğu zaman, sermaye piyasası para piyasası ile
karıştırılmıştır. Bankacılık kesiminin yaratmış oldu-
ğu boşluklar Türkiye'de, büyük ölçüde bu şekilde
doldurulmuştur. Her kesimde olduğu gibi, Mali
kesimde de belirli fonksiyonlar yerine getirilmediği
zaman oluşan boşluklar doldurulur. Eğer iyi bir
düzenleme yoksa, bu boşluklar sıhhsiz bir şekilde
doldurulur.

Şu anda Türkiye'de rakamsal açıdan bir sermaye
piyasası sorunu devam etmektedir. Banka-banker
kurtarma operasyonları çok önemli değildir belki.
Fakat sosyal açıdan çok büyük önem taşımaktadır.
Binlerce aile ve kişi zor durumda kalmışlardır.

Kimse hiç bir banker, banka tasviye edilmesin demi-
yor. Böyle bir şey ekonomik açıdan da söz konusu
olamaz. Gelişmiş ülkelerde her ay tasviye edilen ban-
kalar, bankerler mevcuttur. Burada önemli olan
doğabilecek hasarı sınırlamak, mümkün olduğu
kadar az kişiye zarar vermektir. Sanıyorum, Sermaye
Piyasası Kurulunda hükümetin uygulaması da bu
yönde olmaktadır.

82 yılında yaşadığımız bunalım, bir ölçüde devam
etmekle birlikte, koşullar oldukça değişmiştir.
Mesela, 82 yılında sermaye piyasası açısından hiç bir
emniyet ağı, hiç bir güvence unsuru yoktu. O tarih-
lerde Sermaye Piyasası Kurulu da tam olarak faali-
yete geçmemişti. Kanunlar tam anlamıyla yürürlüğe
girmemiş ve erken teşhis ve müdahale mekaniz-
ması yoktu. Bütün bunlardan başka, bence bankacı-
lık kesiminin sıhhsizliği de çok önemli bir
faktördür. Gerçekten, 81-82 yılında yaşadığımız mali
piyasa ve sermaye piyasası bunalımında, bankacılık
kesiminin çok büyük rolü olmuştur. Özellikle mev-
duat pazarlaması açısından. Benim halen inandığım
bir husus şudur: Az sayıdaki bazı bankalarımız başka
t türlü çalışabilirdi, 22 Haziran'da yaşadığımız olay
gerçekleşmeyecekti. Hiç bir ülkede mali kesimi kom-
partmanlara ayıramayız. Bankalar bankerleri, küçük
bankalar, büyük bankaları etkiler.

Sermaye piyasasında bugün psikolojik durum
henüz düzelmemiştir. Bildiğiniz panikler ve devam-
ları, psikolojik durumlardan kaynaklanır. Mali piya-
saları diğer sınıai kurumlardan ayıran en önemli
husus da, bu psikolojik hassasiyettir. Türkiye'de
menkul değerlere ve menkul değerler piyasasına
karşı güven tam anlamıyla oluşmamıştır. Fakat, bu
psikolojik hasar bir noktada durmaktadır. Çünkü,
piyasada talep olmamıştır. Parasını alan tasarruf
sahibi, "paramı ne yapacağım" diye düşünmektedir.
Gelire alıştığı için, altından memnun kalmamakta-
dır. Bizim gözlemlerimize göre, sermaye piyasa-
sında gerçekten iyi bir ortam yaratılırsa çok kısa bir
dönem içerisinde, özel sektör menkul değerleri
satışı tekrar söz konusu olabilir.

Şu anda Türkiye'deki sermaye piyasasında, 5-6 fail
aracı kurum bulunmaktadır. Özellikle son aylarda
yaşanan olaylardan sonra, bunların iş hacimleri çok
sınırlıdır. Yeni bir yasal düzenleme içinde bulunul-
duğundan piyasa bunun sonucunu beklemektedir.
Dolayısıyla piyasada büyük bir sukunet var.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, bazı olumlu geliş-
melerin de olduğu yadsınmaz. Artık tasarruf sahibi
büyük ölçüde eğitilmiştir. 5-6 yıl öncesine kadar
Türkiye'de tahvil ve hisse senedini tanımayan, tasar-
rufları değerlendirmenin ne olduğunu bilmeyen
geniş bir halk kitlesi vardı. Bugün bunların büyük bir
kısmı hem tatlı, hem de acı deneyler sonucunda
tasarruflarını değerlendirme kavramını tamamiyle
idrak etmiş durumda. Özellikle son bir yıl içinde
hayatında ilk defa tahvil nizamnamisini okuyan
tasarruf sahiplerine rastlıyorum. Türkiye'de çok şey
değişti, büyük bir bilinç düzeyine ulaşıldı. Riziko
kavramı yerleşti. Artık, tasarruf sahibi, "hangi şirke-
tin tahvillerini veriyorsunuz" diye ısrarla soruyor. En
önemli gelişme ise, Sermaye Piyasası Kurulunun
tesis edilip, bu kurul vasıtasıyla çok sağlıklı bir
düzenleme getirilmesi olması. Buna menkul kıymet
tanzim fonu denilmektedir. Eğer bu fon, 22 Haziran
1982'de olsaydı hiç bir panik oluşmayacaktı. Çünkü
bu bir emniyet ağı sistemi, mekanizmasıdır. Sermaye
Piyasası Kurulu bu sistem vasıtasıyla, bundan sonra
sermaye piyasasında herhangi bir paniğin yer alma-
ması için yeterli ölçüde tedbir almış durumdadır.
Zaten, artık geri alma taahhüdünü içeren satışlar
yasak olduğu için, böyle bir paniğin tekrar yer alması
kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

Artık mali piyasaların ne kadar hassas olduğu, rast-
gele bir sınıai sektör gibi bunlara davranılamayacağı
büyük ölçüde idrak edilmiştir. Bundan sonra yapıla-
bilecekleri iki bölüme ayırabiliriz. En önemlisi olan,
birinci bölümde tasarruflarını kurtaramamış tasar-
ruflarının faizlerini alamamış olan tasarruf sahibinin
bu sorununa çözüm bulunmalıdır. Çünkü, bunların
sosyal yönü söz konusudur. Bu, piyasa bankerleri
açısından oldukça zor bir iştir. Fakat, doğrudan doğ-
ruya tahvil ve mevduat sertifikası satmış olan diğer
bankerler açısından görüldüğü kadar zor değildir.
Bu kurumlar doğrudan doğruya menkul değerler
pazarlamış olduklarından, büyük miktarda sağlıklı
alacakları vardır.

Herkesin aynı anda bütün para ve faizlerini çekme

teşebbüslerini karşılayabilmek için bir köprü finansmanına ihtiyaç vardır. Bu köprü finansmanı yöntemi, şimdilik Menkul Kıymet Tanzim Fonu, büyük ölçüde Sermaye Piyasası Kurulu vasıtasıyla sürdürmektedir. Her durumda devletin bu safhada bir müdahalesi zorunludur.

1982 yılının ikinci yarısından bu yana Amerika'dan, Yugoslavya'ya Kuveyt'e kadar dünyanın hemen bütün ülkesi bu sorunla karşı karşıyadır. Bütün bu hükümetler - çeşitli görüş ve felsefelere sahip oldukları halde - mali piyasaların önemini idrak ettikleri için geçici bir müdahalede bulunma zorunluluğunu hissetmişlerdir. Bu durum, serbest piyasa işleyişi kavramıyla bir çelişki yaratmamaktadır.

Yılmaz KARAKOYUNLU

(EYA Yönetim Kurulu Başkanı)

"Sermaye piyasası yeni bir yapıya kavuşmalıdır"

"Cumhuriyet tarihinde Mali Aracı Kurumların gelişmesi sürekli ihmal edildiği gibi, engellendiği bile söylenebilir. Nitekim, Cumhuriyetin ilk yıllarında, politika kararlarının uygulanması için finans kurumlarının önemi anlaşılmış ve özendirici uygulamalara geçilmiş görüntüsü dikkat çekmiştir. Bu dönemde banka sistemi genişletilmesi egemen olmuş ve Mali Aracı Kurumlar dikkat dahi çekmemiştir. Bu ihmalin izahı, o dönemde sermaye piyasası olayının kavranmamış olması ile açıklanabilir.

Mali aracı kurumların gelişmesi ve sistemde yeralmaları, sermaye piyasası olaylarının hızlanması ile başlamış ve neticede sağlam ekonomilerinin olmayışı ve hukuk düzeninin mevcut sistemi

En kısa zamanda Türkiye'de sermaye piyasasını canlandırabilmemiz için, kısmi ve oldukça köklü tedbirler almalıyız. Fransa'da 4 yıldan beri sosyalist Hükümet tarafından devam ettirilen bir plan var. Bu, tamamiyle sermaye piyasasını güçlendirmek için bütün ülkenin ekonomisini ve sosyal yapısını içeren bir programdır. Neticede, çok başarılı sonuçlar elde edilebilmiştir.

Menkul değer ihracı ve ihtisas bankacılığı teşvik edilmelidir. Para piyasasına yönelik yeni araçların kurulması gerçekleştirilmelidir. Fakat dediğim gibi, bunların hepsi ikinci dönemde yapılması gerekenlerdir. Birinci dönemde yapılması gereken devletin zorunlu müdahalesi ile bu kanamanın durdurulmasıdır.

kavramaya müsait olmaması nedeniyle, sarsıntı geçirmiştir. Önümüzdeki dönemde, sermaye piyasası çok canlı gelişme içine girecektir. Alınan kararlar ve uygulanması benimsenen politikalar bu gelişmeyi arttıracak ve hızlandıracaktır. Buna rağmen, gelişmenin yönü ve niteliğine uygun bir mali aracı sistemin bulunmadığı görülmektedir. Bu sistem, hukuk ve ekonomik etkinlik açısından yerleştirilmedikçe, sistemin geliştirilmesi mümkün olmayacağı gibi, sermaye piyasasının ekonomiye yararları da sağlanamayacaktır. Bu nedenle, yapılacak en önemli iş, Beşinci Plan hazırlıkları sırasında sermaye piyasasına, bankacılık kesimi dışında özel ihtisas komisyonu kurmak ve mevcut bilgi ve deneyler doğrultusunda yeni bir yapı kazandırmaktır.

4. GÜN

Cumhuriyetin 60. Yılında Ekonomi Mali Politikalar

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

I.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)

“Bir ülkede uygulanan politikalar dünya ekonomisine ters düşmemeli”

“Politika belirli amaçlara varmak için uygulamaya konan karar ve eylemlerdir. Bu açıdan, ekonomi politikasını bir dar, diğeri geniş anlamda olmak üzere iki türde tanımlanabilir

Geniş anlamda ekonomi politikası bir felsefe, hatta bir doktrine dayanır. Örneğin, liberal veya müdahaleci ekonomi politikası gibi. Dar anlamda ekonomi politikası ise, geniş anlamda ekonomi politikayı yürüten parçalar. Bu parçaların genel anlamda politikayı oluşturabilmesi için, bir takım koşulların varlığı gereklidir. Bunların en önemlisi, parçalı politikalar arasındaki tutarlılık ve koordinasyondur. Ayrıca, uygun politikaların bir teoriye dayanması,

teorinin geçerliği içinde araştırma ve inceleme yapılması şarttır. Bu arada politikaların dünya ekonomisine de ters düşmemesi, hatta onunla bütünleşmesi gerekir. Türkiye'nin 60 yıllık ekonomi tarihinde uygulanan politikalar içinde, bu ölçülere uyan dönem yalnız 1930-1938 leri kapsar. Diğer dönemlerde uygulanan politikalar, bu koşullara uymadığından, ekonominin büyümesine rağmen sık sık bunalıma girmişlerdir. 1980 yılından başlayarak uygulamaya konan politikanın bu koşullara uymadığına karar verebilmek için henüz vakit erkendir. Belli bir süre geçtikten sonra, bu politikanın amaçlarına varıp varmadığı kolayca tespit edilecektir.”

Ali Zafer TACİROĞLU

(İTO Meclis Üyesi)

“Türk Ekonomisinde, Türk halkının moralinin çok büyük etkileri olmuştur”

24 Ocak 1980 de Alınan bir dizi ekonomik tedbir Türkiye'nin artık ekonomik alternatiflerden birine karar verdiğini gösteriyordu.

Türkiye, kapalı ekonomiden üç beş yıl içinde yavaş yavaş açık ekonomiye geçecekti.

1970'lerin petrol şokları, ekonomik ve siyasi iktidarsızlıklar yaratmıştı.

30 yıldan beri kapalı ekonomi ile, demokrasi bağdaştırılmaya çalışılıyordu.

Fakat, kapalı ekonomideki verimsizlik, adaletsiz gelir bölüşümü, haksız rekabet sonunda sosyal sorunlar yaratıyordu. Böylece, her 10 yılda bir askeri müdahale zarureti doğuyordu.

Artık tartışmasız açık ekonomiye geçilmesi için istek duyuluyor ve bu doğrultuda peşpeşe kararlar alınacağı söyleniyordu. Bu istikamette ilk kararlar açıklanıyordu.

- Artık ekonomide serbest rekabet başlayacaktı,

- İç ve dış ticareti tehdit eden engeller peşpeşe kaldırılacak,

- Devletin ekonomik görevleri daraltılacak, devlet kontrolündeki ekonomik işletmeler tedricen halka açılacak,

- Devlet ekonomiden taraf olmaktan çıkarılacak, hakemlik görevini üstlenecek,

- Kaybetme korkusu olmayan, özel ve devlet tekellerine meydan verilmeyecek,

İmkanlar nispetinde herşeyin değeri, arz ve talebe göre düzenlenecek,

- Paranın iç ve dış değeri yavaş yavaş dalgalanmaya bırakılacak,

- Başlangıçta güçlü ihracat teşvik tedbirleri sağlanıp, bilahare tedricen azaltılacak,

- Mevduat ve kredi faizleri serbest piyasada oluşacak,

- Hiçbir maddede çift fiyat kalmayacak,

- Para büyüyen ekonominin gerektirdiği kadar basılacak. Enflasyon kesinlikle kontrol altına alınacak.

- İthalat yavaş yavaş liberalleştirilecek, lisans, tahsis,

permi, kapasite raporu, teşvik belgesi, transfer önceliği, transfer sırası, transfer bankası gibi suni farklar yaratacak ve aleniyeti önleyecek, haksız rekabete sebep olacak, bürokratik tedbirlerin tümü kaldırılacaktı.

Sistem bir bütündü.

Ekonomik politika saptanmıştı.

Türkiye kapalı ekonomiden açık ekonomiye geçiyordu.

Artık devletin yeni hedefi 21. yüzyıla dönük savunmayı, asayiş, eğitimi, adaleti sağlamak olmaydı.

Devlet artık fiyatlar, yatırımlar, ithalat, ihracat, faiz hadleri, kur farkları, tahsisler, lisanslar, kapasite belgeleri, transfer sırası v.s. ile meşgul olmayacaktı.

- Devlet ancak dengeleri koruyacak, tekelleşmeleri, fiyat kartellerini önleyecek, temel yatırımları yapacak,

- Halkın yaratıcı gücünü, verimliliğini, gelir elde etme şansını açık bırakacaktı.

Fiyatlar bürokratlar tarafından değil, borsalarda milyonlarca insanın zekası, arzusu ve eğilimi ile belli olurken, çalışan, verimli olan ve bilgi olanlar kaybetme korkusu ile daha güç bir mücadeleye girecekler, daha çok çalışacaklar, daha verimli ve daha bilgili olmaya zorlanacaklardır.

Artık Türkiye tercihini yapmıştı.

Toplum büyük bir ümitsizlikten yeniden bir umuda doğru harekete geçmeye başlamıştı.

Artık herkes serbestçe çalışacak ve rekabet edebilecekti.

Haksız kazanç kapılarının tümü, peşpeşe kapanıyordu.

Artık, ucuz kredi alıp enflasyondan para kazanılamayacaktı.

İç piyasa talebi daraltılacak, ihracat yapacak kalitede mal üretmeyenler batacak, verimli çalışmayanlar işsiz kalabilecek, ithal lisansını eline geçiren bunu devrederek açıktan para kazanamayacaktı.

Tabii herkes bu haksızlıkların birgünde ortadan kalkmayacağını biliyordu, ama zaman herşeye kadirdi. Yola çıkılmıştı bir kere hedef ortada olduğuna göre zamanla herşey halledilecekti.

Asayişde büyük sorundu. Ekonomik gelişmenin ilk işareti alınmış olmakla beraber, o günlerin Türkiye'sinde kazanmaktan öte yaşamak büyük şanstı.

Fakat o sorun da çözüldü.

Çok şükür 12 Eylül harekâtı, Türkiye'nin içinden çıkılmaz gibi gözüken anarşinin ortasından aldı ve huzurlu bir ortama getirdi.

Umutlar artık iyice arttı. Demekki Türkiye'de hem ekonomi fertlerin özgürce girişimde bulunabilecekleri, serbestçe rekabet edebilecekleri, kaybedip kazanabilecekleri bir yöne çevrilmiş, hem de güven ve asayiş sağlanmıştı.

Bu iş yürüyecekti.

Türk ekonomisi rakkamsal göstergelerin dışında da, tüm psikolojik göstergelerde iyiye, güzele ve başarıya doğru yönelmişti. Türkiye'deki psikolojik etkenlerin, başka ülkelerden çok daha farklı ve güçlü olduğunu görmemek mümkün değildi. Bir gazete havadisi, bazen bir malın fiyatını düşürebiliyor bazen de o malı bulunmaz yapıyor ve fiyatların arttığını görüyorduk. Mal varken yok oluyordu. Bunun nedenlerinin tartışılması ayrı bir konudur. Fakat, Türk ekonomisinde, Türk halkının moral değerlerinin çok büyük etkileri her zaman görül-müştü.

Dr. Tandoğan TOKSÖZ

(Danışma Bütçe-Plan Komisyonu Başkanı)

"Türkiye öncelikle bir refah devleti olmalı"

"Cumhuriyetin 60. yılında Ekonomi ve Mali Politikalar"ın ne olduğu ve ne olması gerektiği konusuna geçmeden önce, 60 yıl önce kurulan Cumhuriyet hükümetiyle yaşıt olan ekonomi ve mali politikaların kısa bir özetini sunmak istiyorum.

Cumhuriyetin başlangıcında ekonomi politikasında Atatürk'ün Maliye siyasası, şu temel ilkeler üzerine bina edilmek istenmiştir.

Türkiye öncelikle ve ivedilikle bir "refah devleti" olmalıdır.

- Refah devleti olabilmek için, Türkiye'nin koşullarına uygun ve devlet öncülüğünde gerçekleştirilecek bir toplu kalkınma modelinin oluşturulması, alt yapı noksanlığının giderilmesi önerilmiştir.

Bugün uygulamaya çalıştığımız ekonomi ve mali politikalar, Atatürk zamanında temeli atılan temel görüşlerden bir farklılık göstermemektedir. Ne varki bu politikaların uygulanmasında günümüze değin, bazı sapmalar görülmüştür. Ayrıca, istikrarsız politik dönemlerde ana unsur olan ve uzun vadede sonuç verecek olan ekonomi politikalar yerine, kolay olan ve kısa dönemde sonuç veren mali politikalar ikame edilmeye çalışılmıştır. Günümüze değin ekonomik politikalar ve mali politikalar arasında hep uyumsuzluk olagelmıştır. Para-mali ilişkisini koparmış, giderek mali politikaları ön plana almış olmamız, bu açıdan düşündürücüdür.

Mali politikalar, ekonominin muhtaç olduğu üretimin yapısal değişimini sağlayabilecek midir?

Yapısal değişimi sadece parasal olan yöntemlerle değil, başka politikalarla da aramak lazımdır.

Ekonomimiz Katma Değer yaratır bir manzara arz etmemektedir. Üretim ancak, enflasyonla yaşayabilmektedir. Ekonomik darboğazlar: Mekan planlaması, alt yapısızlık, teknolojik bozukluk ve hukuki düzen eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu yapısal bir bozukluktur. Buna göre kurulu kapasitemizde;

- Alt yapı bozukluğunu gidermek,
- Atıl kapasiteyi harekete geçirmek,
- Sektör tercihlerini yeniden gözden geçirmek, gereklidir.

Buna karşın kurulacak kapasitede;

- Sektörleri kesin tespit etmeli,
- Yatırım projelerini uygun ölçek, teknoloji ve kuruluş yeri itibarıyla seçmeli,
- Bu politikaları uzun vadede istikrara kavuşturmalıdır.

Bununla birlikte, piyasaya sahip çıkılmalı, ortalama maliyet-stok değerlendirilmeli, amortisman hukuku iyileştirilmelidir.

Üretimin yaşayacağı iklim yani piyasa, her türlü aksaklıklardan ve imtiyazlardan arındırılmalıdır. Burada, yaşayan iki örneği sunmak istiyorum.

- Aynı sektördeki (Örneğin orman ürünleri işleyen işletmeler) kamu ve özel işletmeler arasındaki devlet eliyle yaratılan haksız rekabet ortamı, ortadan kaldırılmalıdır.

- Büyük iş yaptırım gücüne sahip kurumların (Örneğin Üniversitelerin) döner sermaye ile 2490'ın dışına çıkmaları ve böylece yarışma ve serbest rekabet ortamını ortadan kaldırmaları gereklidir. Buna benzer kamu kuruluşları kendi güdümündeki üretim yerlerine işi vermekte ve diğer işletmelerin zor duruma girmesine neden olmaktadır.

Devlet ekonomisi politikaları tespit ederken, gerçekçi ve net bir görüşe sahip olmalıdır. Bu politika devletçi, karma veya liberal ekonomi politikası olabilir. Ancak, hiçbir zaman aşırı imtiyazlar

yaratmayacak bir politika izlenmelidir. Kısacası, piyasa kurallarına uygun olmalıdır.

Bugün uygulanan mali politikalara da göz atmakta yarar görüyorum.

24 Ocak kararlarına göre;

Gerçekçi faiz, gerçekçi kur politikaları büyük ciddiyetle uygulanmaktadır. Bu politikaların uygulanmasına ciddiyetle devam edilmesi halinde, uzun vadede üç alanda gerçekçi sonuçlar alınması düşünülmektedir.

- Gerçekçi kur ve faiz politikalarına göre, yatırımların mali fizibilitesinin doğru hesaplanmasına zemin hazırlamak suretiyle, yatırım tercihlerinde hata payının minimize etmek,

- Gerçek yatırım ve gerek işletme için kuruluşların sağlıklı özkaynak yabancı kaynak oranları tesis temeye zorlayarak, işletmelerin sağlıklı bünye ile faaliyet göstermelerini temin etmenin ve ekonomik yapıyı iyileştirmenin bir aleti olarak düşünülmektedir.

Ekonomik göstergeler, Türk ekonomisinin 1982 yılında düzlüğe çıktığını işaret etmektedir. Burada benim vurgulamak istediğim nokta; bu göstergelere bakarak aşırı bir iyimserliğe kapılmaması gereğidir.

Ekonomi hala komadadır. Ciddi ve gerçekçi bir yaklaşımla, alt yapı bozukluklarına çare bulmamız gerekmektedir. Para-kredi politikalarıyla enflasyonu önlemek için alınan tedbirler kısa vadede olumlu sonuçlar verdi. Bu doğrudur. Hemen şu suali kendimize sormamız gerekir. Hangi koşullar altında, ne pahasına sonuçlar alındı? Milyonlarca işsiz ve suskun insan pahasına tabiki.

Sonuç olarak gerçekçi bir yaklaşımla ekonomik politikalarla mali politikalar birbirine destek olmazsa, kısa vadede olumlu sonuçlar alınır ama, arkada milyonlarca işsiz insan pahasına..

Özetle arabayı atın önüne koşmak demek olan geçmişin yanlışını yani, mali politikayı ekonomik politikanın önüne koyma yanlışını tekrarlamayalım diyorum.

Dr. T. Güngör URAS

(Aksigorta Yönetim Kurul Başkanı)

"Türkiye'nin şu andaki en şiddetli ihtiyacı yeri bir plandır"

Ekonomi ve maliye politikalarının amacı, ülkede yaşayan insanları mesut etmektir.

Manevi tatmin bir yana, maddi tatmin, sağlık, eğitim, konut ve istihdam konularında insanlık haysiyetine yaraşır şartların sağlanmasına bağlıdır.

Kaynak sınırlılığı nedeniyle bunların hepsi, kısa sürede sağlanmayabilir.

Ekonomi ve maliye politikalarından sorumlu olanların görevi sınırlı ömre sahip insana, yaşam süreci

içinde daha iyi imkanları sunabilme becerisini gösterebilmektir.

Ekonomi ve maliye politikalarından sorumlu olanların elinde iki önemli araç vardır:

- Bütçe

- Para-kredi politikası

Bu iki araç iyi kullanılamaz ise,

- Ekonomide kıt kaynaklar israf edilir. İstenilmeyen,

ülke ekonomisine yararlı olmayan alan ve faaliyetlere kayar,

- Kaynaklar belli yöre, firma veya kişilere yönelip gelir ve servet dengesini kötüleştirir,

- Ekonomik istikrar bozulur.

Nasıl bir Bütçe?

Bütçenin büyüklüğü, devletin vergi toplama gücüyle sınırlıdır. Devletin vergi toplama imkanlarını, vergi kanunları ile vergi toplama teşkilatının gücü sınırlamaktadır.

GSMH/Vergi Gelirleri (Vergi Yükü) son 20 yılda şöyle gelişmiştir:

1960	12.6
1970	15.6
1980	16.9
1981	18.1

Konsolide Bütçe Ödeneklerinin GSMH içindeki payı da % 20 dolayındadır. Sosyal bir devletde bütçe, ülkenin sadece ekonomik ve mali yapısını değil, sosyal yapısını da tayin eder. Türkiye'de bütçenin en önemli kalemleri

- Yatırımlar ve

- Gelişme Carileridir.

Bütçe'de yatırımlara ayrılan pay giderek artacak yerde düşme göstermemelidir.

Son yıllardaki gelişmeler bu yönde tehlike işaretidir. Bir kısım personel harcamalarını da kapsayan yatırım harcamalarının bütçedeki payı son yıllarda şu oranlardadır:

1982	% 21.5
1983	% 21.3

Bütçede yer alan kamu yatırımlarının dağılımı da çok önemlidir. Son yıllarda sosyal içerikli harcamaların paylarının giderek düşmesi, tehlike işareti olarak kabul edilmelidir.

1983 Yılı Kamu Yatırımları içinde sosyal ağırlığı bulunan sektörlerin alabildiği paylar şöyledir:

Konut	% 2.4
Eğitim	% 4.6
Sağlık	% 1.9

Sosyal nitelikli yatırım harcamalarının payı düşünce, 1990 lara doğru Türkiye'de kendi okulunu kendin yap, kendi hastahaneni kendin yap, gibi benzeri Devlet anlayışına uygun düşemeyecek uygulamalar ortaya çıkabilir.

1983 yılında ulaşılan noktada, kamu yatırımlarının asgari ölçülere indirilmesine, kamunun yeni istihdam imkanları yaratmamasına, gelişme çarelerinin sınırlandırılmasına sosyal hizmetlerin geliştirilmesine rağmen, Konsolide Bütçe açık vermektedir.

Bu göstermektedir ki, önümüzdeki dönemde vergi kapsamı dışında kalma becerisini gösterebilen gelir-

leri vergileyebilecek yeni sistemler geliştirilmesi şarttır.

Vergi yükü oranı yanıltıcıdır. Gerçekte belli gelir sahiplerinin vergi kapsamına girmiş olması vebali ile gereğinden fazla vergi ödemelerine karşın, büyük gelir gruplarının kapsam dışında kalma becerisini sürdürdükleri bilinmektedir. İkinci aşama, Bütçe ödeneklerinin sosyal Devlet anlayışı ve belli bir gelişme stratejisi disiplini altında dağılımıdır. İşte burada, uzun dönemli planlama gereği ortaya çıkmaktadır.

Nasıl Bir Ödemeler Dengesi?

Bir ülkenin dışarıdan değerlendirilmesi artık sadece ödemeler dengesi rakkamına bakılarak yapılır hale gelmiştir.

Ödemeler dengesi o ülkede yaşayanlar ve dışarıdakiler yönünden farklı değer taşır.

Bir ülke yatırımlarını durdurarak, üretimi kısarak kısacası büyümeden vazgeçerek fakirleşmeye razı olarak ödemeler dengesi sorununu çözebilir.

Bu durum, bir sanayicinin aman ben param kadar iş yapayım, sakın kredi almayayım" düşüncesiyle yatırımlarını üretimlerini durdurup, dükkanını tatil etmesine benzer.

Dıştan bakanlar için bu en risksiz durumdur.

Ama bu işi yaşayanlar için, gelişme - büyüme umutlarının sonu demektir.

Önemli olan ödemeler dengesinde, bilinçli - programlı bir açık politikasını sürdürülebilmek ve bu açığı akılcı biçimde, uzun vadeli ucuz kaynaklardan kredi temin ederek kapatabilmektir.

Eski borçların konsolide edilen ana para ve faiz ödemelerinin yükü, 1985 yılından itibaren başlayacaktır. Dünya para piyasaları devamlı bir dalgalanma içindedir.

Bu durumda Türkiye'nin dış kredi piyasalarına çıkabilmesi, öncelikle ciddi (özel veya kamu) proje hazırlıklarına bağlıdır. Halbuki, Türkiye'nin proje pipeline'ında bir tek ciddi proje kalmamıştır.

Önümüzdeki yıllarda işçi dövizleri aynı büyüklükte kalacak fakat, ihracat geliri artacaktır.

Önemli olan, ihracat geliri artışını hızlandıracak biçimde üretim kapasitelerini değerlendirecek politikaları tesbit ve uygulayabilme becerisini göstermektir.

Önümüzdeki dönemde, yatırım yapmak istiyorsak ve üretimi geliştirmek istiyorsak, daha fazla yatırım malı, daha fazla sanayi aramalı, daha fazla petrol ithal edeceğiz demektir. Bunun sonucu ihracatımız ne kadar artarsa artsın Türkiye, kredi kullanma zorunda kalacaktır.

Nasıl bir Döviz Kuru Politikası?

Gerçekçi Döviz Kuru demek, belli bir ödemeler dengesi açığı hedef alınarak milli paranın değerinin belli bir çizgiye oturtulması, maliye ve ekonomi politika-

larıyla orta dönemde bu döviz kurunun korunmasıdır.

Bir devalüasyon yapıp, bir dizi istikrar tedbiri alındıktan sonra 2 yıl içinde dolar, 70 liradan 210 liraya sıçrar ise döviz kuru politikasını gözden geçirmek gerekir.

Enflasyona göre devamlı kur ayarlaması, otomatik bir fiat artışı, döviz kuru tırmanması yarışını sürdürür.

Ekonominin dışa kapalı olması, ithalatın zorunlu ve asgari kalemlere inhisar etmesi (elastikiyetinin bulunmaması) konvertibiliteyi, serbest kur ayarlamasını imkansız kılmaktadır.

Önümüzdeki dönemde Türkiye döviz kurunu gerçekçi bir çizgiye oturttukdan sonra, maliye ve ekonomi politikalarıyla, orta dönemde bu kuru koruyucu tedbirleri öngören sistemi seçme mecburiyetindedir. Aksi halde yeni yatırımlara geçmek imkansız olacak, Türkiye sanayileşmekten vazgeçmek zorunda kalacaktır.

İlk planda endişe; ihracatın duraklamasıdır.

Tersine, ihracat artışının teşviki büyük önem taşımaktadır. 1983 yılına kadar uygulanan sistemde de ihracat sadece resmi kur ile gerçekleşmemekte, dolaylı teşviklerle kur yükseltilmektedir.

Türk ihracatçısına dış pazarlarda sürekli rekabet sağlayacak ihracat döviz geliri, korunacak gerçekçi kur yanında, gerektiğinde bugünküne benzer sübvansiyonlarla sağlanabilir.

Nasıl Bir Para-Kredi Politikası?

Türkiye makul bir fiyat artışı çerçevesinde devamlı büyümeyi hedef alan bir para-kredi politikası izlemek zorundadır. İstikrar politikaları, belli dönemdeki hatalı birikimlerin tashihini hedef alan geçici uygulamaları hedef almalıdır. İstikrar politikası devamlı ve kalıcı bir durgunluk ve fakirliğe neden olmamalıdır. Gerçekte istikrar politikaları niteliği itibarıyla geçici tedbirleri içerir.

Önümüzdeki dönemde sadece sıkı para politikası ve

yüksek faiz oranına dayalı bir para kredi politikasını sürdürmenin tekbaşına sorunları bertaraf etmeye yetmeyeceği ortadadır.

Sadece yüksek faiz uygulamasıyla iç talebi kısarak fiyat artışlarını önlemek ve ihracatı geliştirme amaçlayan bir politikanın sürdürülmesi imkansızdır.

Yüksek faizin cazibesinde bankerde veya bankada toplanan para mikatrının fazlalığı ile tasarruf oranının artması ayrı şeylerdir.

Bankada veya bankerde toplanan paranın miktarının artması tek başına ekonomi için olumlu bir gelişme sayılamaz. Önemli olan banka veya bankerde toplanan paranın ekonomi yararına nasıl kullanılabildiğidir.

Ayrıcalıksız olarak iç talebin devamlı olarak daraltılması, ülkede yaşam düzeyinde devamlı gerileme ve gelir dağılımında çarpıklığın büyümesi sonuçlarını verir.

Mali aracı kuruluşlarda fonların toplanan fonların durgunluğun finansmanında değil, gelişmenin-büyümenin finansmanında kullanılması, yatırımı, üretimi artırması esastır.

Nasıl Bir Planlama?

Türkiyenin şu anda her zamankinden fazla plana ihtiyacı vardır.

Yeni bir planlama stratejisine dayalı yeni bir orta vadeli plan çerçevesinde önümüzdeki dönemin açıklığa kavuşturulması zorunludur.

Türkiye nasıl bir ekonomik yapıda, ne yönde bir gelişme gösterecektir? Yatırımlar, istihdam imkanları ne zaman hareketlenecektir. Bu yönde ne gibi politikalar veya tedbirler öngörülmektedir?

Sanayide, tarımda hizmetlerde Türkiye'nin hedefleri nelerdir? Vatandaşlar daha iyi sosyal hizmetlere kavuşmak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için ne kadar bekleyecektir?

Gerçekçi, dengeli bir plan, Türkiye'nin önümüzdeki döneminde bu ülkede yaşayanların umut içinde, yarınlarına güvenerek yaşamalarına ve gelişme potansiyellerini güven içinde değerlendirmelerine imkan verecektir.

Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Basını

NEZİH DEMİRKENT

(Dünya Gazetesi Sahibi)

“Ülkemizde Basın bir ihtiyaç olarak doğmuştur”

Basında aklın payı her geçen gün artmaktadır. Her devirde olduğu gibi, az da olsa hakiki gazeteciler vardır. Türk basını, artık bu sektörde çalışanları mutlu edebilmektedir.

12 Eylül öncesinde, hatta bugünlere kadar her olayda gazetecilerin parmağı aranmıştır. Dolayısıyla Türk basını 60 yıldır özgürlük savaşı vermek zorunda bırakılmıştır.

Siyasi güçler, her dönemde gazetecilerin etkinliğinden yararlanmak istemişlerdir. 60 yıldır farklı rejimler uygulanmış, gün gelmiş, sansürden daha ağır yasaklar konmuş, gün gelmiş alabildiğine özgürlüğü bir ortam yaratılmıştır.

Ülkemizde basın, bir takım gelişmelerin sonucunda bir ihtiyaç olarak doğmuştur.

1960 ihtilali ile basının otokontrolü gündeme getirildi ve meslekte çalışanlara o günün şartlarına göre önemli haklar sağlandı. Ancak gazeteci tutuklamaları yine sürdü. 1961 Anayasası ile basına özgürlük tanınmasına rağmen yetki ile basının kısıtlanması yine mümkün olabildi.

12 Eylül öncesi doğan fraksiyonlar kendi yayın organlarını çıkardılar. Dolayısıyla bir fraksiyon basını meydana geldi. Bu yayınlar bayilerde topluca satılıyor ve hangi fraksiyon nerede etkili ise orada tiraj rekorları kırıyor. Sokaklarda hedefler gösteriliyor, basın adı altında işpiyonluk yapılıyor. Söz konusu yayınlar mesleğin temel ilkelerinden olan tarafsız haber verme ilkesini çoktan unutmuş görünüyordular. Tek yapraklı veya başlı başına bir gazete şeklinde olan bu yayınlar, tek yanlı haberleriyle birbirleriyle kıyasıya savaşıyorlardı. Bu olaylar gazeteci arkadaşlarımızın katliyle sonuçlanmıştır. Kabul etmek gerekir ki yaşanan bu gerçekler az gelişmiş ülkelere özgü örneklerdir.

Zaman içerisinde basın teknik olarak gelişerek yurt dışında da gazete çıkarmaya başladı. Samimiyetle söylemek gerekirse uzman gazetecilerin yani teknokratların son yıllarda sağladığı başarıyı aydın gazeteciler gösteremediler.

Gazeteler zamanla kuruluşlar haline geldiler ve bir başyazarın yön verdiği gazetelerin yerine ekiplerin gazeteleri doğdu. Bundan dolayı her gazete pahalı bir sermaye kuruluşuna dönüştü. Bütün bu gelişmeler kapitali daha önemli bir hale getirdi.

Holdingler gazeteler ilgi duymaya başladılar. Kısacası basını özgürlük anlayışında olduğu gibi sahiplik olayında da uçları yaşar oldu. Dileğimiz bu sorunların büyük yanlışlıklar yaratmadan çözülebilesidir.

Bugün gazetelerin toplam tirajı 3 milyona erişemiştir. Türkiye'de 8 milyon aile olması her ailenin bir gazete almadığını gösterir. Gazete almak hala bir lüks olmaktan çıkamamıştır.

Gazetelerin bugünkü görünümünü dış olaylarda duygusal, iç olaylarda da fazla heyecanlıdır.

Hedef daha çok gazete daha çok okur olmalıdır. Zira okuma alışkanlığı kazanamamış toplumlar geri kalmaya mahkumdurlar. Bizler bu gerçeği hiç bir zaman unutmamalıyız.”

HASAN CEMAL

(Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü)

“Eleştiriden kaçır olduk”

“Benim, 60 yılda bu noktalara gelen Türk basınına yöneltmek istediğim bir eleştiri var. Eleştiriden çok fazla kaçır olduk. Bizler desteği hep olumlu görmekle, hep iyi göstermekle eş değer tutmaya başladık. Oysa bu, son derece tehlikeli bir eğilim. Çünkü destek sadece övgüyle olmaz. Eleştiri de desteğin bir parçası, tamamlayıcısıdır. Bunun yanı sıra basının kendi kendisine ve meslektaşlarına sahip çıkmasını bilmesi gerekir.

Hiç bir zaman demokratik bir platformda, hep birlikte ayağa kalkmadık.

Bir dönemde 24 Ocak kararlarına karşı çıkmak vatan hainliği ile eşanlamli olarak ele alındı. 24 Ocağı ve Sayın Turgut Özalı eleştirenler rejim düşmanlığı, demokrasi düşmanlığı hatta vatan hainliği ile suçlandılar."

ULUÇ GÜRKÜN

(ANKA Haber Ajansı Genel Müdürü)

"tekelleşme, Basın için önemli bir tehlikedir"

"Benden önce söz alan konuşmacılarında ifade ettikleri gibi Türk basınının 60 yılda geldiği nokta pek iç açıcı değil. Basın olarak, eleştiri yapmadığımız gibi, haber de veremiyoruz. Genelde okura bütün olayları ayrıntıları ile yansıttığımız söylenemez. Televizyonun gözardı ettiği konuları basın da veremedi. Ancak, bunun yerine dedikodu sütunları açılıp, haberler fısıltı şeklinde verildi. Bu şartlar altında okur sayısının 2-2.5 milyon dolaylarında tıkanıp kalması çok doğal karşılanmalı.

Teknolojik gelişmeler ve yenilikler basına hız kazandırırken bir tehlikeyi de beraberinde getiriyor. Bu da tekelleşme olgusudur. Basın güçlü bir azınlığın eline düşüyor. Doğal olarak da basında tek yanlılık hakim oluyor. Ancak, bu tek yanlılıkla basındaki haber sıkıntısının doğduğunun görülmesi ve bu konuda çalışmalar yapılması sevindirici sayılabilir.

Basın olarak geldiğimiz nokta, batı ile kıyaslandığında pek sevindirici olmasa bile, ilerisi için umut verici bir aşamaya varmış gibi görünüyor."

HAKKI ÖCAL

Tercüman Gazetesi Genel Yayın Müdürü

"Geçmişte Sorumsuz Bir Basın Örneği Verdik"

"Ben, Nezih Demirkent'in tebliğinde sunulan bir kaç noktaya katılmadığımı belirtmek istiyorum.

Nezih Demirkent'in tebliğinde, Türk gazetecilerinin Batılı anlamda özgürlük verdiği görüşü yer aldı. Ben bu görüşe katılmıyorum. Ancak Kurtuluş savaşından sonra, kitle iletişimi için gerçek bir mücadele verilmiştir. Bu tarihten sonra Batıdakine benzer, liberal görünüşlü gazete ve dergiler ortaya çıktı..

Sayın Demirkent gibi gazetecileri zanaatkar saymakda bana zor görünüyor.

Biz geçirdiğimiz liberal devrede sorumsuz bir basın örneğini verdik. Bu nedenle şimdi, basının süratle kendi kendini kontrol edebilir hale gelmesi lazım. Önce bu niyetle birleşilmelidir. Zira bazı kuruluşlar, halen kendi kendini kontrol etmemek için direnmektedir. Şu dayanışmayı bırakarak biraz da birbirimizi ısırmaya başlamalıyız. Bu ısırma deyimini özellikle kullanıyorum. Çünkü, dışarda basından, kamunun gözleyici köpeği şeklinde bahsedilmektedir. Biz hep başkalarını ısıırırız, devlet yöneticilerini, büyük şirket sahiplerini, halkın çıkarlarına ters düşen kişileri ısıırırız. Biraz da birbirimizi ısırarak, kendi kendimizi kontrol edebilir olduğumuzu,

hakim, kamu görevlisi, savcı olmadan da kendi meslek gruplarımızı tayin eder olduğumuzu göstermemiz lazım. Yoksa, o demokratik ve teknik olarak ileri gitmiş geleceğe ulaşmamız zor olacaktır."

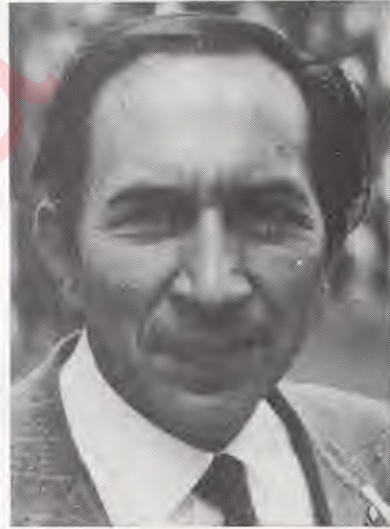
ALTAN ÖYMEN

(Milliyet Gazetesi Yazarı)

"Haber değerlendirme eksikliği ve eksik haber verme eğilimi var"

"Daha önceki konuşmalar da gösteriyor ki, Cumhuriyetin 60. yılında Türk basınının ulaştığı nokta pek parlak değil. Burada bunun bir nevi günahını çıkarıyoruz.

Bazı gazetelerin haber sorumluluğu taşımadığı ve haberleri tam vermediği üzerinde duruldu. Burada şu noktayı göz önünde bulundurmamak gerekir; Gazetelerin büyük bir bölümünde adam sendecilik varsa, siyasal ve sosyal gelişmeler açısından okuyucularda da böyle bir eğilim vardır. Çünkü, yanlış haber veren gazeteyi okuyucu, bir daha o gazeteyi almayarak cezalandırmaktadır. Bazı gazeteler, bazı türde yayınlar yapıyorlarsa, bunu okuyucu tarafından cezalandırılmadan yapıyorlar demektir..

Türk basınında haber değerlendirme eksikliği ve eksik haber verme eğilimi olduğunu sanıyorum. Siyasal olayları bir tarafa bırakıyorum. Ama magazin tipi gazetecilik ve habercilikte de eksiklikler olduğu görülüyor. Haberde inceleme ve fikri takip olayı olmadığı için, olay hakkında bilgi eksikliği doğduğu gibi, kamuoyunun yanlış yönlendirilmesi sonucu da ortaya çıkıyor..

Eksik haber verme olayının ardında teknik gelişmeleri görüyoruz. Teknik basına hız kattı. Daha önce gazeteler bir tek baskı yapabilirken bugün bir kaç baskı yapabiliyorlar.. Gazeteler bugün, 2 saat içerisinde yayına hazır hale geliyorlar. Bu süre içerisinde muhabirin getirdiği haberin tekrar yazdırılması gibi bir uygulama ortadan kalkıyor. Buna bir çare düşünülmelidir. Bu çarede bütün gazete yöneticilerinin gazete içi eğitime önem vermesi olabilir."

kazanmak
kadar onu
değerlendirebilmekte
önemlidir.

T.C. ZİRAAT BANKASI

"TÜRKİYE'DE TÜKETİCİNİN KORUNMASI KONUSU"

Tanju ÖZTÜRK

Türkiye'de tüketicinin korunması konusu düzenlenirken neler yapılmalıdır? Ben bunları 3-5 küme halinde topluyorum. Türkiye'de yasa ile sorunun halledileceği düşünülüyor. Bir de son zamanlarda bir eğilim ortaya çıktı. Özellikle özel sektör kuruluşları üst kuruluşları aracılığıyla çıkacak yasada alınacak önlemlerde kendilerine karşı gelebilecek herhangi bir olumsuz gidermek bakımından otokontrol mekanizması diyorlar. Bu bakımdan konu, devamlı olarak tek boyutlu olarak ele alınıyor. Halbuki birçok boyut var. Onun için de alınacak önlemler de bir demet halinde olmalı diyorum.

İTHALAT OPERASYONU

Birinci grupta ekonomik nitelikli önlemler var. Eğer arz-talep dengesi veya üretim-tüketim dengesi üretici pazarlamacı lehine ise zaten orada tüketici sorununun halli bir hayli zor. O nedenle alınacak önlemlerin ilk aşamasında ekonomik nitelikteki önlemler olmalı. Yani üretimi artırabilecek, arzı artırabilecek önlemler. Tabii bu da bugünden yarına halledilebilecek bir konu değil. Aslında çok uzun dönemde halledilebilecek bir konu. Ama arzı veya tüketimi artırmak bakımından kısa dönemde neler yapılabilir?

İthalatın liberasyonu artırılabilir. Eskiden beri biz bunu öneriyorduk. Şimdi Türkiye'nin döviz durumu fena değil. Özellikle tüketim mallarının gereksiz fiyat artışlarını kalitesiz ürünün piyasaya arzını önlemek bakımından ithalat yolu genişletilebilir. Liberasyon artırılabilir. Bir yöntem budur.

TANZİM SATIŞ MAĞAZALARI

İkinci yöntem devletin yerel yönetimler aracılığıyla piyasaya girmesi. Belediyeler, tanzim satış mağazaları gibi.

KİT'LER

Üçüncü nokta kamu iktisadi teşebbüslerinin piyasaya girmesi, düzenleyici rol oynaması. Yine kısa dönemde çözülebilecek bir olay.

ANTI-TRÖST UYGULAMALAR

Bir başka konu yine ekonomik nitelikte rekabeti engelleyici birtakım girişimlerin önlenmesi yani anti-tröst uygulamaların getirilmesi ki bu kanunla çözülebilecek bir olay.

KÜÇÜK İŞLETMELERE DESTEK

Bir başka konu küçük işletmeler ve orta büyüklükteki işletmeler. Bunlara eğer teknolojik destek, finansal destek sağlanabilirse rekabet süresine bunların etkin bir şekilde girmesi mümkün olabilir. Ve o gerçekten istediğimiz rekabet ortamı doğabilir. 24 Ocak sonrası özlenen felsefe "rekabetin büyük erdemleri vardır" şeklindedir. Bu erdemlerin gerçekleşebilmesi için de ilk aşamada yapılacak işlerden belki de birisi budur. Küçük işletmelere destek sağlanması. Ben bunun üzerinde bir başka açıdan daha duruyorum. Piyasa kontrolü veya ekonomik kontrol mali olabilir, pazar bakımından olabilir.

Yoğunlaşma arttığı takdirde ki-yoğunlaşma var-büyük işletmelerin tekelinde olabilir. Eğer bu tür küçük işletmeler desteklenir ve rekabet sürecine girerse mali yoğunlaşmanın pazar yoğunlaşmasının siyasi sonuçları da önlenabilir. Eğer gerçekten Türkiye'de bir çoğulcu demokrasi kurulması amaçlanıyorsa ekonomik yapıda da ona uygun bir oluşumun meydana gelmesi gerekiyor. Rekabetin olması için de çok sayıda firmanın küçük firmanın, orta büyüklükteki firmanın bu süreçte etken olması gerekir. Yani konu siyasi yönden de önemlidir.

OTO KONTROL YETERSİZ

İkinci grup örgütlenme ile ilgili, yani tüketicinin korunmasında örgütlenme nasıl sağlanacaktır. Bunun için de üçlü bir örgütlenme söz konusu. Genellikle iş hayatının önerdiği gibi oto kontrolle veya iş hayatının üst kuruluşları aracılığıyla sadece bu yolla tüketicinin korunmasını mümkün görmüyorum. Yani İstanbul Ticaret Odası'nın girişimlerinin bu açıdan sonuç vereceğini düşünmüyorum. İkincisi devlet kurumlarının tüketiciyi korumak üzere örgütlenmesi, daha ziyade yeni bir örgütlenme olacaktır.

DEVLET ÖNCÜ OLMALIDIR

Bir de bunun yanında üçüncü bir ayak olarak gönüllü tüketici örgütleri var. Türkiye'de buna da bu aşamada bel bağlamamak lazım. Yani sadece tüketici, kendileri örgütlenirler, kendilerini korunsunlar. Evet, etken bir yoldur ama Türkiye'nin kültürel yapısında, sosyo-ekonomik yapısında bu gönüllü örgütlenmeyi sağlamanın mümkün olacağını da sanmıyorum. Dolayısıyla devlet öncülük

edecektir. İş hayatı örgütleri ve tüketici örgütleri gibi örgütler de onu tamamlayıcı olacaktır.

Tabii bir de yasal önlemler var. Benim tesbitlerime göre hicri tarihli yasalar dahi var. Belediye cezaları ile ilgili bir yasa var. Genellikle bu yasanın çıktığı tarihler 1927'ler, 28'ler, 32'lere dayanıyor. Bunun çok sayıda sakıncası var. İkinci sakınca yatırımlar yönünden çok güçsüz. Bir üçüncü sakıncası bugün güncel olan bazı kavramlar, olgular o yasaların içerisinde yok. Hatta bir reklâm olgusu hiç yasada yok. Aldatıcı reklâm, yanıltıcı reklâm hiç yok. Örneğin yeni türeyen satış teknikleri, posta ile satış, kapıdan kapıya satış, zorlamalı veya zorla satış, zincirleme satış gibi. Bunlar eski yasaların hiçbirinde yer almamış durumda. Bu nedenle yasal bir düzenleme yapılırken bu dağınıklığı önleyici bir çaba sarfedilmelidir.

YARGI DÜZENİ YETERSİZ

Yasa ile sorunun çözümlenebileceğini sanmıyorum. İşin bir de yargı yönü var. Mevcut yargı düzeni içerisinde tüketicinin sorunlarını çözmesi mümkün değil. Tüketici hangi yoldan nasıl yararlanabileceğini kesinlikle bilmiyor. Hatta ilginçtir, bu konuda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tüketim

konusunda uzman olan bir profesör dahi bu yoldan nasıl yararlanılabileceğini kesinlikle bilmiyor. Kendi beyanı vardır bu konuda. Bu nedenle o süreci yargıdan tüketicinin yararlanma süresini kısaltıcı, kolaylaştırıcı birtakım önlemler alınması gerekiyor. Mevcut yargı düzeni içerisinde mahkemelerin mevcut işleyişini dikkate alacak olursanız sonuç almak hiç mümkün değil.

PAZAR MAHKEMELERİ KURULMASI

Bu konuda müeyyide diye bir şey yok. Onun için önerimiz "pazar mahkemeleri" kurulması. Pazar mahkemeleri yasası sanıyorum 1970-1971 yıllarında bir girişim olmuş ancak bu girişim ticaret bakanlığında takıldı kaldı.

Tüketicinin korunmasının eğitsel yönüne gelince, batı ülkelerinde örneklerine çok rastlanan tüketici eğitim için daha ilkokullardan başlayarak üniversite düzeyine, üniversite sonrasında ev kadınlarına yönelik eğitim programlarının olmasında ve yaygınlaşmasında yarar var. Ayrıca, tüketicileri aydınlatma, bilgilendirme açısından basın-yayın araçları ile "alışveriş nasıl yapılır?" "iş bölümlerinin özellikleri nelerdir?" gibi konularda tüketicilerin aydınlatılması düşünülebilir.

**TÜYAP
TÜM FUARCILIK
YAPIM A.Ş.**

TÜKETİCİYİ KORUMA ÇALIŞMALARI HAKKINDA NELER DEDİLER

İSTANBUL ESNAF VE SANATKARLAR DERNEKLERİ BİRLİĞİ BAŞKANI
HÜSNÜ ÇINAR

“TÜRKİYE EKONOMİDE CEZA KANUNU DÖNEMİ YAŞAMAMALIDIR”

Aslında, bu tasarı ile düşünülen birçok hususlar, değişik Bakanlıkların yetkileri içinde mevcuttur. “Öyle ise ticari faaliyetleri çalışma kapsamına alan çeşitli Bakanlıkların yetkilerini düzenlemek ve geliştirmek kafi gelmelidir. Hangi ülkede tüketicinin korunmasını gerektiren biçimde bir yasa vardır, sormak gerekir. Piyasada devamlı bir müdahale fikri yanlıştır. Müdahale geçici süreler için, ihtiyaç halinde yararlı olabilir.

Bugün de benimsenen ve başarıya eriştirilmek istenen “karma ekonomi” sistemine ters düşen bir tasarı nasıl hazırlanır, bilemiyoruz. Polisiye tedbirlerle ekonomiyi sarsmanın, endişe ve tereddüt

yaratmanın yararı yoktur. Türkiye ekonomide ceza kanunu dönemi yaşamamalıdır. Biz de spekülatif amaçlı stokçuluğun önlenmesine taraftarız. Tecrübe edinmiş ve acılar bırakmış bir “Milli Korunma Kanunu” ticaret hayatının unutulmaz hatıralarıdır. Her gelene göre hüviyet kazanan kısa vadeli ekonomilerin istikrarını ve başarısını temin etmenin akılcı önlemleri yerine, hapis ve yüksek para cezalarını öngören düşünce tasarısı tehlikededir. Ağır yetkileri kullanma gereği ancak, olağanüstü dönemlerde düşünülmelidir. Tasarıdaki amaç, hukuk ve uygulama sistemi yanlıştır. Takip edilen ekonomik rejimin başarısı açısından son derece zararlıdır.

TÜRKİYE BAKKALLAR VE BAYİLER FEDERASYONU GENEL BAŞKANI
İBRAHİM GÜRDAMAR
AZ SATIŞ, ÇOK KÂR

Türkiye’de tüketici kesimi haklarını elde edemediği gibi bir çok sorunla da karşı karşıya bulunmaktadır. Tüketim maddelerinin her gün farklı fiyatla satılması bu sorunlardan birisidir. Bunun yanı sıra, B isimli ve 3. kalite mallar, A isimli 1. kalite mal fiyatına satılmaktadır. Tüketim mallarının en az 4 ya da 5. el tarafından satılması ve vatandaşın fahiş fiyatla mal alması, doğal olarak tüketicinin aldanması sonucunu doğurmaktadır.

Tüketicieye mal arz eden perakendeci esnaf, toptancıdan her gün değişen fiyatlarla mal almak durumundadır. Esnafın, her gün değişen fiyatla aldığı malları sürekli zamlı satması tüketicieyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Deterjanlarda olduğu gibi, diğer bazı mal gruplarının üretimini gerçekleştiren firmalar sürümünü artırabilmek için çok cazip hediyeler vermektedir. Bu firmaların kârlarından biraz fedakarlık ederek, verdikleri hediyelerden vazgeçerek, çok sürüm az kâra dayalı, vatandaş lehine bir piyasa oluşturmaları daha yerinde olur. Ancak, Türkiye’deki uygulama

her zaman az satış çok kâr esasına dayandırılmıştır. Bu durum hükümet yetkililerinin de dikkatini çekmekte ve bazı tedbirler alma yoluna gidilmektedir.

Bu çarpık yapı sonucu tüketicieyi olumsuz yönde etikleyecek, sabit gelirinden her gün biraz daha fazla harcamada bulunmasına neden olacak ve alım gücünü giderek azaltacak olaylara karşı çözüm önerileri nelerdir? Yani, tüketicieyi korumaya yönelik önlemler neler olabilir?

● Her gün değişen fiyatlarla piyasaya çıkan malların, rekabete dayalı bir ortam içerisinde alım satımının yapılmasını sağlayacak etkin önlemlerin alınması,

● İmalatçı ve toptancı ticaret erbabına da, perakendeci esnaf da olduğu gibi, etiket koyma zorunluluğunun getirilmesi gerekir. Mallar üzerine konulan etiketlerin daha kullanılır hale getirilmesi gerekirken, saat başı değiştirilebilir özellikleri düzeltilmelidir.

● Piyasada bulunan malın, gerçek fiyatı üzerinden satılması yolunda çalışmalar yapılmalıdır.

● Tüketim mallarının devlet tarafından organize edilen güçlü ulaşım araçları ve teknikleri ile perakendeci esnafa ulaştırılması çalışmaları başlatılmalıdır. Bu arada, etkin denetim imkanları bulabilecek hükümetin, fiyat standardizasyonunu sağlama-sında kolaylıklar doğacaktır.

● Çok fazla el değiştirerek alıcıya ulaşan mallardaki araçların asgari seviyeye indirilmesi de gereklidir. Bir örnek vermek gerekirse, Toprak Mahsulleri Ofisi, tüketiciyi korumak amacıyla, alımını yaptığı ürünleri zaman zaman piyasaya sürmektedir. Aşırı fiyat artışlarını önlemek amacıyla geliştirilen bu uygulama, mal çeşitleri artırılarak daha da yaygınlaştırılabilir.

● Perakendeci esnafın korunması amacıyla, toptancı ve imalatçıya uygulanan narh, yararından çok zarar getirmektedir. Narh uygulaması konusunda getirilecek sağlıklı ve ürküntü vermeyecek kararlar, tüketicinin etkin biçimde korunması konusunda da yardımcı olabilir.

ALINACAK ÖNLEMLER HALK TARAFINDAN DA DESTEKLENMELİ

Tüketiciyi koruma önlemlerinin yalnız başına yeterli olacağı söylenemez. Tüketicinin de, bu koruyucu önlemler konusunda kendine düşen görevi yerine getirmesi gerekir. Devlet tarafından oluşturulacak örgütler kanalı ile sağlıklı tüketim bilincine ulaşmak için tüketicinin, verilecek görevleri eksiksiz biçimde yerine getirmesi zorunludur. Kısaca esas olan, tüketimi yapanların, bu konuda alınacak önlemlerin sağlıklı ve etkin biçimde uygulanmasına katkıda bulunmalarıdır. Halkın yeterince yardımcı olamaması, en etkin önlemlerin bile yetersiz kalmasına neden olabilir. Bu nedenle alınacak önlemlerde halkın desteği mutlak sağlanmalıdır...

İSTANBUL TİCARET ODASI BAŞKANI
NUH KUŞÇULU

TÜKETİCİYİ KORUMAK İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER:

Konuya girmeden önce, tüketiciyi korumanın en geçerli ve gerçekçi yolunun piyasalarda serbest rekabetin işletilmesinin sağlanması olduğunu, bunun sağlanmadığı alanlarda ise, tekelleri uygulamaları ve kartelleri önleyici yasa çerçevesinde gerekli yaptırımlara yönelinmesi gerektiğini belirtmekte yarar görmekteyiz.

Bazı çevrelerce fiyat tespiti, kâr hadleri tespiti gibi müdahalelerin tüketiciyi koruma aracı olduğu düşünülmektedir. Aslında, böyle bir müdahalenin, uzun vadede arzı azaltıcı, maliyetleri, yükseltici etkisi olduğunu ve bu nedenle, fiyat artışlarına ve karaborsaya yolaçma suretiyle tüketicinin aleyhine sonuçlar verdiğini kabul etmek zorundayız.

Ülkemizde alınabilecek, bazı tedbirler ise şöylece sıralanabilir:

● Tekelleri uygulamaları, kartelleri önleyici müstakil ve ayrıntılı bir kanun acilen yürürlüğe konulmalıdır. (Odamızın bu konuda bir Tasarısı vardır) Diğer bir tedbir olarak da düzenleyici ithalat düşünülmelidir.

● Standart ve kalite kontrolü etkin hale getirilmelidir.

● Özellikle insan hayatını ve sağlığını tehdit eden malların üretici ve satıcıları şiddetle cezalandırılmalı ve halka teşhir edilmelidir.

● Aldatıcı, yanıltıcı, kötü alışkanlıkları tevlit edici, vb reklamları önleyici bir mevzuat ülke çapında uygulanmalıdır. (Odamızın, İstanbul için böyle bir riayeti mecburi bir mesleki kararı vardır.)

● Faturasız veya fişsiz mal satışı kesinlikle önlenmeli, belirli süre içinde satın alınan malların iadesi imkânı getirilmelidir.

● Ucuzluk olmadığı halde "ucuz giyim, ucuz gıda fuarı" gibi isimler altında, kalitesiz malların satıldığı sergi ve fuarların açılmasına önayak olunmamalı ve izin verilmemelidir.

● Tüketici şikâyetlerini ülke çapında süratle çözümleyecek bir sistem kurulmalı, buna ilişkin yargılama sistemine çabukluk ve kolaylık getirilmelidir.

Tüketicinin korunması için ilk ve en önemli şartın, tüketicinin kendi kendini koruma bilinci-ne ulaşması olduğu unutulmamalıdır.

Tüketicinin korunması, ulusun genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile sağlanabilir.

Erhan İŞİL (Profilo Holding Genel Koordinatörü)

Son zamanlarda, bazı besin maddelerinde bozukluk ve katışıklıklar ortaya çıkarıldı. Buna paralel olarak da tüketicinin korunması konusu alevleniverdi. Oysa tüketicinin korunması sorunu, besin maddeleri, temel mallar, hizmetler, ilaçlar ya da genel olarak tüketim malları ile sınırlanamayacak kadar geniş kapsamlı, çok yönlü ve gerçekten çok önemli bir sorundur. Niçin öyledir? Aşağıdaki saptamalar bu özellikleri apaçık gösterecektir.

1. İlk olarak sayısal (niceliksel) durumu inceleyelim. Eğer dünyada bugün 4,5 milyar insan yaşıyorsa bunun anlamı gezegenimizde 4,5 milyar tüketicinin var olduğudur. İşte buyurun bakalım/ Kişiler arasında kadın-erkek, zengin-fakir, çocuk-bebek, genç-ihtiyar, beyaz-siyah, sakat-sağlam, bilgili-cahil, Budist-Hristiyan, ilkel-uygar v.b. v.b. sayısız farklar vardır, ancak hepsinin beraber olduğu bir özellik, tüketici olmalarıdır. Demek ki konumuz tüm insanları ilgilendiren bir konu.
2. İkinci saptamamız, tüketicinin korunması olayının sanayileşmiş (ileri) ülkelerde iyice ciddiye alındığıdır. Bir ulus, ne denli az gelişmişse tüketicinin korunması olayı da o denli kayıplara karışmaktadır.
3. Bir başka saptama noktası, tüketicinin sadece malları değil hizmetleri de tükettiğidir. Bir kimse sabun kullandığı veya ekmek yediği zaman kuşkusuz bir mal tüketmektedir, ancak trene, otobüse bindiği, telefon kullandığı, otelde kaldığı, arabasını sigorta ettirdiği veya evini elektrik enerjisi ile aydınlatmış zaman mal değil hizmet kullanmaktadır (Kimi bilim adamları elektrik enerjisini mal olarak kabul ederler. Bu yazının yazarına göre elektrik enerjisi mal değildir.)
4. Dördüncü saptamamız, tüketicinin korunması olayının mal ve can güvenliği ile ilgili olmasıdır. Bozuk yiyeceklerden zehirlenme, kötü bakırdan ve plastikten yapılmış kabloların evlerde yangına yolaçması, tüpgaz diye bilinen yakıt tüplerinin patlayıp canlara kıyması, motörlü kara taşıtlarında zaman zaman görülen kusurların kazalara yolaçarak ölümlere ve sakatlıklara yolaçması vb. durumlar tüketicinin gereğince korunmaması halinde ortaya çıkan can ve mal güvenliği sorunlarıdır. Bu örnekleri dilediğimiz kadar çoğaltabiliriz, fakat sanırım gerek yok. Gerekli olan, tüketicinin korunması alanında yeterli etkinlik olmadığı tak-

dirde ölümlerin ve maddi zararların da kaçınılmaz olduğunun bilinmesidir.

5. Bir başka saptamamız, tüketicinin korunması olayının yalnızca kalite bozukluklarının önlenmesi demek olmadığıdır. Kalite gerçekten önemlidir. Örneğin, satın alınan ayakkabılar kısa sürede parçalanıyorsa, sütleri su katılıyorsa, odunlar ısıtılarak satılıyorsa, çok kötü sabunlar görme bozukluklarına hatta körlüklere yolaçıyorsa, benzine motorin (mazot) ekleniyorsa, sular idarelerinin halka sattığı su durmadan kesiliyorsa veya bankadan para çekme işi yirmi dakika sürüyorsa, tüketicilere kalitesiz hatta ciddi sakıncaları olan mallar ve hizmetler sunuluyor demektir. Bunların hafife alınır tarafı yoktur. Ne var ki, tüketicinin korunması açısından kalite sorunu işin birinci yönüdür. Korumanın ikinci yönü fiyatlar ve tarifelerdir. Bu noktada, bir açıklama yapmamız herhalde yararlı olacaktır. Mallar için fiyatlardan, hizmetler için tarifelerden söz edilmesi gerekir. Başka bir deyişle malların parasal ifadesi fiyat ve hizmetlerin parasal ifadesi de tarifiedir. Biraz önce değindiğim gibi, tüketici yalnız kötü değil, makul sayılamayacak kadar yüksek fiyatlardan ve tarifelerden de zarar görür. Eğer bir mal veya hizmet, kamu kesiminde veya özel kesimde bir tek kuruluş tarafından üretiliyorsa tekel durumundan dolayı fiyatın veya tarifenin kabil olabildiğince yükseltileceği açıktır. Aynı durum, aynı üretim dalında birkaç kuruluşun anlaşarak veya eylemli olarak fiyat ve tarife belirlemeleri için de geçerlidir. "Aksak rekabet" veya "Tekel benzeri" adı verilen böyle bir ortamda da tüketicilerin korunması gerekir. Bu olayı ille büyük sanayi kuruluşları cinsinden görmek gibi zorunluluk yoktur. Tam tersine, gece sokağa çıkma yasağının başlama saati yaklaşmışsa veya tipi ani olarak bastırmışsa taksi sürücüsü (veya sahibi) de tekelleşir. İç talep büyürse çimentocu, demirci veya kamyon-kamyonet yapımcısı da herhangi diğer üreticiler gibi alacağı parayı olabildiğince yükseltir. İşte bu olaylar, tüketicinin fiyat veya tarife cinsinden sömürüldüğü olaylardır.
- 6- Son saptamamız, özellikle sanayi kuruluşlarının kendi ürünleri için Devletçe konulan standartlara, kendilerinin belirledikleri özellik ve niteliklere, verdikleri numunelere, taahhüd ettikleri garantilere ve benzeri yükümlülüklerle uyup uymadıklarının da tüketicinin korunması alanına girdiğidir. Üretici kuruluşlar ve bireyler bunlara uymadıkları

takdirde, tüketici kuşkusuz ki maddi ya da manevi biktakım zararlara uğrayacaktır.

Bu saptamaları yaptıktan sonra konumuzun Türkiye açısından daha çok geçerli olan yönlerini inceleyelim.

X X X

Tüketicinin korunması, ilke olarak üretim bolluğunu yani talebe yeterli mal ve hizmet arzının sağlanabilmesini gerektirir. Eğer bir ülkede, bir veya birçok alanda yeterli üretim yapılamıyorsa ya da talebin gerisinde kalınıyorsa, haydi adli adınca söyleyelim, mal ve hizmet kıtlıkları yani karaborsa varsa, tüketicinin korunması kesinlikle olanaksızdır. Bu nedenle, yeterli üretim ya da mal ve hizmet arzı, tüketicinin korunabilmesi için temel şarttır.

Arz yeterliliğinin sağlanmış olması tüketicinin korunabilmesi için kâfi değildir. Mal ve hizmet üretiminde tekeller veya tekel benzerleri veya aksak rekabet veya kartel durumunda yeterli üretim olsa bile tüketici korumasız kalabilir. Örneğin, lastik fabrikaları hep beraber uluslararası standartların altında mamul üretme yolunu tutmuş olabilirler. Türkiye sahnesinde ise tekellerin genellikle kamu kesiminde toplandığı görülür. Türk Hava Yolları, Türkiye Elektrik Kurumu, Petkim (Petrokimya), Ereğli Demir-Çelik, (alüminyum açısından) Etibank (bakır açısından) Etibank ve Karadeniz Bakır İşletmeleri, Çaykur, P.T.T. (kamu kuruluşları açısından) Devlet Malzeme Ofisi, çok belirgin tekel örnekleridir. Öte yandan, Türkiye Petrolleri, İPRAŞ (arıtma kuruluşu) Petrol Ofisi, Isılitaş, Adaş, (dağıtım kuruluşları) ile birlikte fiili bir tekel durumu oluşturmaktadır. Özel kesimin kamu kesimi ile beraberce kartel görünümü kazandığı iki önemli üretim dalı şeker ve çimentodur. Önceleri tekel, sonraları kartel konusu olan bir özel kesim alanı elektrolitik bakırdır. Pil bir başka karteldir. Alüminyumda, Etibank'ın satışlarından sonra (ki üretim aşamasında) fiili bir tekel durumu vardır. Büyükeçe kamu ve özel kesim fabrikalarının yanına yerleşmiş kamyoncular da, başka kamyoncuları oralara sokmamak suretiyle kendi tekellerini yaratmışlardır.

Örnekleri çoğaltmağa gerek yok. Eğer bu tür oluşumlar varsa yani serbest rekabet yoksa tüketicinin korunması da bir özleminden ibaret kalacak demektir.

Bir başka fakat daima gözden kaçırılan unsur, dış ticarete yeralan miktar sınırlamaları yani belli mallar için şu kadar dolarlık veya adetlik veya tonluk dışalım yapılacağına Hükümetçe belirlenmesi, ithal yasakları, aşırı korumacı gümrük ve ithalattan alınan diğer vergilerdir. Bunların hepsi tüketicinin korunmasını olumsuz yönde etkilerler. Birtakım mallar için konulan ithal sınırlamaları (miktar tehditleri) o malların arz yetersizliği oranında daha pahalı olarak satılmaları sonucunu verir. İthal yasakları, o malları almak durumunda olanların fahiş fiyatlar ödemelelerini gerektirir. Uluslararası ticaret terminolojisinde "tarife dışı engeller" adı verilen bu uygulamalar belki bir ölçüde hizmet edebilirler ancak bedellerini de

tüketiciler öder (Ne de olsa insanız, başkalarının ızdırablarına tahammül gücümüz sonsuzdur.)

Benzeri durum, yüksek tutulmuş gümrük ve diğer dışalım vergileri için de sözkonusudur. Bu tür vergiler, dışarıdan gelen malların da, yutiçinde üretilen benzerlerinin de tüketicilere daha pahalı satılmaları sonucunu verir. Yerli üretim halinde yüksek fiyatın önemli bir bölümü üretim yapanın kârına dönüşür. Gerçek budur ancak, tarife dışı engellerde olduğu gibi bu durumda yani tarife engeline de ulusal politikalara destek sağlanabilir. Hüner, bunun dozunu iyi ayarlayabilmektir.

TÜKETİCİ NASIL KORUNDU?

Türkiye'de Cumhuriyetten sonra tüketicinin korunması konusunda sayısız yasal ve yönetsimsel düzenleme yapılmıştır. Bunların alanları da, yürütücü organları da pek çeşitli olmuştur. Örneğin belediyeler, tüketicinin korunması için birçok görevler yüklenirken, kamu sağlığı alanında Sağlık Bakanlığı'na ve diğer kuruluşlara, ticarete kullanılan terazi, baskül v.d. ölçü aletlerinin denetimi konusunda Ticaret Bakanlığı'na, sanayi mamullerinin fiyatlarının saptanması konusunda Sanayi Bakanlığı'na görevler verilmiştir. Bu tür görevler ve yetkiler o kadar çoktur ki, bir derleme yapılmak istense ortaya kocaman bir kitap çıkar. Tekelleşme ve Kartelleşme konusundaki boşluk bir yana bırakılırsa, ülkemizde tüketicinin korunması yasal düzenlemelerin belki de gereğinden çok olduğu açıkça görülür. Gereğinden çok az olan etkili yönetim ve denetimdir.

- Tekeller ve karteller bir yana bırakılırsa, ülkemizde tüketicinin korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin, belki de gereğinden çok olduğu açıkça görülür. Gerektiğinden az olan ise, etkili yönetim ve denetimdir.

Sorunumuzun ilgi çekici bir başka yönü, sevgili kamu otoritelerimizin tüketiciyi genellikle fiyat yönünden korumağa kalkışmaları kaliteyi fazlaca önemsememeleridir. 1930'lu yıllarda çıkmış olan 3003 sayılı kanun her tür sanayi ürününün (niçin yalnızca sanayi ürünleri?) fiyat tesbitlerinin İktisat Bakanlığı'na (şimdi Sanayi Bakanlığı'na) yapılmasına yetki vermiştir. Neyse ki bunun olanaksızlığı ve gereksizliği derhal görülmüş ve uygulama pek sınırlı tutulmuştur. Daha sonra savaş başladığında hapisli, ağır cezalı türden bir Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır. 1956 yılından itibaren yeniden işletilen bu kanun, karaborsacılığı, hırsızlığı ve kamu görevlilerinin bir bölümünde rüşvet ve irtikâbı arttırmaktan başka sonuç vermemiştir. Ancak tümünden haksızlık etmemeliyiz. Bu akılsız kanun bir yandan, karaborsa diğer yandan topluma dehşet saldıkları sıralarda birtakım açığözler kanserden veya 3. derece veremden ölmek üzere bulunan kişiler adına bir çok paravan firma kurmuşlardır. Ne güzel değil mi?

Bu denemeler herhalde yetmemiştir ki 1970'li

yılların ortalarından itibaren başka bir keşif ortaya çıkarılmıştır. Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu adlı bu keşif uyarınca, bir kez daha uygulamaya geçilmiş ve binek otomobillerin, televizyonların, elektrik süpürgelerinin ve daha nelerin satış fiyatları Bakanlıkça ezilip büzülmüş ve böylece sayın tüketiciler bir güzel korunmuştur.

İnsanı şaşırtan olay şudur. Ülkede bazı malların arzı, talebe yetmemektedir. Bu durumda karaborsaya dönüşmek dahil, o malların fiyatı yükelmekte ve kalitesi bozulmaktadır. Yapılacak iş olanaklar oranında üretimi ve dışalımını arttırmaktır. Ne var ki bu yolu tutmak yerine hapisli-cezalı bir fiyat denetimi yeğleniyor. Hapis ne kadar fazla olursa, üretim de o kadar artacak sanki.. Ulusun sorunlarına bilimsel ve akılcı çözümler aramak bizim kamu yönetimize genellikle yabancıdır, onun en iyi bildiği şey cezalandırmaktır. Anlaşılan, Osmanlının insanı kul olarak gören zihniyetinden, Cumhuriyetin insanı hizmet edilecek yurtdaş olarak gören zihniyetine geçişimizde bazı tikanıklıklar var.

Söz cezalara gelmişken ona da değinelim. Tüketicinin korunması ile ilgili yasalardaki para cezalarının enflasyon sonucu çok aşınmış oldukları doğrudur. Enflasyonu da vatandaşlar değil Devletimiz yapmıştır. Buna rağmen, para cezalarının ve bolluk döneminden kalma diğer cezaların uygun düzeylere yükseltilmeleri kuşkusuz gereklidir.

24 Ocak 1980 kararları yürürlüğe konulduktan yaklaşık bir yıl sonra Ticaret Bakanlığı, tüketicinin korunması konusunda bir kanun tasarısı hazırlamıştı. O zamanki Başbakan Yardımcısı Sayın Turgut

Özal, tasarıya şiddetle karşı çıkınca bu fikir bir yana bırakılmıştı. İlginç bir durum! Kalitesiz, içeriğinden çalınmış, standart altı, hatta bu incelemede değindiğimiz gibi yurtdaşın mal ve can güvenliğini tehdit eden malların ve hizmetlerin üretiminin liberal ekonomi ile hiçbir ilgisi yoktur. Demek ki ifrattan tefride geçmişiz.

Şimdi son söze gelelim. Her ekonomik ve sosyal sorun gibi tüketicinin korunması da hem çok yönlü-karmaşık bir konudur, hem temeldeki çözümü ulusun genel eğitim düzeyinde yatan bir sorundur.

Eğitimden kastımın diploma olmadığı herhalde apaçıktır. Eğitim düzeyimiz yükseldikçe tüketiciler kendilerini daha iyi koruyacak kurallara, yöntemlere ve kurumlara sahip çıkacaklardır. Yurttaşlarımız, bir yandan da muhbirlik yerine medenî cesaretle ortaya çıkıp şikayetçi olmanın gerekliliğini idrak edeceklerdir. Bu arada, sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi Ticaret Odaları, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek odaları, meslek dernekleri, gönüllü tüketici kuruluşları, tüketicinin korunması konusunda kendi üyelerinden başlamak üzere çeşitli caydırıcı önlemler alacaklardır. Basınımız, bugün olduğundan çok daha büyük ölçüde tüketicinin korunması olayına sahip çıkacak ve zamanla sırf bu amaçla yayın yapan dergiler belirecektir. Bu arada tekelleşmeyi, kartelleşmeyi önleyici yasal düzenlemelerin kabil olan en kısa sürede sonuçlandırılması gerekecektir. Kamu yönetimi de, tüketiciyi korumak için kanunlara elli yıldan bu yana girmiş bulunan hükümleri yaşama geçirecek ve etkinlik sağlayacaktır. İşte bunu gönülden diler ve ummak isterim.

BAKLAVA, KALİTE, DEVLET

Yavuz ZEYTİNOĞLU
Eskişehir Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

Baklavayı çok seviyorum. Özellikle Antep'inkini. Güneydoğu'nun bu renkli ili çeşitli yönleri ile ilginç; insanı, yaşam biçimi, yiyecekleri ve ille baklavası. Her gidişimde, her yiyeşimde tekrar tekrar düşünürüm "ya bu baklava değil, ya da biz yıllar yılı başka bir nesne yemiştik." Nedir bu baklavayı bu kadar güzel yapan? Yağı mı, saf ve temiz. Suyu mu, illâ kuyu suyu olacak. Unu mu, açanı mı, pişireni mi? Nesi? Niçin aynı ustaların başka kentlerde yaptığı, sattığı baklavaları, aynı isimle sattığı baklavalara bu tatta değil, bu kadar ince açılmış, fıstığı yeterince konmamış? Hattâ Antep'li'ye ihanet eder gibi ceviz konmuş. Peki o usta, bu usta Antep'te hiç mi kötü usta yok. Hangisinden alırsanız alın belirli bir kalitenin üstünde baklava alıyorsunuz.

Bütün bunların tek bir cevabı var ve kalite sorunumuzun da anahtarı budur. Antep'in müşterisi kaliteli. Şöyle ki; önce baklavanın iyisini kötüsünü anlıyor, lezzetsizini almıyor. Yalnız baklavanın mı, yiyeceğin her türlü lezzetli burada. Hepsisi bir özel

ustalığın ürünü. Çünkü halkın çok gelişmiş bir damak zevki var. Diyeceğim şu ki, biri kötü baklava yapsa, fiyatı ucuz da olsa Antep'te iş yapamaz batır. Ucuza da satsa batır. Demek ki Antep'li önce malın hiç olmazsa yiyecekte, kalitesini anlıyor, sonra buna gereken parayı veriyor. Pazar, alıcı pazarı olunca, kalitenin düzelmemesi mümkün değil. Düşünceleirimizi biraz daha açmak için pek sevdiğimiz Antep'li dostlarımızın bir diğer yanını otaya koymak gerekecek. Damak zevki bu kadar gelişmiş Antep'li'nin -erkeklerden söz ediyorum, çünkü hanımları ortalıkta görmek olası değil- giyim kuşam konusunda pek titiz olmadıklarını, yani renk, desen, kalite konusuna pek dikkat etmediklerini görürsünüz. Bu nedenle onlara en uyumsuz renkte ve düşük kalitede örneğin, kravat satabilirsiniz.

Buradan sanayide kaliteli mal üretiminin iki ögesini oluşturmak istiyorum. Önce müşteri malın kalitesini bilecek, sonra bu kalitenin fiyatını vermeyi kabul edecektir. "Asılacaksın İngiliz ipi ile asılacaksın".

Ama o ipin fiyatı farklı olduğu gibi, ucuzluktan ve bedavacılıktan da sakınmak zorunludur.

Burada yasalar veya denetim organları ile, işin sadece birinci kısmını yapabilirsiniz. Yani malın kalitesinin, yani niteliğinin, açıklanan ve parası istenen mal olup olmadığını izleyebilirsiniz. Bir müşteri aldığı kumaşın içinde ne kadar sentetik elyaf var, ne kadar yündür bunu bilmek hakkına sahiptir. Biz sanayiciler olarak bunu bildirmekle yükümlü olmalıyız ve bu kontrol edilmelidir, izlenmelidir. Ancak ben bunun yeterli olacağını ve sorunu çözeceğini sanmadığım için üzerinde fazla durmuyorum. Bu sadece bir polis olayıdır. Bence önemli olan, artık tüketicinin kalite konusunda eğitilmesi olacaktır. Bu da bir kültür meselesidir. Antepli'nin yemek düzeni ve kültürü yüzyıllar içinde oluşup geliştiği için bu konuda, belirgin bir kalite bilinci vardır. Ona baklavanın kötüsünü satamazsınız. Diğer yandan, yöresel giysilerinin üstün zevkine karşı, son yıllarda içine girmeye uğraştığı batılı giysilerle ilgili kültürü henüz oluşmadığı için maalesef çok zevksiz ve kalitesiz mal satabilirsiniz.

"Ne yapalım bizim kültürümüz bu kadarını kaldırmıyor", diyerek işin burasında konuyu bırakmak

istemiyorum. Bir adım daha götürüyorum olayı. Bu ülkenin en büyük tüketicisi kimdir düşünelim, önce bunu eğitebilirsek, ona kaliteyi sevdirebilirsek, sorunu çözmede büyük bir adım atmış olmaz mıyız? Kimdir en büyük tüketici, elbetteki kamu sektörü, elbetteki devlet. Kaliteli mal almasını önce devlet öğrenmelidir. Askerin postalandan, hastanenin çarşafına, memurun masasından, subayın lojmanına kadar her sahada bu büyük alıcı olan devlet, kaliteli mal almayı öğrenmelidir. Bunun için de önce, kaliteli malın iyi müşteriye satıldığını, iyi müşterinin de parasını zamanında ödeyen müşteri olduğunu bilip, batakcılıktan vazgeçmeli, parasını ödeyeceği malı almalı, istihkakını ödeyeceği inşaatı yaptırmalıdır. Ancak bundan sonradır ki en kaliteli malın hiçbir zaman en ucuz fiyata satılmadığını öğrenip, satın almalarında, inşaat yapımlarında kesin kalite tarifleri yapıp, ihalelerini buna göre tayin etmeleridir. Askere giden er, yatılı okulda okuyan çocuk, hastanede yatan vatandaş, devletten tebligat alan yurttaş kaliteyi düzeni buralarda görüp beğendikten sonra bunun peşinde koşacak bunu arayacaktır. Yoksa siz kötü mala para vermeye devam edersiniz biz nasıl onu yapar, onu satarız:

HALK NE DİYOR

İzzet Lum 35): Evli ve iki çocuk babasıyım. Erenköy'de oturuyorum. İşyerim Eminönü'nde. Eminönü'ndeki dükkanlar Erenköy'e nazaran daha ucuz. Alışkanlık nedeni ile buradan alış veriş ediyorum.

Ahmet Ethem (75): Eşimle devamlı Eminönü'nden alış veriş ederdik, alışkanlıktan dolayı buraya gelirim.

Süleyman Güner (45): Alış veriş için çıkmadık. Eşimle vitrinlere bakıyoruz. Ama, Eminönü ve Sirkeci çevresi diğer semtlere göre daha ucuz.

TÜKETİCİ NASIL KORUNUYOR

"At etinden sucuk yapılan imalathane basıldı", "Sağlığa zararlı ilaçlar toplatıldı". Türkiye'de 70'li yılların başında başlayan ancak, kısa zamanda unutulmuş tüketici koruması konusu yukarıda belirtilen haberlerin gazetelerde yer almasıyla yeniden gündeme geldi. Aslında Türkiye'de, tüketiciyi dolaylı ya da dolaysız olarak korumayı amaçlayan örgütler ve yasalar uzun bir süredir bulunmaktadır. Fakat konu, sadece belirli dönemlerde üzerinde durulan bir sorun olmaktan öteye gidememektedir. Gerçekte tüketicinin korunması konusu oldukça eskidir. Tüketicinin korunması olayına ünlü Hammurabi kanunlarında eski Grek ve Roma İmparatorluklarında ve Osmanlı İmparatorluğunda rastlanmaktadır.

Tüketicinin korunması gelişmiş ya da az gelişmiş tüm ekonomiler için ortak bir zorunluluktur. Ancak, her iki tür ekonomide konu nitelik bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde rekabetin neden olduğu tüketici sorunları az gelişmiş ülkelerde ise sınırlı rekabet nedeni ile değişik şekilde meydana çıkmaktadır. Türkiye'de tüketiciler örgütsüz olmaları nedeniyle, sorunlarını yeterince duyuramamakta, karar organları üzerinde iş çevreleri kadar etkili olamamaktadırlar. Bu nedenle tüketicilerin haklarının korunması için bir örgüt modeli kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Tüketicinin korunması konusunda esas olarak iki taraf vardır. Üretimi yapan -pazarlayan ve alıcı (tüketici). Tüketici tercihlerini özgür bir biçimde belirleyememektedir. Özellikle, pazarlama teknolojileri sayesinde (reklamlar vs.) tüketicinin talebi yönlendirilebilmektedir. Aynı türden değişik markalarda çok sayıda mal bulunması, kişinin sadece reklamlarla bu mallar hakkında bilgi sahibi kılınması, tüketiciyi zor durumda bırakmasına hatta zaman zaman kalitesiz bir malın seçimine yönelmesine neden olmaktadır. Bilim ve teknik alandaki ilerlemeler sonunda, hem üretim teknolojisi hem de malların kullanım teknolojisi karmaşılaşmaktadır. Bu nedenle yeni ürün yaratılmasında büyük ölçüde kullanılan teknoloji, tüketici güvenliği için bir tehlike potansiyeli taşıyabilmektedir. Tüketicinin malın cinsine göre, -örneğin elektronik eşyalarda teknik elektronik ya da ilaç gıda maddeleri gibi ürünlerde- tıbbi, kimyasal, bilgi gereksinimleri doğmaktadır. Yapılan araştırmalarda tüketicilerin, bilim ve teknikteki ilerlemelerin ürünleri çok karmaşılaştırdığı yargısına vardığını göstermektedir. Bu da hem tüketicinin bilgi gereksinmesini hem de sağlık ve can güvenliği açısından bazı sorunların ortaya çıkma ihtimalini artırmaktadır. Bu nedenle yeni ürün yaratılmasında büyük ölçüde kullanılan teknoloji, tüketici güvenliği için bir tehlike potansiyeli taşıyabilmektedir.

Örneğin, Amerika Birleşik Devletlerinde bu nedenle

20 milyon tüketicinin kazaya uğradığı, 30 bin tüketicinin öldüğü, 110 bin tüketicinin de sakat kaldığı iddia edilmiştir. (Yine Amerika Birleşik Devletlerinde 1969'da, sağlık ve can güvenliği açısından tehlike potansiyeli bulunan 3.5 milyon malın satışa sunulduğu belirtilmiştir. Tüketiciler Birliği (Consumers Union) 367 malın kullanımının zararlı ve sakıncalı olduğunu açıklamıştır. (1)

Aslında, can güvenliğini ve sağlığı tehdit eden mallar hakkında tüketici şikayetleri 19. yüzyılın sonlarına dek uzanmaktadır. Bu dönemde ABD'de et sarmalama yöntemlerinin yarattığı sağlık sorunlarının giderilmesi için başlatılan kampanya bir yasa çıkarılması ile sonuçlanmıştır.

Tüketicinin malla ilgili yakınması nicelik ve nitelik açısından iki türlüdür. Nicel açıdan garanti sürelerinin sınırlı, garanti verilen parça sayısının az olduğu anlaşılmaktadır. Nitel yönden ise tüketici bilgilenmesi garanti belgelerindeki dilsel karmaşıklık, yorum ve anlam farklılıklarına neden olmakta, kullanılan teknik ölçüler ve terimler, tüketicilerin bilgilenme ve tutarlı bir mal seçme olanağını sınırlamakta ya da tümü ile ortadan kaldırmaktadır. Tüketicinin korunması açısından önemli bir konu da fiyatlardır. Aynı malın ya da aynı kalitedeki değişik marka malların farklı fiyatlarla sunulması, tüketiciyi zor bir seçimle karşı karşıya bırakmaktadır. Ucuz mala yönelen tüketici bazen ödediğinin karşılığını dahi alamamakta, aynı olay kalitelidir diye pahalı mala yönelen tüketicinin başına da gelebilmektedir.

(1) Tanju Öztürk Pazarlama Ekonomisi ve tüketicinin korunması İstanbul 1981, İ.Ü.İ.F. paz.ens. yay., s.50

Tüketicinin korunması gelişimi ne şekilde olursa olsun belirli hakların edinilmesini amaçlamaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz ABD'deki et ambalajlama sorunu ve ardından gelen yasa, Ancak, elde edilen haklar konusunda zaman ve konuma göre farklılıklar olmaktadır. Bu arada, tüketici haklarının temsil edilmesinde karşılaşılan zorluklar da bir başka sorunu ortaya çıkartmaktadır. Pek çok kişi tüketici olarak sahip olduğu hakların temsil edilmesiyle fazla ilgilenmemektedir.

Tüketici hakları nedir?

Tüketici hakları konusunda çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Tüketici hakları konusunda en iyi tanımlardan biri, ABD eski Bakanı Kenedy tarafından 1962 yılında yapılmıştır. Kenedy'nin tanımına göre tüketiciler şu haklara sahiptir.

1- Güvenlik hakkı: Can güvenliği veya sağlığı tehdit eden pazarlama konusu mallara karşı güvenlik hakkı.

2- Bilgilenmek hakkı: Aldatıcı, yanıltıcı, hileli bilgi, reklam, etiketleme veya diğer uygulamalardan

korunma, mallar arasında seçmede gereksinme duyulan bilgileri edinme hakkı.

3- Seçme hakkı: Alternatif mal ve hizmetleri rekabetçi fiyatlarla edinme ve işleyebilir rekabet olmadığında hükümet düzenlemeleriyle doyurucu kalite ve serviste, uygun fiyatta satın almayı güvence altına alma hakkı.

4- Temsil edilme hakkı: Tüketicilerin, haklarını almalarını sağlamak üzere hükümet politikasının belirlenmesinde ve yönetimde temsil edilme hakkı. (2)

Avrupa ekonomik Topluluğu ise tüketicinin sahip olduğu hakları şu beş maddede toplar

1- Sağlık ve güvenliği koruma hakkı.

2- Ekonomik hakların korunması hakkı.

3- Hakkını arama hakkı.

4- Bilgilenme ve aydınlanma hakkı.

5- Temsil edilme hakkı. (3)

(2) (3) Tanju Öztürk, a-g-e, s.72

Tüketicinin korunması Osmanlı döneminde de görülmektedir. Osmanlılarda satışa sunulan tüm mallar narh'a tabi tutulmuştur. Çoğu kez satışa sunulan malları da belli standartlara bağlayan Osmanlılar da satışlar, tüketicinin korunması amacıyla sıkı bir şekilde denetlenmiştir. Ancak, bu denetim sistemi zamanla yozlaşmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de önemli sınıai kuruluşlara rastlamak mümkün değildir. Daha sonra uygulanan planlar ve 1950'den başlayarak özellikle 1950'den sonra sanayiinin gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmenin sonucu olarak tüketim de artmıştır. Özel tüketim harcamalarındaki yıllık ortalama artış oranı, 1970 başlarında yüzde 14.5'a ulaşmıştır. Türkiye'de tüketicinin korunması konusu ancak bu sıralarda gündeme gelebilmiştir. Konu, Türkiye'de ilk kez bugünkü anlamı ile 20-22 Mayıs 1970 tarihlerinde Türk Standartları Enstitüsü Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin işbirliği ile yapılan tüketici sorunları seminerinde ele alınmıştır. Bu seminer ve yankıları Eylül 1971'de tüketicinin korunması için, ticaret konusu mal ve hizmetlerle ilgili faaliyetlerin

düzenlenmesi hakkında kanun tasarısı ile sonuçlanmış ancak, tasarı yasalaşmamıştır. Bu arada Ticaret Bakanlığından konu ile ilgili olarak kurulan daire de kapatılmıştır. Tüketicinin korunması konusu 1975 ortalarında yeniden gündeme gelir. Bu yıl İzmirli ev kadınları artan et fiyatlarını protesto etmek için bir et boykotu yaparlar 21 Ocak 1976'da İşletme Fakültesi Mezunlar Derneği, tüketicinin korunması paneli düzenler. Aynı yıl, tüketici halkın korunmasına ve tüketici birlikleri kurulmasına ilişkin yasa önerisi TBMM'ne sunulur. Bu arada Ankara'da Tüketiciyi Koruma Derneği kurulur.

Türkiye'de tüketiciler, bilgisizlik ve örgütsüzlük nedeni ile satıcılar karşısında zayıf kalmakta ve bir baskı unsuru olamamaktadırlar. Tüketicinin artan yakınmalarının temelinde bu yatmaktadır. Ekonomik sorumluluklarını bile yerine getirmeyen üreticiden sadece sosyal sorumluluk bilinci ile davranıp, tüketiciyi koruyucu önlemler almasını beklemek olanaksızdır. Bu durumda Devletin, Anayasa'nın kendisine verdiği görevi yerine getirerek, tüketiciyi koruyucu etkin önlemler alması gerekmektedir. Türkiye'de tüketiciyi koruma amacıyla kurulan ilk örgüt daha önce değindiğimiz 1970 yılında kurulan ve 1974'de kapatılan Ticaret Bakanlığı İçticaret Müdürlüğüne bağlı Tüketici Sorunları Şubesidir. Bunun dışında Türk Kamu Hukuku çerçevesinde, özellikle tüketiciyi koruma amacıyla kurulmuş örgütler bulunmamaktadır. Türk Standartları Enstitüsü Refik Saydam Merkez Hıfızlıha Enstitüsü bu amaca dolaylı yoldan hizmet eden örgütlerdir. Bu arada Ticaret ve Sanayi Odaları da dolaylı olarak tüketiciyi korumayı amaçlayan örgütler olarak nitelendirilebilir. Öte yandan, tüketicilerin doğrudan kurdukları kooperatifler de bulunmaktadır. Ancak bu tüketim kooperatifleri batılı ülkelerdeki tüketim kooperatifleri özelliğini taşımamaktadır. Türkiye'de üye sayısı 150 bin civarında olan 1500'ü aşkın tüketici kooperatif bulunmaktadır. Ancak bu kooperatifler, bazı esnaf ve sanatkar gruplarına gerekli mesleki mal ve malzemeyi sağlamayı amaçlayan, diğerleri de dışa kapalı sadece ortaklarına hizmet sunan kooperatiflerdir.

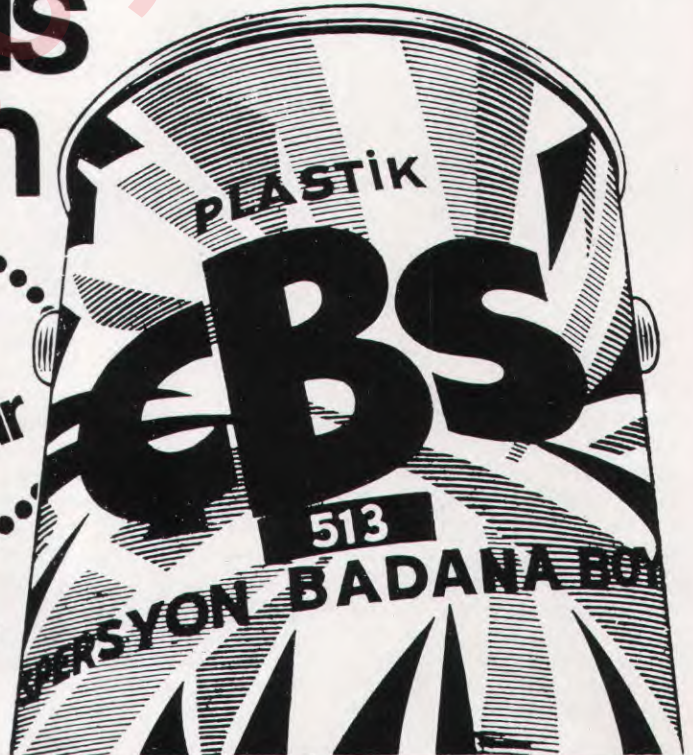
ÇBS PLÂSTİK BOYA duvarlarınıza kanat gersin...

Korusun duvarlarınızı
q emsalsiz gücüyle ÇBS Plâstik...
Aman vermesin zamana ve
onun yıpratıcı etkilerine...
Duvarlarınız en renkli
en gösterişli, en güzel

günlerini yaşasın
ÇBS Plâstik'in koruyucu
kanatları altında...
ÇBS Plâstik ile mutlu olsun
duvarlarınız, mutlu olun siz
ve yuvanız...

duvarlarınız yıllara göğüs gersin

daha
iyisi
yoktur

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİİ
ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy, Kardeşim Sok. No. 44/3 İstanbul
Telefon: 43 49 55

Mehmet BATALLI

Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası, Yönetim Kurulu Başkanı

İhracat mevzuatı ve kredi politikası acilen değiştirilmeli

Gaziantep ilinde faaliyet gösteren iş adamları 1982 yılında, 350 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirerek, Türkiye ihracatından yüzde 10 oranında pay aldılar. Bu nedenle, ülkenin döviz girdisine önemli katkılarda bulunan Gaziantep'in Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Mehmet Batallı ile ihracat üzerine bir söyleşi yaptık.

İhracat mevzuatı ve kredi politikasının acilen değiştirilmesi gerektiğini belirten Batallı, İktisat Dergisi'nin sorularını şöyle yanıtladı..

İKTİSAT: Sayın BATALLI, Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık % 12'sini gerçekleştiren bir ilin Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı olarak bu denli bir orana ulaşmanızdaki etkenler ve karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

BATALLI: Gaziantep ihracat konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Bilindiği üzere de Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki payı 1981 de % 12, 1982 de de % 10 oranında olmuştur. Gaziantep büyük bir atılım gücüne sahip olmasının yanı sıra, çok çeşitli tarım ürünlerinin yetişmesi, canlı hayvan ticaretinde merkezi bir hüviyet arzemesi ve sanayi ürünü olarak da 50'ye yakın mamul ve yarı mamulü üretebilmesi, ihracatının gelişmesinde etken olmuştur.

İhracattaki başarısını, Ortadoğu ülkelerine yakınlığına bağlamak kanımca yanlış bir tanımlamadır. Zira Gaziantep'ten yapılan ihracat içerisinde Uzak Doğu ülkeleri, AET ülkeleri, Okyanus aşırı ülkeler ve Kuzey Afrika ülkelerinin de payı küçümsenemeyecek, oranlara ulaşmaktadır.

1981 yılında Gaziantep'ten yapılan ihracat 300 milyon dolar, 1982'de 350 milyon dolar, Ocak 1983 ihracatı ise 1982 ye göre % 12 lik bir artışla 27 milyon doları bulmuştur. Sürekli zorluklarla karşı karşıya olan ihracatçılarımıza, gerekli kolaylıkların sağlanmasının ihracatımızı çok daha büyük boyutlara ulaştıracağı inancındayım.

İKTİSAT: Sayın BATALLI, uygulanan kredi politikası hakkındaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

BATALLI: Türkiye'mizde uygulanan ihracat kredi politikası tamamen yanlıştır. Sebebine gelince 1981 senesinde Türkiye genel ihracatındaki % 12 ile payımız 300 milyon \$ yani 395 milyar TL iken kullandığımız kredi miktarı 6.720.860.000 TL. yani getirdiğimiz paranın yaklaşık % 17'sidir. 1982 senesinde de durum aynı olup, genel ihracatın % 8.9 ile payımız \$ 350 milyon 'a eşit 6475000000. TL. iken kullandığımız kredi miktarı 2.700.720.000 TL'yi, getirdiğimiz paranın yaklaşık % 12. sini teşkil etmektedir. Bu bütün Türkiye genelinde aynı olup kaynak yetersizliğinden ihracatçıya yeterli para verilememekte zaten kısıtlı olan ihracat kredisinden kesilerek özel bankaları kurtarma gayesi ile para transferi yapılabilmektedir.

Bu yanlış bir uygulamadır. Mevcut uygulama ile hem sanayiciler, hem de ihracatçılar güç durumda bırakılmaktadır.

İKTİSAT: Sayın BATALLI, şu günlerde gündemde olan diğer bir konu da serbest bölgeler.

Oluşturulması amaçlanan serbest bölgelerin Türkiye genelinde ekonomimize sağlayacağı katkıları ve sakıncalı yönleri nelerdir? Serbest Bölgelerin Gaziantep iline ne gibi etkileri olacaktır?

BATALLI: Serbest bölgeler muhakkak ki ülkemiz ekonomisine büyük yararlar sağlayacaktır. Ancak, serbest bölgeler açıklanırken şekli, yerleri saptandıktan sonra tüm teferuatı ile birlikte açıklanmalı; yanlış yorumlara veya spekülatif girişimlere neden olabilecek eksik açıklamalarda bulunulmamalıdır. İleri tedirgin eden ve kesin olmayan açıklamalarda bulunulması yanlıştır. Serbest bölgelerin iyi bir uygulama ile ekonomimize yararlı olacağı inancındayım. Halen mevcut 17 sayılı TPKK ile serbest bölgelerin tesisi tamamen birbirine zıt hüviyettir. Bu sorunun da nasıl çözümleneceğini merakla bekliyoruz.

İKTİSAT: Sayın BATALLI, değinmek istediğiniz başkaca bir konu veya konular hakkında görüşleriniz

BATALLI: Ekonomimizde şu andaki görünüm ; uygulanan ekonomik politikaların doğruluğu, tutarlılığı

halkımızın sabır ve fedakarlığı 12 EYLÜL yönetiminin sağladığı huzur ve güven ortamı büyük rol oynamıştır. Ancak hâlâ başaramadığımız ve gündemimizi işgal eden sorunlarımız da vardır. Başlıcaları:

- Yatırım yetersizliği ve işsizlik.
- İç piyasadaki durgunluk
- Kaynak yetersizliği ve yüksek kredi faizleri
- Sağlıklı bir sermaye piyasasının kurulmaması
- Kitlerin verimsiz çalışmaları
- Kamu yönetiminde yeterli etkinliğin sağlanamamasıdır.

Kanımca, bu sorunların çözümlenememesinin temelinde üç ayrı heden yatmaktadır.

1- Ekonomik istikrar programı gereği bazı tedbirler zamanında alınamamıştır.

2- Alınan tedbirler; bir kısmının uygulanmasında gerekli başarı gösterilememiştir.

3- Ekonomik istikrar programının gerekli kıldığı zihniyet ve bünye değişikliğine henüz erişilememiştir. Bu husus meselenin özüdür.

Bunlara en kısa zamanda çözüm getirilmelidir.

Ayrıca mevcut ihracatımızın hedeflenen 8 milyar \$. dolayına çıkabilmesi için mevcut mevzuata esneklik getirilmelidir.

Çünkü son zamanlarda ihracat uygulamamızda bazı önemli olumsuz olayların olduğu gözlenmektedir. Aslında pek karmaşık olanı konuyla ilgili mevzuatımız içerisinde binbir güçlük ile ihracat olayını tahakkuk ettirmeye çalışan meslek mensupları bazen hak etmedikleri ve ayrıca topluluk içinde kendilerini rencide edici birtakım uygulamalarla karşılaşmaktadırlar. Bu şekilde uygulamalar onların sanık ve hatta tutuklu olmalarına sebebiyet vermektedir. Hattızatında mevzuat ve alınan ticari ve ekonomik kararlara

uygun hareket etmelerine rağmen bu şekilde rahatsız edici bir durumla karşılaşmaları, yalnız meslek mensuplarını ilgilendiren ve onları ihracattan caydırıcı bir unsur olmakla kalmamakta, öte taraftan ülkemizde zararlı birtakım yeşerme istidadı gösteren akımlara da malzeme olmak istikametinde kullanılabileceğinden endişe etmekteyim.

Bir kısım ihracat maddelerinde tatbik edilmekte olan asgari ihracat fiyatlarının (canlı hayvan, fındık v.s. gibi) dış ve iç piyasa durumlarının daimi surette takibiyle hakiki asgari ihraç fiyatlarının tesbiti, doların son beş altı aydan beri teşekkül etmiş bulunan ikinci kurunun ortadan kaldırılması. Bunun için de dolara gayri resmi olarak talep yaratan hadiselerin ekonomik kararlara ortadan kaldırılması. Çok uzun senelerden beri takibi tefsiri ve anlaşılması eksperlerce dahi her zaman mümkün olmayan ve ekonomimizde halen tatbik edilen politikaların icrasını zorlaştıran ve dinamik yapısını bozan konu ile ilgili dinamizmin yarattığı aktiviteleri hiçe sayarak, sık sık ve bugünün şartlarına göre çok normal sayılabilecek hadiseler için tefsir ve lafızlarla önemli cezaları öngören TPKK'nu ile ona istinaden çıkartılan sayısız ve çoğu zaman anlaşılmayan tebliğleri yürürlükten kaldırılarak yeni mevzuatla yer değiştirilmesi lazımdır. Biraz önce söylediğim gibi mali konular ile dış ticaret, kambiyo ve gümrük sistemimizin içinden konunun eksperleri dahi çıkmazken, ihracat seferberliğimizi yürütmek gayretinde olan meslek mensuplarımız geçici de olsa çoğu zaman çok güç durumlarda bırakılmaktadırlar. Bu olaylar dürüst olanlar için büyük üzüntü kaynağı olmakta ve ilgilileri mesleklerini icrada çekingen hale getirmektedir.

SERBEST BÖLGELER ÖNEMLİ İTHAL KOLAYLIKLARI SAĞLAR

Serbest bölgeler konusunda görüştüğümüz İstanbul Ticaret Odası Genel Sekreteri Prof. Dr. İsmail Özaslan, "Gerçekçi kur uygulamasına geçilmesi ile ithal mallarının ve ithal girdilerinin fiyatlarının etkisi ve önemi hissedilir hale gelmeye başlamıştır. Daralan iç talebin etkisiyle, dış rekabet gücünün artırılması ihtiyacı gibi faktörlerin getirdiği maliyetlerin düşürülmesi arayışları ve finansman güçlüklerinin zorlaması sonucu serbest bölge kurulması fikri yaygınlaşmıştır." dedi. Serbest bölgeden ülkeye mal girişi normal ithalat prosedürüne tabi olduğundan, iç piyasadaki yerli sanayi ile serbest bölgede kurulacak sanayiın rekabetinin söz konusu olamayacağını belirten Özaslan, konuyla ilgili sorularımızı şöyle cevaplandırdı:

İKTİSAT: Sayın Özaslan, sizce serbest bölge konusunu gündeme getiren sebepler nelerdir?

ÖZASLAN: Serbest bölgelerin kurulması 20 yıldır odamızın girişim konularından biridir. Son olarak İzmir ikinci İktisat Kongresi'nde konu Odamızca tartışma konusu yapılmıştır. Son birkaç yıldır, serbest bölge konusunun kamu oyunda ve ilgili merciler nezdinde sıkça tartışılan bir konu olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

Bir kere, 1980'den sonra ekonomik bunalımın atlatılabilmesi için döviz darboğazı probleminin çözümüne öncelik verilmesi gerçeği yaygın bir şekilde kabul görmüştür. Bu çözümde ise dışa açılma önemli bir yer işgal etmiş ve 24 Ocak paketi de, dışa açılma ve ihracatın geliştirilmesine yönelik tedbirlere büyük ağırlık vermiştir.

● Kurulacak serbest bölgelerde yabancı sermayenin gelişini özendirecek uygun ortam hazırlanabilir.

Serbest bölgelerin gündeme gelmesinin diğer bir nedeni gene son yıllarda Orta Doğu ülkelerine yönelik transit ticaretinin başlatılmış olmasıdır. Reeksport ve transit ticarete ise serbest bölgelerin oynadıkları rol bilinmektedir. Diğer taraftan, gerçekçi kur uygulamasına geçilmesi ile, ithal mallarının ve ithal girdilerinin fiyatlarının etkisi ve önemi hissedilir hale gelmeye başlamıştır. Daralan iç talebin etkisiyle dış rekabet gücünün artırılması ihtiyacı gibi faktörlerin getirdiği maliyetlerin düşürülmesi arayışları ve finansman güçlüklerinin zorlaması sonucu serbest bölge kurulması fikri yaygınlaşmıştır.

PARA: Serbest bölgelerin ülke ekonomisine ne gibi katkıları olacaktır?

ÖZASLAN: Türkiye, 100 milyar doların üzerinde ödemeler dengesi fazlasına sahip bulunan Orta Doğu ülkelerine komşu,

İKTİSAT: Serbest bölgelerin ülke ekonomisine ne gibi katkıları olacaktır?

uluslararası ticarete Avrupa'yı Orta Doğu ülkelerine bağlayan tek karayoluna sahip, önemli deniz yollarına hakim bir ülkedir. Bunun için kuracağı serbest bölgeler ve liman çalışmalarında sağlayacağı kolaylıklar ile, ticaret yolları için ayrı bir güvence ve tercih nedeni olacağı gibi deniz taşımacılığında kara taşımacılığına geçişte ambalajlama, parçalara ayırma, monte, temizleme, depolama gibi birçok işlemlerin de bu bölgede yapılması ile büyük bir gelir kaynağına ulaşacaktır.

Dış ticarete açık pazar politikası uygulayan ülkedeki bir ticari firma, kısıtlı gümrük ve kambiyo rejimi uygulayan ülkedeki bir ticari firma karşısında şüphesiz önemli pazarlama avantajlarına sahiptir.

Serbest bölge kurulması, reeksport ve switch gibi dış ticaret faaliyetlerinin kolaylaştırılması ekonomimizin rekabet olanaklarını arttırabileceği gibi, ülkemize doğrudan önemli ölçüde döviz kazandırabilecektir. İhracatımız içerisindeki doğrudan ithalat girdisi yaklaşık dörtte bir nisbetindedir. İthalatının yaklaşık yüzde 97'si üretimde kullanılan hammadde ve yatırım mallarından oluşan Türkiye'de özellikle fiyatları etkileyen ithal kısıtlamalarının aynı zamanda üretim maliyetlerini de etkilediği ve dış pazarlarda rekabet olanaklarımızı daralttığını göz önünde tutarsak, serbest bölgelerin bu konuda da büyük yararlar sağlayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kurulacak serbest bölgede yabancı sermayenin gelişini özendirecek uygun ortam hazırlanabilir. Böylece ülke için gerekli ve ihracat bakımından yeterli avantajlara sahip sanayilerin kurulmasını sağlayacak yabancı sermaye ve teknoloji daha kolay gelecektir.

Serbest bölgelerin kurulmasıyla ülkemizin sağlayacağı ithal kolaylıkları sandığından da önemlidir. Bu kolaylıkları şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

-- İthal edilecek malların siparişi ile temini arasındaki süre azalacaktır.

-- Firmalar ithalattaki mal temini süresinin azalmasıyla daha az stok tutacaklar, daha düşük partiler halinde gümrük masrafları ödeyecekler ve dolayısıyla üretim maliyetleri ucuzlayacaktır.

-- İhtiyaç duyulan ithal malının teminindeki sürat ve kolaylık firmalara üretim kararlarında güvence verebilecektir.

● **Serbest bölge kurulması, reeksport ve switch gibi dış ticaret faaliyetlerinin kolaylaştırılması ekonomimizin rekabet olanaklarını arttırabileceği gibi, ülkemize önemli ölçüde döviz kazandırır.**

-- Serbest bölgede ithal edilmek istenen malın hazır vaziyette görülerek, uygunluğu açısından incelenmesi mümkündür.

İKTİSAT: *Serbest bölgelerde doğabilecek sakıncalar nelerdir? Bunları önlemek için ne gibi tedbirler alınmalıdır?*

ÖZASLAN: Serbest bölgelerin sakıncası olarak başlıca iki nokta üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri serbest bölgelerin yeni bir kaçakçılık kapısı olacağı, diğeri de genç sanayimizin serbest bölgede kurulacak yabancı sermayeli sanayi rekabetine dayanamayacağı hususlarıdır.

Eğer serbest bölge mevzuatı amaca uygun ve ülkeye yararlı olacak şekilde yeniden düzenlenirse ve iyi bir uygulama yürütülürse, serbest bölgenin hiç bir zarar ve sakıncası söz konusu olamaz.

İyi belirlenmiş, tecrit edilmiş ve kontrol altına alınmış bir bölgeden kaçakçılık söz konusu olamaz. Serbest bölge kurulmasının ülke sınırlarının serbest bölge çevresi kadar genişlemesi gibi bir etkisi olacaktır.

Serbest bölgeden ülkeye mal girişi normal ithalat prosedürüne tabi olduğundan, iç piyasada yerli sanayi ile serbest bölgede kurulacak sanayi rekabeti söz konusu değildir.

Komşu ülkelere yönelik ihracatımızla ilgili olarak ise, bazı hassas mallar için izin prosedüründe dikkatli davranmak suretiyle, diğer bir deyişle serbest bölgede kurulacak yabancı sermayenin titiz bir şekilde seçilmesi ile sorun çıkması peşinen önlenmiş olur.

● **Serbest bölge kurulmasının, ülke sınırlarının serbest bölge çevresi kadar genişlemesi gibi bir etkisi olacaktır.**

Sonuç olarak, ülkemiz bünyesine uygun ve yararına olacak şekilde kurulacak serbest bölgenin büyük faydalar sağlayacağı şimdiden söylenebilir.

SERBEST BÖLGE BANKACILIĞINDA SIRDAŞLIK ESASTIR

İstanbul Bankası Ekonomik Araştırmalar Merkezi Müdürü Mustafa Özel, "Serbest bölgelerde bankacılık işlemleri döviz üzerinden yapılmakta ve bankalar yerli halk ile o ülkenin para birimi üzerinden ilişkiye girmemektedirler." dedi. Serbest bölge bankacılığını banka sektörümüz için yeni bir çıkış olarak değil, dışa açılma çabalarımızın bir uğraşı olarak değerlendirmemiz gerektiğini vurgulayan Özel, bu konudaki sorularımızı şöyle cevapladı:

İKTİSAT: Bankacı gözüyle Serbest Bölgeleri değerlendirir misiniz? Serbest bölgeler ülke ekonomisine genel olarak neler kazandırabilir? Başlıca sakıncaları nelerdir?

ÖZEL: Önce serbest bölgenin niteliği üzerinde görüşlerimizin berraklaşması gerekir. Amaçladığımız sadece bir serbest endüstriyel üretim bölgesi midir, yoksa serbestlik anlayışımız üretim ve ticaretin birarada

● *Serbest bölgelerdeki bankalarda daha değişik bir vergi sistemi uygulanırken, kambiyo rejimi de oldukça liberaldir.*

olması esasına mı dayanmaktadır?

Serbest ticaret bölgesinin ülke ekonomisine katkılarını şu ana başlıklar etrafında toplayabiliriz:

● İhracat ve ithalatla kolaylıklar sağlayarak dış ticaret hacmimizin genişlemesine, bölgedeki ticari faaliyetlerden alacağımız payın artmasına yol açar. Uygulamakta olduğumuz kambiyo rejimi bölge ticareti içerisinde bazı rakip ülkelere (Yunanistan, vs.) kıyasla dezavantajlı duruma geçmemize neden olmaktadır. Serbest bölge tesisi ile bu gibi durumlar ortadan kaldırılabilir.

● Ticari faaliyetlere paralel olarak bankacılık ve sigortacılık alanlarında bir gelişme ve yoğunlaşma olur. Özellikle Orta Doğu'daki finansal kuruluşların ilgisi çekilebilirse önemli bir "offshore finans merkezi" oluşturulabilir.

● İhracatçı ve ithalatçılar kadar yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler de bu bölgelerden ve bölge bankacılığından yararlanabilirler. Başka ülkelere sağlanmaları gereken bazı malzeme veya hammadde buralardan temin edebilirler.

● Sonuçta ulaştırma, pazarlama vb alanlarda da

büyük mesafeler katedilmiş olur.

● Ticaretle birlikte geniş çapta üretimin yapılacağı bir serbest bölgede (ki Türkiye şartlarında ucuz emek ve hammadde den ötürü bu şık daha avantajlıdır) yeni istihdam imkanları oluşur.

Serbest bölgenin en büyük sakıncası olarak kaçakçılık gösterilmektedir. Esasen kaçakçılık günümüzde neredeyse siyasal bir olay haline gelmiştir; bu olgunun arkasında üstü örtük de olsa devletler vardır. Yani kaçakçılığın ayrıca serbest bölgelere fazla ihtiyacı yoktur. Hatta serbest bölgelerde sıkı bir denetimle kaçakçılığın genelde azaltılabileceği bile ileri sürülebilir.

İKTİSAT: Serbest bölgede bankacılık faaliyetleri nasıl olmaktadır? Bu bölgedeki bankacılık faaliyetlerinin ülke içindeki çalışmalarından farklı bir yanı var mıdır?

ÖZEL: Serbest bölgelerin bulunduğu yerlerde genellikle yoğun bir bankacılık faaliyeti görülmektedir. Örneğin, Hong Kong veya Bermuda dünyanın en önemli serbest bölgeleri arasında olmakla birlikte, kıyı bankacılığının da en çok gelişmiş olduğu yörelerdir. Bu bölgelerdeki "offshore" bankacılık ülke içindeki "onshore" bankacılığa nispetle özellikle mevzuat açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Serbest bölgedeki bankalarda daha değişik (ve daha düşük oranlı) bir vergi sistemi uygulanırken, kambiyo rejimi de oldukça liberaldir. Ülke içindeki bankalar için çok önem taşıyan iki büyük sınırlama kıyı bankaları için söz konusu değildir: 1- Munzam karşılıklar, 2- Faiz haddi tavanları. (Bahreyn Merkez Bankası'nın, BMA, Bahreyn'deki Kıyı Bankacılık Birimleri, OBU, için düzenlediği kararnamede şu iki önemli madde vardır: 1- Kıyı Bankacılık Birimleri, Bahreyn Merkez Bankası'nda herhangi bir rezerv kaynağı tutmak yahut ellerinde likit kaynak bulundur-

mak zorunda değildirlir. 2- Kıyı bankaları, BMA'ya yılda 10.000 Bahreyn Dinarı, yaklaşık 25.000 ABD Doları, lisans harcı yatıracakları, buna karşılık yapacakları kârlar vergilendirilmeyecektir.)

En önemlisi, bu bölgelerdeki bankalarda "Sırdasılık" esasının egemen olmasıdır. Bu ya kanunla korunmuştur

veya çok titiz bir uygulama yapılmaktadır. Ayrıca, bu bankalarda işlemler genel olarak döviz üzerinden yapılmakta ve bankalar yerli halk ile o ülkenin para birimi üzerinden ilişkiye girmemektedirler. Konunun daha bir duruluk kazanabilmesi için yukarıda andığım iki kıyı finans merkezinin bazı özelliklerini kaydetmekte yarar görüyorum:

Hong Kong

Bermuda

Nüfus

4,250,000

55,000

Mali Hizmetler

Uluslararası ticaret çok ileri düzeyde. Modern şirket/bankacılık kanunları. Düşük vergileme. Uluslararası bankacılık topluluğu.

Vergi yok. Modern ve offshore işlemleriyle ilgili spesifik kanunlar. Zengin müşteriler. Gelişmiş sigorta, hukuk ve muhasebe hizmetleri.

Ekonomik Özellikler

Yüksek ekonomik büyüme ve görünmeyen kazançlar. Gelişen turizm. Dünyanın ilk oniki büyük ticaret ülkeleri arasında. Sırdasılık kanunla sağlanmakta.

Tamamen turizm ve finansal hizmetlere bağlı. Düşük sinai faaliyet, serbest liman kolaylıkları. İthalat hacmi geniş. Sırdasılık için kanun yok fakat pratikte titizlikle uygulanmakta.

İKTİSAT: Ülkemizde bankacılık kesimi serbest bölgede faaliyet gösterebilecek yapıya sahip midir? Serbest bölge oluşturulması bankacılık kesimine nasıl etki yapar?

ÖZEL: Serbest bölge bankacılığı, ticari mahiyette bir toptancı bankacılığıdır. Bu tür bir faaliyeti yürütebilmenin temel şartları mali yapı sağlamlığı ve uluslararası kredibilitedir. Türk bankacılık sisteminde mali sağlamlık göstergeleri bir düşüş trendi çizmektedir. Örneğin, özkaynakların toplam mevduata oranı 1960 başlarında %40 dolayında iken, bugün %10'a gerilemiş bulunmaktadır.

Mevduat Bankaları (%)	1962	1972	1982
Ödenmiş Sermaye/T. Mevduat	31.6	12.2	8.2
Özkaynaklar/Toplam Mevduat	38.1	14.9	9.6

Öte yandan, bankacılık kesimimizde belirgin bir dış açılma gözlenmektedir. Başta T.İŞ Bankası olmak üzere bankalarımız dışarıda şube ve temsilcilik açmayı hızlandırmış bulunmaktadır. Uluslararası ölçütlerde "profesyonellik" niteliği kazanmış bankacılarımızın sayıları da artmaktadır. Yani, oluşturulacak bir offshore finans merkezinde yabancı bankalarla kaynaşabilecek banka ve bankacılarımız yok değildir.

● **Uygulamakta olduğumuz kambiyo rejimi, bölge ticareti içerisinde bazı rakip ülkelere kıyasla dezavantajlı duruma geçmemize neden olmaktadır.**

Serbest bölge bankacılığını banka sektörümüz için yeni bir çıkış olarak değil, dış açılma çabalarımızın bir uğraşı olarak değerlendirmeliyiz. İçeride yüksek kaynak maliyetlerinden ötürü rahatsızlık duyan bazı büyük bankalar serbest bölge işlemlerinden yararlanma yoluna gidebilirler. Esasen, dünya pratiğinde kıyı bankalarından en çok çokuluslu şirketler ve büyük bankalar yararlanmaktadırlar. Müşteriler (şirketler) nereye yönelirse bankalar da oraya akmaktadırlar. Çokuluslu bir şirketin serbest bölgeler ve finans

merkezlerinden sağladığı yarara şöyle bir örnek verilebilir:

Bir Amerikan firması ürettiği malı Almanya'daki şirketine 10 dolar üzerinden geçirmektedir. Bu mal Almanya'da 12 Dolarla satılırsa, oluşan 2 Dolarlık kâr üzerinden vergi verilecektir. Eğer ilk transfer 10 yerine 12 Dolar üzerinden yapıp Almanya'da yine 12 Dolarla satılsaydı, bu kez 2 Doların vergisi ABD'de kesilecekti. Her iki ülkede de vergi oranları yüksek olduğundan firma için farklı bir durum olmayacaktı. Oysa, Bermuda'da bir şirket kurup, malı bu şirkete 10 Dolarla satmak, oradan da Almanya'ya 12 Dolarla fatura edip 2 Dolarlık kârın Bermuda'da oluşmasını sağlamak mümkündür. Bermuda'da vergi olmadığı için yeni durum firma açısından daha avantajlıdır. (Bkz. The Banker, April 1977, "Offshore Financial Centers" özel ilavesi.)

İKTİSAT: Ülkemizde serbest bölgeler kurulması ile birlikte bankacılık kesimi için herhangi bir mevzuat değişikliğine gerek olacak mıdır?

ÖZEL: Ülke içi bankacılık için yeni bir yasal düzenleme söz konusu olmayabilir. Fakat serbest bölgedeki bankacılığın, yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi, değişik bir statüsü ve kendine özgü kuralları olacaktır.

Son olarak bir noktanın altını çizmek istiyorum: Bu tür ekonomik örgütlenmelerde zamana ve yere ilişkin bazı fırsatları iyi değerlendirmek gerekmektedir. Örneğin, Beyrut'un içsavaştan ötürü riskli bir hale gelmesinin hemen ardından Bahreyn devreye girmiş ve uluslararası bankaları çekebilmek için yepyeni bir düzenleme getirmiştir. Başlangıçta çalışmalarını otel odalarında sürdürmüş olsalar da, kıyı bankacılık birimlerinin sayısı yedi yılda (1975-1982) 60'a, toplam fonların hacmi ise 65 milyar Dolarla ulaşmıştır.

SERBEST BÖLGE İÇİN ÖNCELİKLE MODEL SAPTANMALI

Serbest bölge konusunda görüşüğümüz Alarko Holding Yönetim Kurulu Başkanı Üzeyir Garih, "Serbest bölgenin ülkemize yararı ve zararı konusunda tartışmaya girmeden önce, bunun bir tanımının yapılması gerekir. Ben, bir kavram kargaşasına meydan vermemek için (İlim tarifle başlar) prensibinden hareketle serbest bölge mefhumunun tanımını yapmakta fayda görüyorum" dedi.

Garih, serbest bölgenin ülkemize yararından ziyade, hangi tarife ve modele uyan serbest bölgenin memleketimize daha yararlı olacağını incelemesi gerektiğini vurguladı.

Bir gümrük antrepusunun, ham maddesi kısmen de olsa yurt dışından gümrüksüz getirilerek vergiden muaf olarak işlenen fabrikaların bulunduğu bölgenin de serbest bölge olarak tanımlanabileceğini söyleyen Garih, bu bölgelerde bulunabilecek serbestileri şöyle sıraladı:

- Dış menşeli ham, yarı mamul veya mamul malların (bunlara "mal" adı verilebilir.) gümrüksüz olarak depo edilebileceği antrepoların bulunma serbestisi.
- Söz konusu antrepolardan malların dış ülkelere reeksport (yeniden ihracat) serbestisi.
- Malların kota ve liberasyon listelerinde bulunmaları

● Uygun görülüp seçilecek modele göre yarar ve zarar unsuru kolaylıkla ortaya konabilir.

şartıyla bu antrepolardan Türkiye'ye ihracı imkanının verilme serbestisi.

- Serbest bölgelerdeki mallar üzerinde paketlenme, ambalaj gibi katma değer ekleme serbestisi.
- Söz konusu mallardan ham ve yarı mamullerin bu bölgelerde mamul haline getirilme serbestisi.
- Adı geçen katma değer Türk işçileri tarafından ve vergiden muaf olarak katılması serbestisi.

YARAR UNSURU AĞIRLIKTAKI

Uygun görülüp seçilecek modele göre yarar ve zararın kolaylıkla ortaya konabileceğini ve genelde yarar unsurunun ağırlıkta olacağına inandığını belirten Üzeyir Garih, serbest bölgelerin kurulmasıyla ortaya çıkabilecek sonuçlarla ilgili görüşlerini şöyle açıkladı:

Gümrüksüz antrepoların dış firmalara kiralanması halinde ;

- Antrepo tesislerinin inşaatı dolayısıyla yeni bir iş hacmi doğabilir.
- Alınacak kira dolayısıyla döviz girdisi sağlanabilir.
- Ülkemiz için gerekli ithal mallarının sınırlarımız içinde depo edilmiş olması nedeniyle akreditiflerde yol süreleri ortadan kalkacağından, akreditif masrafında tasarruf, malın temininde süratın getireceği ucuzluğun oluşması.

● Kavram kargaşasına meydan vermemek için "Serbest bölge" mefhumunun tanımının yapılması gerekir.

Reeksport serbestisi halinde ;

- Antrepo hacimlerinin büyümesi ve Türkiye ile ilgili ticaret hacminin büyük ölçüde artması dolayısıyla yeni iş alanlarının açılması, deniz nakliyatı ve benzeri sebeplerle ticarete canlılık sağlanması.
- Katma değer ekleme ve imalat serbestisi halinde,
- İşsizliğe kısmen çare bulunabilir ;
- İşçilik ve kâr nedeniyle döviz girdisi gibi yararlar ortaya çıkabilir.
- İşçilerin serbest bölgelerde vergisiz çalışma serbestisi halinde ;

- Serbest bölge mamulleri ucuzlayacağı için dış firmaların rağbeti artacağından döviz girdisi çoğalır.
- Vergi eksikliği nedeniyle hazine geliri azalır."

REKABET GÜCÜ ARTAR

Serbest bölgede imalata izin verildiği takdirde, bunun bir dış ülke imalatı olarak kabul edilmesi halinde yerli sanayiye bir zarar verebileceği kanısında olmadığını kaydeden Garih, sözlerini şöyle tamamladı: "Bilakis ihracata yönelik yerli sanayiler serbest bölge statüsüne bu şekilde girebilirlerse, dış pazarlarda rekabet gücü artar. Dolayısıyla ülkemizin döviz girdisi çoğalır. Serbest bölgeden yurda ithalat ise gerektiği zaman gümrük duvarı ile korunabilir.

Özetlemek gerekirse, iyi planlandığı ve yan tedbirler dikkatli saptandığı takdirde, serbest bölge sanayinin Türkiye'mize ancak fayda getirebileceğine inanıyorum."

SERBEST BÖLGE VE LİMANLAR

ORTA DOĞU

BAHREYN:

Minasolman (1968)
Sitra Island

Serbest ticaret bölgesi
Serbest bölge

DUBAİ (UAE)

Mina Jabel Ali
Dubai Uluslararası Hava
Limanı

Serbest Ticaret Bölgesi

Khorramshahr
Bander
Shahpur

İSRAİL

Haifa (1975'den önce)
Eilat (1975'den önce)

Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Üretim Bölgesi

ÜRDÜN

Aquaba (1975'den önce)
Zarka (1975'den önce)
Irbid (1975)
Jordan/Syrian Border

Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Bölge

LÜBNAN

Beyrut (1968)
Beyrut Uluslararası Hava
Limanı (1968)
Tripoli (1975'den önce)

Serbest Ticaret Bölgesi
Serbest Ticaret Bölgesi
Serbest Ticaret Bölgesi

SURİYE

Aleppo
Şam (Damascus-1975'den
önce)
Damascus Uluslararası Hava
Limanı (1975'den önce)
Adra (1975)
Halep
Tartous (1975)
Lattakia (1975'den önce)
Deraa
Lazkiye (1968)
Homs (1975'den önce)

Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Ticaret Bölgesi
Serbest Ticaret Bölgesi
Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Ticaret
Serbest Üretim Bölgesi

YEMEN

Aden (1975)

ARAP EMİRLİKLERİ

Dubai-Cecel Ali (1980)

Serbest Üretim Bölgesi

MISIR

Cairo (El Nasr)
Alexandria
İskenderiye
Port Said (1969)
Suveyş (1975)
Adabiya

Serbest Ticaret Limanı
Serbest Ticaret Limanı

İsmailiye
Marsah Matrough
Suez

Serbest Bölge
Serbest Bölge
Serbest Ticaret Bölgesi

AVRUPA

AVUSTURYA

Viyana (1959)
Freidenau
Graz
Linz
Solbadhall

DANİMARKA

Kopenhagen

FİNLANDIYA

Hanko
Helsinki (1961)
Kotka
Lappeenranta
Oulu
Turku
Lovisa

FRANSA

Gex
Haute-Savoie
Marsilya
ALMANYA
Bremen (1960)
Haven
Coxhaven
Emden
Hamburg (1961)
Kiel

GİBRALTAR

Gibraltar

YUNANİSTAN

Pire (1930)
Selanik (1953)

İRLANDA

Shannon (1958)

İTALYA

Trieste
Venedik
Bari
Genova
Imperia
Leghorn
Napoli
Balermo
Roma

HOLLANDA

Schipol Hava Limanı (Rotterdam)
Amsterdam

ROMANYA

Solina (Sultan Abdülaziz zamanında tahsis edilmiş ve 5 Ağustos 1978'de faaliyete başlamıştır.

İSPANYA

Barcelona
Cadiz
Vigo
Cueta
Melilla
Kanarya Adaları
Algeciras
Alicente
Bilbao
Cartegena
Gijon
Pasajes
Santander
La cLoruna
Huelva
Las Palmas
Malaga
Valencia
Tarragona
Madrid
Seville

İSVEÇ

Göteborg (1959)
Malmö
Stokholm

İSVİÇRE

Geneva (1959)
Zurich
St Margarethen
Buchs
Lausanne
Aarau
Basel
Bern
Aderazzo
Chiaso
St Gallen
Le Locle
Brig
Nevchatel
Romanshorn
Schaffhausen
Vavey
Yverdon
Burgdorf
Langenthal
Thun
Carouge

YUGOSLAVYA

Sezana Export Processing Zone jointly with Italy
Belgrad
Novisad
Koper
Rijeka
Zadar
Split
Ploce

Bar

PORTEKİZ

(1959)

NORVEÇ

(1959)

İNGİLTERE

(1959)

Londra (1959)

BELÇİKA

Answers (1959)

KIBRIS

Limasol

Export Processing Zone

PASİFİK ADALARI

WESTERN SAMOA

Western Samoa

FIJI

AFRİKA

ANGOLA

Lobito

DİJİBUTİ

Djibouti

ALTIN SAHİLİ

Abidjan

LİBERYA

Monrovia (1974)

Serbest Ticaret Bölgesi

LİBYA

Trablusgarp

MURUTANİA

88 ihracatı Geliştirme Bölgesi

MOROKKO

Tangier

MOZAMBİK

Maputo

Beira

SENEGAL

Dakar (1976)

TANZANİA

Dares Salaem

Kigoma

Mtwara

Tanga

TOGO

Lome (1975)den önce

Serbest Üretim Bölgesi

TUNUS

Megrine

Ben Arous

Ve 12 Serbest Ticaret Bölgesi

BELBAO

Dar-es-Salaem

FAS

Tanca

MALTA

Various sites

MUARİTİUS

Various sites

SUDAN

Port Sudan

Various sites

YEMEN

Aden

CAMEROON

Bassa (near Douala-1980) Export Processing Zone

GHANA

Near Acera (1980)

Export Processing Zone
Duty free Shops and some
processing for export

Duty Free Shops

AMERİKA**ARJANTİN**

La Plata (1975)

Buenos Aires

MEKSİKA

Coatzacoalcas

Salina Cruz

Border Regions-Various sites

Mexicali (1975) den önce

Matamoros (1975) den önce

El Paso (1975) den önce

Caludad Juarez (1975) den önce

ABD

Sandiego (1965)

Miami

Florida

New Orleans

Ve 3 büyük serbest ticaret
limanı**BREZİLYA**

Rio-de-Jeneiro

Manaus (1968)

JAMAİKA

Port of Kingsten (1975)

KOLOMBİYA

Cartegena (1975)

Santa Marta (1975)

Baranquilla (1967)

Cucuta (1975) den önce

Buenaventura (1975) den önce

Palma seca (1975) den önce

Leticia

San Andres Island

ŞİLİ

Punta Arenas (1975)

Zona Franca de Iquique

(1975)

KÜÇÜK ANTİLLER

Zona France de Margarita

(1975)

PORTO RICO

Sanjuan (1975) den önce

Mayagüez

EL SALVADOR

San Bartolo (1975)

Cuzcatlan

HAİTİ

Port-au-Prince (1974)

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Export Processing Zone

Serbest Ticaret Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Ticaret Limanı

Serbest Ticaret Limanı

Serbest Bölge

Serbest Üretim Limanı

Serbest Üretim Limanı

Serbest Üretim Limanı

Export Processing Zone

DOMİNİK CUMHURİYETİ

La Romana (1969)

San Pedro de Macones

Santiago de los Caballeros

GUATEMALA

Santo Tomas de Castillo

(1975)

Serbest Üretim Bölgesi

BERMUDA (UK.)

Ireland Island

Serbest Ticaret Bölgesi

BARBADOS

Various sites

BELİZE

Belize City

HONDURAS

Puerto cortes

NICARAGUA

Las Mercedes Airport

Managua

Serbest Ticaret Limanı

BAHAMA ADALARI

Grand Bahama Island

Serbest Ticaret Bölgesi

NETHERLANDS ANTİLLER

Aruba

Curacao

Serbest Ticaret Bölgesi

Serbest Ticaret Bölgesi

PANAMA

Colon

Serbest Ticaret Bölgesi

URUGUAY

Colonía

Nueva Palmira

Serbest Ticaret Bölgesi

Serbest Ticaret Bölgesi

VENEZUELLA

Sta Maguerita

Punto Fijo

Duty Free Shops

Export Processing Zone

KOSTA RICA

Puerto Limon

Calderas

Export Processing Zone

Export Processing Zone

ST. LUCIA

Port Castries

Export Processing Zone

ASYA VE UZAK DOĞU**HİNDİSTAN**

Surgaon (1975)

Ludigano (1975)

Dum-Dum (1975)

Kandla (1966)

Santacruz (1966)

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

ENDONEZYA

Cakarta (1975)

Surabaya (1975)

Various sites

Serbest Üretim Bölgesi

Serbest Üretim Bölgesi

Export Processing Zone

TAYLAND

Bankhok (Loik Toey-1975)

Minburi (Lat Krabang)

Serbest Üretim Bölgesi

Export Processing Zone

MALEZYA

Malacca (Batu Berendam

(Tanjong Kling

Jahore (Senai)

Penang (Pulan Jerejak)

(Prai Wharves
(Bayan Lepas)
Selangor (Sungai way/Subang
(Ampang/Ulu Klang
(Telok Panglima Garang

ÇİN

Semali (1975)
HongKong (1842)
Talpel

Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Üretim Bölgesi
Serbest Ticaret Bölgesi
Duty Free Shops

Various sites

MALAKKA ADALARI

8 Serbest Üretim Bölgesi
(1975) den önce

FİLİPİNLER

Marivales (1973)
Bataan (1973)
Phividec (1973)
Baguio City
Mactan Island

Export Processing Zone
Exports Processing Zone

TAIWAN

Taichung (1971)

Mantze (1965)
Mantze (1970)
Kaonsiun (1965)
Kepz (1970)

G. KORE

Masan
Iri
(Gumi
(Gurudong (3)
(Bug Yong
(Juan (2)

Export
Industrial
Estates

PAKİSTAN

Kazachi (1982)

Export Processing Zone

SINGAPUR

Various sites (1819)
Singapur Uluslararası
Hava Limanı (1966)

Serbest Ticaret Limanı

SRI LANKA

Katunayake
Biyagama

Export Processing Zone
Export Processing Zone

BENGLADESH

Chittagong

Export Processing Zone

KANUN VE YASALAR

- 1- Serbest liman ve bölge Kanunu, 21/7/1956.
- 2- Serbest bölge yasası, Resmi gazete yayımı, 19/7/1927, Sayı, 637, No: 1132 sayılı kanun
- 3- Serbest bölge yasası, Resmi gazete ile yayını, 29/12/1953, sayı: 8595, Kanun no: 6209.
- 4- İskenderun'da Serbest bölge kurulması ile ilgili Kararname, 29/12/1956, Karar no: 8160.
- 5- K.T.F.D. Serbest bölge ve liman yasası, 1977, İstanbul Ticaret, 6/3/1981.

RAPORLAR :

- 1- EREL, Nuri, Ticaret Müşavir muavini, Hamburg serbest Liman (İşleyiş, Kapasitesi, Kontrolü) hakkında rapor, T.C. Bonn Hamburg Ticaret müşavirliği.
- 2- Kesbir-Şakir, İktisat vekili, Kesbir serbest bölge planı, İktisadi vaziyetimize dair rapor, T.B.M.M. Matbaası, 1930 Ankara.
- 3- NAFSET-Ali, Odadeniz Ticaret ve Endüstri Şubesi Müdürü, Serbest bölge raporu, 1/1/1928,
- 4- T.C. Atina büyük elçiliği Ticaret müşavirliği, Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Dairesinin Başbakanlığa, D.P.T Müsteşarlığına 8/8/1970 tarih ve 14664 sayılı "Pire Limanı ve serbest bölge" hakkında yazısı, Ağustos-1970.

TİCARET ODALARININ RAPORLARI:

- 1- İstanbul Ticaret odası, İstanbul'da serbest liman tesisi

- hakkında rapor, Haziran 1968, İstanbul.
- 2- İstanbul Ticaret odası, Dünyada ve Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları konusunda bir değerlendirme, 1980, İstanbul.
- 3- İstanbul Ticaret Sanayi Odası, İstanbul'da Serbest bölge kurulması ile ilgili rapor, 11/12/1926, 1926-28 seneleri faaliyet ve muamelatına ait raporun içinde, İstanbul 1935,
- 4- İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, Serbest bölge ile ilgili ikinci rapor, 1927, 1926,28 seneleri faaliyet ve muamelatına ait raporun içinde, İstanbul, 1935.
- 5- İzmir Ticaret odası, İzmir'de Serbest bölge tesisi raporu, Kasım 1966 İzmir.
- 6- T.C. Ticaret odaları, Sanayi odaları ve Türkiye Borsaları Birliği, Arap ülkeleri Ekonomik raporu, 1973, Ankara.
- 7- Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Serbest bölge bakımından Mersin'in durumu,
- 8- Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Serbest bölge bakımından Mersin'in durumu hakkında ek rapor,
- 9- Serbest bölge bakımından İskenderun'un durumu hakkında rapor,
- 10- Antalya Serbest bölge ve Serbest Liman hakkında rapor,
- 11- Serbest liman ve bölgelerin kurulacağı yerleri tesbit etmek gayesiyle hazırlanan liman etütleri hakkında ek rapor,
- 12- Kâhire Ticaret müşavirliği raporları, 1980.

Cam Pazarlama A.Ş.,
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.
topluluğunun pazarlama şirketlerinden
biridir. Kurulduğu 1975 yılından beri her
yıl, artan miktarlarda gerçekleştirdiği cam
ürünü ihracatından sağladığı dövizlerle,
yurt ekonomisine katkıda bulunmaktan
kıvançlıdır.

Üstünlüğünü dünya pazarlarında
kabul ettirmiş kaliteli cam ürünlerinin
başlıcaları; Float cam, düz cam, oto
emniyet camları (Duracam ve Lameks), çift
camlı pencere sistemleri (Isıcam), buzlu
cam ve Kurşuna Dayanıklı Cam'dır.

Cam Pazarlama A.Ş., halen
23 ülkeyi kapsayan ihracat faaliyetlerini
daha da yoğunlaştırarak, ülke ekonomisine
yapmakta olduğu katkıları arttırmak amacındadır.

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No.73 Nişantaşı, İstanbul Tel: 46 80 27

Büyükdere Cad. Beytem Han Kat: 4-8 Şişli - İstanbul Tel: 46 11 30

Cam Pazarlama A.Ş., bir Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. kuruluşudur.

İDMİR

1982 ve Sektörel Gelişmeler

Erdoğan Özötün

Geride bıraktığımız 1982 yılı için bu güne kadar yapılan geçici milli gelir ön tahminlerinde % 3.8'den başlayan, son tahmine göre % 4.4'e varan GSMH reel büyüme hızları tesbit edilmiştir. 1982 yılı için yıllık programda ön görülen sabit fiyatlarla GSMH hızı % 4.4 idi. Alt sektörlerde tarım kesimi için sabit faktör fiyatlarıyla 3.1, sanayi sektörü için % 6.1 ve toplam hizmetler kesimi içinde % 3.9 büyüme beklemekte idi.

Böylece Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından verilen son tahmine göre GSMH'nin 1982'deki büyüme hızının gerçekleşmesi, programda ön görülen büyüme hızının aynı olmaktadır. Yalnız 1982 yılında da, 1981 yılında olduğu gibi ekonominin alt sektörleri için programda ön görülen büyümeler gerçekleşmede epey farklı oldu. Bilindiği gibi GSMH'nin 1979 da % 0.4, 1980 de % 1.1'lik reel gerilemelerine karşılık, 1981 yılında GSMH'nin reel büyümesi artıya dönüşerek, sabit fiyatlarla GSMH büyüme hızı % 4.2 olmuştur. 1981 yılı için programda GSMH'da % 4.3 büyüme ön görülmüştü. Görüldüğü gibi 1981 yılında da program sonucu ile gerçekleşme aynı olmuştur. Fakat alt sektörlerde bu uyum görülmüyordu. Şöyle ki tarım sektöründe sabit faktör fiyatlarıyla % 3.1 büyüme ön görülmesine rağmen gerçekleşme % 0.4 olmuştur. Sanayi kesiminde de aynı yılda sabit faktör fiyatları ile ön görülen büyüme % 3 iken, gerçekleşme % 7.2 olarak gerçekleşmiştir.

1982 yılında da sabit faktör fiyatları ile tarımda programda ön görülen büyüme hızı % 3.1 iken, gerçekleşme % 6.7 oldu. Sanayi sektöründe de sabit faktör fiyatları ile % 6.1 büyüme ön görülmesine karşın, gerçekleşme % 3.2 oldu.

Böylece gerek 1981 ve gerekse 1982 yıllarında ön görülen GSMH büyüme hızlarına varılmış olunmasına rağmen, bu hızlara varmak için alt sektörlerde ön görülen hızlara bir yerde farklı sonuçlarla varıldığı görülmektedir. 1981 yılında GSMH'da sabit fiyatlarla % 4.2'lik büyüme hızı elde edilmesinde en büyük etken sanayi sektöründeki reel büyüme idi.

1982 yılında ise son yıllarda devamlı programda ön görülen büyüme hızlarının altında hızın gerçekleştiği tarım sektörü itici sektördü.

Çünkü 1976 yılından bu yana tarım sektöründe ilk kez programda ön görülen hızın üstüne çıkılarak, sabit faktör fiyatları ile % 6.7'lik büyüme gerçekleştirildi.

1982 yılında tarım kesiminde reel olarak % 6.7'lik büyümenin yanında, sanayi sektöründe planda öngörülen % 6.1'lik büyümenin oldukça altında % 3.2'lik gerçekleşme elde edilmiştir.

1981 yılında imalat sanayii kesiminde yıl ilerledikçe üretim büyüme hızındaki gelişme artış göstermiş ve 1982 yılına bu temayül içinde girilmişti. Fakat 1982 yılında sanayi kesiminde 1981'de görülen artış yavaşladı.

İmalat sanayinin yıl içindeki durumu hakkında İstanbul Sanayi Odasının yayınladığı üçer aylık raporlarda, özel imalat sanayi kesiminde 1982 yılının ilk üç ayında üretim, satışlardan hacim olarak % 5 daha fazla idi. İkinci üç ayda fazlalık % 6 idi. Üçüncü üç ayda üretimde kısılma başladı. Üretimdeki fazlalık % 2'ye indi. İstanbul Sanayi Odasının yine aynı araştırmasında

İmalat sanayinde kapasite kullanımı oranı tartışız olarak ilk üç ayda % 59.1, ikinci üç ayda % 57.8 ve üçüncü ayda % 56.7 oldu.

İş yerlerinin cesamefleri oranınca ağırlıklandırılan ortalama kapasite kullanım oranları üçer aylık dönemler itibariyle % 66.7; % 67.0 ve % 65.3 oldu.

Bu sonuçlarda 1982 yılında Sanayi kesiminde yılbaşındaki üretim artışındaki yavaş gidişin, yıl içinde küçüğe olsa bir miktar daha yavaşladığını göstermiştir. Sonuçta Sanayi sektörünün 1982 yılında sabit faktör fiyatlarıyla büyümesi % 3.2 oldu.

Yine aynı araştırmada iş yerlerinin imalat sanayisindeki bu duruma neden olan en büyük sorunun talep yetersizliği, ikinci sorunlarının mali güçlükler ve üçüncü sırada ham madde yetersizliğinin olduğunu söylediklerini görüyoruz.

Ekonominin itici sektörlerinden başta gelen bir tanesi olan inşaat sektöründe 1982 yılında, 1981 yılına göre bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bu sektördeki son yıllardaki durgunluk 1982 yılında da aynen devam etti. İnşaat ruhsatı ve istatistiklerinde 1982'de geçmiş yıllara oranla bir gelişme görülmemektedir. Bina sayılarında düşme devam ederken, ufakta olsa m² inşaat alanında % 5.2'lik bir artış vardır.

Bitmiş oturma izni alınmış bina istatistiklerinde de bina sayısı ve m² inşaat alanında düşüş devam etmektedir. Diğer hizmet sektörlerinin ortalama reel büyümesi 1982 yılında % 3.7 olmuştur.

GSYİH için 1982 yılı programında faktör fiyatları ile % 4.3'lük büyüme ön görülmüştü, gerçekleşme ise % 4.0 oldu.

GSYİH'dan, GSMH'ya varırken büyüklüğe katılan "Dış alemden gelen net faktör gelirleri" kesiminde sabit fiyatlarla son tahmine göre % 31.6'lık gerileme gerçekleşmiştir.

Bu kesimin en büyük kalemini teşkil eden işçi döviz gelirleri 1982 yılının ilk on ayında 1.848.3 milyon doları bulmuştur.

1981 yılının aynı dönemine isabet eden işçi döviz girişi ise 2.120.8 milyon dolardır.

1982 yılının ilk 10 aylık sonuçlarına göre geçen yıldan % 12.8'lik daha az işçi dövizine ülkeye gelmiştir. Bu sonuç

1982 yılı için 2.5 milyon dolar tahmin edilen işçi döviz girişinin gerçekleşmeyeceğini göstermektedir.

1982 yılında kişi başına düşen gayri milli hasıla cari fiatlarla 186.924 TL'dir. Kişi başına düşen sabit fiatlarla GSMH'nin reel büyümesi de 1982 yılında % 2.3 olmuştur. 1982 yıl sonu kuru ile hesaplanan kişi başına düşen GSMH'da yaklaşık 1000 dolar civarındadır.

DİE tarafından ilk dokuz aylık verilere dayanarak yapılan son milli gelir tahminine göre GSMH zimni fiat dellatöründe 125.5'tir. 1982 yılının 12 aylık istatistik verilerine göre verilecek GSMH tahmininde, 1982 yılının son aylarında fiat indekslerinde görülen hızlanma nedeniyle 1982 yılı GSMH zimni fiat dellatörünün bir iki puan daha yükselmesi beklenebilir.

1982 yılı için yayımlanan fiat indekslerinden enflasyonun göstergesi olan geçinme indekslerinden, İstanbul Ticaret Odasının hazırladığı ücretli fiat indeksine göre, 1982 yılında ortalama fiat artışı % 34.5 olmuştur. 1981 yılında ise ayın indekse göre fiat artışı % 35.9 idi.

İstanbul Ticaret Odasının indeksine göre 1982 yılında yılbaşı ile yıl sonu arasındaki fiat artışı da % 30.9 olmuştur. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün tüketici fiat indekslerine göre 1982 yılında ortalama fiat artışları Ankara'da % 27.1, İstanbul'da % 30.9, İzmir'de de % 27.1 olmuştur. 1982 yılında yılbaşından, yıl sonuna fiat artışı Ankara'da % 26.3, İstanbul'da % 32.9 ve İzmir'de % 29.3 olmuştur. Toptan eşya fiat indekslerine gelince, elimizdeki 11 aylık sonuçlara göre İstanbul Ticaret Odasının indeksinde 1982 yılının ilk 11 ayında % 21.0, Ticaret Bakanlığı toptan eşya indeksinde % 22.6'lık fiat artışları görülmektedir. 12 aylık sonuçlar elde edilince toptan eşya indekslerindeki yıllık artışın % 25'i geçmeyeceği görülmektedir.

Burada dikkati çeken husus toptan eşya indekslerindeki fiat artışlarının programda ön görülen % 25'lik artışa geçmesine rağmen, enflasyonun göstergesi olan geçinme indekslerindeki artışın % 30'un üzerine çıkmasıdır. Genelde toptan ve perakende fiat artışlarını gösteren indekslerde bu kadar büyük fark normal değildir. Bu fark ya indekslerin bazı yıllarının eskimesi, çok eski olmasından kaynaklanmaktadır, veyahut mal ve hizmetler tüketiciye intikal ederken üretici fiatlarının üstünde fiat artışları ile intikal ettirilmesinden ileri gelmektedir.

Buna karşılık fiat artışlarının en önemli etkenlerinden biri olan para arzında da 1982 yılında 1981 yılının % 20.5 artışına karşılık, % 23.1 oranında artışın gerçekleşmesi yanında fiat artışlarının 1981 yılının altına indirilmesi ekonomideki iyileşmenin önemli bir göstergesidir.

DİŞ TİCARET:

Elimizdeki en son istatistiklere göre 1982 yılında ilk on ayında ihracat geçmiş yılın ilk on ayına göre dolar cinsinden % 25.23 artış göstermiştir. Yalnız ihracatta 1982 yılının ikinci yarısından sonra artış hızında bir yavaşlama görülmektedir.

1982 yılında ilk on aydaki ihracat edilen malların % 61.08 imalat sanayi ürünleri, % 35.68'i tarım ürünleri ve % 3.24'de madencilik ürünleridir.

Ihracatımız içindeki imalat sanayii ürünlerinin payının 1982 yılında da giderek arttığı görülmektedir.

1982 yılında ilk on ayda tarımsal ürünler ihracatımızda geçen yıla göre % 6.15 gerilemiştir. İmalat sanayii ürünlerindeki artış ise % 60.17 dir. 1982 yılı ilk on aylık ihracat istatistiklerine göre OECD ülkelerine olan ihracatımız, 1981 yılının aynı döneminde toplam ihracatın % 49.2 iken, 1982'de % 43.2'ye düşmüş. Orta Doğu ülkelerine olan ihracat 1981'de toplam ihracatın % 30.3 iken, 1982'de % 45.9'a varmıştır.

İthalat rakamlarında ise ilk on ayda geçen yıla göre ortalama % 3.5 lik bir gerileme görülmektedir. 1982 yılının ilk on aylık verilerine göre dış ticaret açığımız

geçen yıla göre % 30.8 daha küçüktür. Yıl sonu itibarıyla dış ticaret açığımızın 1982 sonunda 2.950 milyon dolar olması beklenmektedir.

Nasıl bir 1983 bekliyoruz.

1983 yılı için hazırlanan programda GSMH büyüme hızında % 4.8 büyüme görülmüştür. Bu büyümenin gerçekleşmesi için tarım sektöründe sabit faktör fiatlarıyla % 3.4, sanayi sektöründe % 5.5 ve hizmetler kesiminde % 4.9 oranında gelişmeler beklenmektedir. GSYİH'da da % 4.7'lik faktör fiatları ile büyüme öngörülmektedir.

GSMH'da bu büyümeler beklenirken sabit sermaye yatırım harcamalarında 1983'te öngörülen artış hızı % 4.4'tür.

1983 enflasyon hızının da % 20 civarında tutulması hedeflenmiştir. Dış ticarete, 1983 yılının ihracatının 7.100 milyon dolara çıkarılması hedef alınmıştır. 1983 işçi döviz girişlerinde 2.550 milyon dolar olması beklenmektedir. 1983 dış ticaret açığının da 2.900 milyon dolar olması öngörülmektedir.

1982 yılının akışı ve sona ermesi ile endikatörlerdeki izlenimlerimize göre 1983 yılı için şunları söyleyebilmekteyiz.

1982 yılında GSMH'da ön görülen % 4.4'lük büyümenin gerçekleşmesi programdaki % 3.1'lik artışa karşılık, % 6.7'lik gerçekleşme hızı veren tarım sektörü sayesinde elde edilmiş ve tarım sektörü 1982 yılının itici sektörü idi. 1983 yılında tarım sektöründe sabit faktör fiatları ile % 3.4'lük büyüme öngörülmüştür. Bu oranı 1982 yılı gibi çok iyi bir tarım yılından sonra çok güç elde edilecek bir büyümedir.

Sanayi kesimine bakınca bu sektörde imalat sanayii kesiminde özellikle 1982 yılı sonunda üretim kapasite kullanım oranlarında özel sektörde küçük de olsa düşüş görülmüştü. Yıl sonuna doğru bu kesimin sıkıntılarından artış görülmüyordu. Bu sektörde 1983 yılına bu ortamda girilmiştir. 1983'ün ilk günlerinde bu atmosferde henüz bir değişiklik görülmemiştir. Sıkı para politikasının devamı nedeni ile sanayicilerin yakındıkları talepteki yetersizliğe şimdilik bir çözüm görülmemektedir.

Üretimin artıp canlanabilmesinde en önemli faktör olarak dış talep görünmektedir. Bunun içinde 1982'nin ikinci yarısında ihracattaki artış hızındaki düşüşlerin giderilmesi için çok acele edilmesi gerekmektedir.

Sanayi sektöründe üretimin arttırılmasında diğer bir alternatifte devlet sanayinde üretim artışlarına hız verilmesi olabilir.

Kanımızca 1983 yılında geçmiş iki yılda olduğu gibi ön görülen büyüme hızına varabilmek için üzerinde durulması gereken ilk sektör sanayi sektörü olacaktır. 1983 yılında ekonominin itici sektörü müsbet veya menfi sanayi sektörüdür.

İnşaat sektöründe şimdilik 1981 ve 1982 yıllarından farklı bir şey görülmemektedir.

Dış alemden gelen net faktör gelirlerinde işçi döviz girişlerinin 1983 yılında 2.550 milyon dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Fakat 1982 yılı gidişine göre işçi döviz girişinde ön görülen büyüklüğe varmak zor olacaktır.

Sonuçta dış alemden gelen net faktör gelirleri kesiminin 1983 yılında sabit fiatlarla katkısı, 1982 den küçük olabileceğinden GSYİH hızı GSMH'ya geçişte son yıllarda olduğu gibi binde bir, iki puan küçük olacaktır. Sonuç olarak; 1983 yılı ekonomik bakımdan en az 1981 ve 1982 yılları kadar oldukça zor bir yıl olacaktır. Bunun yanında 1981 ve 1982 yıllarında ön görülen GSMH hızının gerçekleşmesi, 1983 yılında olmasa da, yine de elde edilecek büyüme hızının ön görülen hızdan çok düşük olmayacağını ve kişi başına düşen sabit fiatlarla GSMH'da artış beklediğimizi söyleyebiliriz.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

(Milyon TL.)

1982 Programı

1983 Programı

Sektörler	%		%		%		%		%		%	
Tarım	102.211.0	11.0	73.300	10.4	174.511.0	10.7	141.655	11.3	106.500	12.8	248.155	11.9
Madencilik	85.867.0	9.3	5.000	0.7	90.867.0	5.6	118.535	9.4	6.000	0.7	124.535	6.0
İmalat	173.074.5	18.8	178.000	25.2	351.074.5	21.6	205.500	16.3	228.500	27.5	434.000	20.8
Enerji	218.567.0	23.7	5.050	0.7	223.617.0	13.7	299.390	23.8	6.360	0.8	305.750	14.6
Ulaştırma	174.249.5	18.9	104.200	14.8	278.449.5	17.1	241.500	19.2	203.320	24.5	444.820	21.3
Turizm	7.738.7	0.8	5.200	0.7	12.938.7	0.8	11.730	0.9	7.700	0.9	19.430	0.9
Konut	18.958.0	2.1	302.000	42.8	320.958.0	19.7	30.650	2.4	203.500	27.8	261.150	12.5
Eğitim	39.561.0	4.3	1.470	0.2	41.031.0	2.5	58.070	4.6	1.920	0.2	59.990	2.9
Sağlık	19.229.3	3.1	1.580	0.2	20.809.3	1.3	23.930	1.9	2.000	0.2	25.930	1.2
Diğer Hizm.	84.261.5	9.1	29.200	4.1	113.461.5	7.0	127.840	10.2	37.200	4.5	165.040	7.9
Toplam	922.717.5	100.0	705.000	100.0	1.627.718.0	100.0	1.258.800	100.0	830.000	100.0	2.088.800	100.0
Kaynak: 1983 Programı												

Kaynak: 1983 Programı

İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayri Safi Milli Hasıla
(cari üretici fiyatları ile)

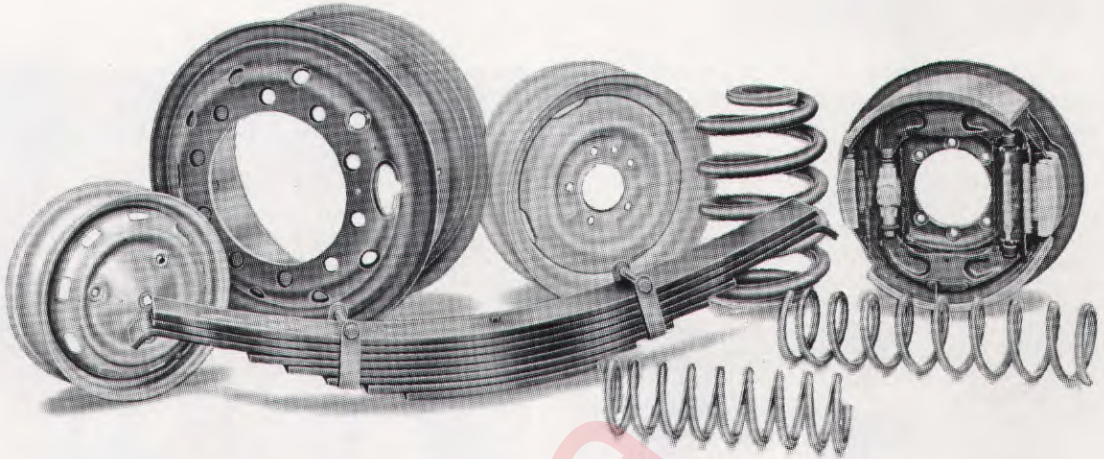
	1981	1982	1982	1982
	Pay	Hız	Pay	Hız
	%	%	%	%
1-Tarım	21.7	0.4	22.3	6.5
a- Çiftçilik	20.7	0.2	21.4	7.1
b- Ormancılık	0.7	4.2	0.6	-11.1
c- Balıkçılık	0.3	8.3	0.3	7.3
2-Sanayi	25.2	9.1	25.4	5.2
a- Madencilik	1.9	7.5	1.8	-0.2
b- İmalat Sanayii	21.2	9.4	21.4	5.3
c- Elektrik, gaz ve su	2.1	6.7	2.2	9.5
3-İnşaat	6.2	0.4	5.9	0.5
4-Ticaret	13.5	6.9	13.5	4.7
5-Ulaştırma	8.9	3.6	8.7	2.2
6-Mali müesseseler	3.3	1.9	9.2	2.9
7-Konut geliri	5.4	2.6	5.3	2.6
8-Hizmetler	5.1	4.5	5.1	4.6
9-(Eksi) izali banka hizmet masrafları	1.8	1.9	1.8	2.9
10-Devlet hizmetleri	9.9	4.0	10.0	5.4
11-İthalat vergileri	1.7	0.7	1.8	8.9
12-GSYİH	-	4.4	-	4.7
13-Dış alım geliri	0.9	-	0.6	-31.6
14-GSMH	100.0	4.2	100.0	4.4

Kaynak: DİE

İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayri Safi Milli Hasıla
(cari üretici fiyatlarıyla)

	1981	Pay	Hız	Pay	%	Hız
		%		1982		
1-Tarım	1.353.045.9	20.6	43.9	1.700.879.7	19.7	25.7
a- Çiftçilik	1.309.363.4	19.9	44.7	1.651.424.6	19.1	26.1
b- Ormancılık	30.037.8	0.5	22.6	31.569.7	0.4	5.1
c- Balıkçılık	13.644.7	0.2	23.7	17.885.4	0.2	31.1
2-Sanayi	1.768.911.0	26.9	57.6	2.442.217.8	28.2	38.1
a- Madencilik	127.844.1	1.9	96.8	174.213.2	2.0	36.3
b- İmalat Sanayii	1.509.785.9	23.0	55.5	2.058.598.3	23.8	36.4
c- Elektrik, gaz ve su	131.281.0	2.0	51.8	209.406.3	2.4	59.5
3-İnşaat	293.230.5	4.5	34.7	365.951.7	4.2	24.5
4-Ticaret	1.027.860.1	15.7	54.1	1.364.998.2	15.8	32.8
5-Ulaştırma	640.918.9	9.8	52.9	836.896.8	9.7	30.7
6-Mali müesseseler	195.544.3	3.1	64.4	253.916.5	2.9	29.8
7-Konut geliri	288.315.7	4.4	40.5	380.749.7	4.4	32.1
8-Hizmetler	351.175.3	5.4	50.6	463.481.2	5.4	32.0
9-İzali banka hiz.	97.529.7	1.5	64.4	126.597.4	1.5	29.8
10-Devlet hizmetleri	481.147.4	7.3	27.4	686.597.3	7.9	42.7
11-İthalat vergisi	113.484.0	1.7	31.9	149.556.0	1.7	31.8
12-GSYİH	6.415.500.4	-	48.2	8.518.547.5	-	32.8
13-Dış alım geliri	139.985.8	2.1	30.6	138.306.0	1.6	-1.2
14-GSMH	6.555.486.2	100.0	47.8	8.656.853.5	100.0	32.1

Kaynak: DİE

Bilimsel teknik?

Uzel, 1953 yılında kurulan ve kuruluşunda hiçbir yabancı sermaye olmayan bir devdir. Bugün 60.000 metrekarelik kapalı alanda 1750 uzman personelle üretim yapmaktadır. Uzel, ülkemizde en güvenilir otomotiv yan sanayii kuruluşudur. Treylerden traktöre kadar bütün oto jantlarını, frenlerini, makaslarını, helezon ve yaprak yaylarını ve viraj çubuklarını Uzel üretir. Türk köylüsünün haklı güvenini kazanmış olan MF/Massey Ferguson traktörleri de Uzel üretimidir.

Uzel, çağdaş bilimi, usta bir teknikle uygulayan önemli bir sistemdir.
Uzel: Kalite, kontrol ve güvenlik demektir.

"usta el"

UZEL MAKİNA SANAYİİ A.Ş.
Topçular, Kışla Caddesi No: 5, Rami-İstanbul
Tel: 76 30 60-64, Teleks: 23416 Uzel Tr

HAYVANAT BAHÇESİ

Ali Poyrazoğlu-Korhan Abay Tiyatrosu sezonun ikinci oyunu olarak Korhan Abay'ın yazıp, Ali Poyrazoğlu'nun sahnelediği "Hayvanat Bahçesi" adlı oyunu sergiliyor. Korhan Abay program dergisinde "Devletin uyuşturucu sorununa eğildiği şu günlerde, kamuoyunu uyarmaya çalışan bilim adamları ve kamu görevlilerinin çabalarına san'at yolu ile katkıda bulunmayı görev bildik" diyor.

Gencecik insanların, kuralları ve değer yargıları kendine özgü bir çevredeki çılgık çılgıya sevdalarının öyküsü. Neredeyse trajik bir öykü. Baş kişilerin kaderleri çizilmiştir. Ama tanrılar tarafından değil de birtakım sosyo - ekonomik olgularca... Ve bu başkişiler kaderlerine karşı umutsuz fakat yürekli bir savaş verirler. Sevginin, özgürlüğün bireysel savaşındır bu. Ne tümenden kazanılır, ne de tümenden yitirilir. Kesin bir çizgi çizmiyor HAYVANAT BAHÇESİ. Yargılamıyor, yan tutmuyor. Yalnızca tanıklık ediyor.

Oyun uyuşturucu tutkunu gençlerin, arkadaş ve aile çevresi arasında gelişiyor. Çocuk yaştaki genç insanların, uyuşturucu tuzağına yakalanmalarındaki nedenleri ve nasılları araştırırken kaçınılmaz sonuçları da acımasız bir çarpıcılıkla gözler önüne seriyor. Çağdaş yaşam temposunun biktiriciliğinde kaçış mıdır eroin? Yoksa yalnızlıktan kurtulmak amacıyla sığınılan arkadaş çevresinin beyaz anahtarı mı? Korkuya, kendine güvensizliğe, tekdüzelige mutsuzluğa karşı sihirli bir ilaç mı? Yoksa, biraz hepsi mi?

HAYVANAT BAHÇESİ kestirmeci, tek boyutlu çözümler getirmekten kaçınıyor ama bir gerçeği olanca yalınlığıyla haykırıyor: İĞNENİN UCUNDA ÖLÜM VARDIR.

Ama HAYVANAT BAHÇESİ YALNIZCA UYUŞTURUCU MADDE TUTKUNLARINI VE ONLARIN HAZİN SONLARINI ANLATAN BİR OYUN DEĞİL. Bir sevgi öyküsü gerçekte.

Oyun üç aylık bir çalışma ile sahnelenmiş. Gerek yazılırken, gerek sahnelenirken, Prof. Dr. Özcan KÖKNEL, Dr. Bedres TÜRABİK ve yardımcı psikologlarının geniş ölçüde yardımları sağlanmış ve bilimsel gerçekler titizlikle gözönünde tutulmuş. Ali POYRAZOĞLUNUNU incelikli mizansenine Gürel YONTAN'ın bembeyaz dekoru, Aysun ASLAN'ın modern dansları eşlik ediyor.

Oyunda rolleri tiyatronun kendi kursundan yetişen oyuncular sergiliyor. Son derece güç ve gerilimi yüksek bir rolde seyrettığımız Sedef Ecer'in başarısı ise görülmeye değer.

^{TÜRKİYE}
Garanti Bankası
size kusursuz
bankacılık hizmeti
sunarken
bir çok
banka arasından
özellikle
Garanti Bankasını
seçtiğinizi
asla unutmaz
Kendinizi Garanti'ye Alın

Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

IÜ.
İktisat Fakültesi
Mezunları Cemiyeti

8. İKTİS

CUMHURİYETİN 60
TÜRK EKONOMİSİ ve